

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

CENGİZ HAN JACOB ABBOTT

Kanon Kitap ▲ 40

Cengiz Han
Ghengis Khan

© Jacob Abbott, 1901

© Balkan Sanat Yayın Yapım Tic. Ltd. Şti., 2020

Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Balkan Sanat Yayın Yapım Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yayınlar Genel Koordinatörü İlker Balkan
Yayıma Hazırlayan İlker Balkan
Kapak Tasarımı Çağla Balkan
Tasarım ve Uygulama Balkan Sanat
Baskı Ofis Yayın Matbaa Kağıt San. ve Tic. Ltd. Şti
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Işık San Sit. B Blok Z-1
Zeytinburnu İstanbul

Matbaa Sertifika No: 47894

Yayınevi Sertifika No: 41460

Birinci Basım Eylül 2020, İstanbul

ISBN 978-605-06328-7-3

BALKAN SANAT YAYIN YAPIM TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

Örnek Mah. Yaşam Sok. No: 29 B 1 Ataşehir İSTANBUL

Tel: 0850 255 05 66

web: www.kanonkitap.com

e-posta: info@kanonkitap.com

Kanon Kitap bir Balkan Sanat markasıdır.

JACOB ABBOTT

Cengiz Han

Türkçesi ESRA ÇILDIR KIRTAY

YAZARIN YAYINEVİMİZDEN ÇIKAN KİTAPLARI

- ▲ Büyük İskender
- ▲ Cengiz Han

YAZAR HAKKINDA

JACOB ABBOTT

(14 Kasım 1803-31 Ekim 1879)

Abbott, Jacob ve Betsey Abbott çiftinin çocuğu olarak Hallowell, Maine'de doğdu. 1820 yılında Bowdoin Koleji'nden mezun oldu. Andover İlahiyat Fakültesi'nde 1821, 1822 ve 1824 yıllarında çalıştı. Amherst Koleji'nde 1824-1825 yıllarında okutman ve 1825'den 1829'a kadar doğa felsefesi ve matematik profesörü olarak görev yaptı. 1829 yılında Boston'da Mount Vernon Kız Okulu'nu kurdu ve 1829-1833 yılları arasında buranın müdürlüğünü yaptı. Üretken bir yazar olan Abbott'un, kurgu çocuk kitapları, kısa öyküleri, biyografileri ve popüler bilim konusunda eserleri vardır. Kardeşi Samuel Phillips Abbott'un Abbott Okulu'nu kurduğu 1839 yılından sonra bir süre yaşadığı Farmington, Maine'de vefat etti.

CENGİZ HAN

Önsöz

HAN KELİMESİ BİR isim değil bir unvandır. Kabile reisi ya da kral anlamına gelmektedir. Çok eski zamanlarda Orta Asya'da yaşayan farklı aşiretler ve milletler tarafından çeşitli biçimlerde kullanılmış bir kelimedir ve zaman zaman aralarından yükselen çok sayıda hükümdar ve amire bu unvan verilmiştir. Cengiz Han bu hükümdarların en büyüğüdür. O, aslına bakılırsa, tarih kayıtlarına geçmiş en ünlü fatihlerden biridir.

Bu çalışmanın da ait olduğu tarih serisinde yer alan diğer tüm olaylar gibi, anlatılanların kesin olarak hangi dönemde ya da dünyanın hangi bölgesinde geçtiği tam olarak bilinmemekte ve onlarla ilgili hakiki bilgiler artık varlığını sürdürmemektedir. Yazar, sunmuş olduğu anlatının aktüel gerçekliğinden sorumlu değildir ancak şu an ulaşılabilir durumda olan en iyi bilgi kaynaklarından derlediklerine karşı dürüstlük ve bağlılığından sorumludur.

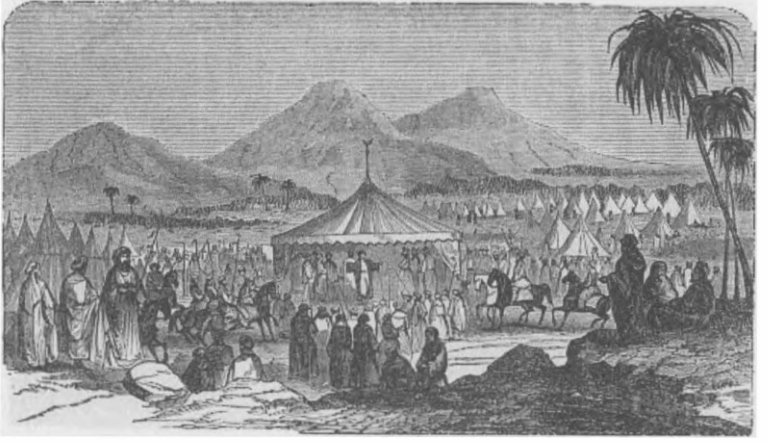
İÇİNDEKİLER

- 17 Asya'da Kırsal Yaşam
- 23 Moğollar
- 33 Yezonkai Han
- 39 İlk Savaş
- 49 Vang Han
- 55 Timuçin Sürgünde
- 61 Vang Han'la Yolların Ayrılması
- 69 Savaş Süreci
- 77 Vang Han'ın Ölümü
- 83 Yemuka'nın Ölümü
- 91 İmparatorluğun Kurulması
- 99 Cengiz Han Egemenliği
- 107 Prens Kuşluk'un Maceraları
- 113 İdikut
- 119 Hujaku'nun Hikâyesi
- 127 Çin'deki Zaferler
- 135 Sultan Muhammed
- 147 Sultan'la Savaş

153	Buhara'nın Düşmesi
163	Savaşlar ve Kuşatmalar
173	Sultan'ın Ölümü
183	Zafer Seferleri
195	Büyük Kutlamalar
203	Sonuç

RESİMLER

Cengiz Han'ın tahta çıkma töreni
Kabile Reisi'nin karargâhı
Takipçilerin vurulması
Harita, Cengiz Han İmparatorluğu
Purta Vang Han'ın çadırında
Acı suları içme
Shongar'ın temsili
Tüccarlar mallarını sergiliyor
Vali Terrace
Teknelerin savaşı
Cengiz Han

Resim 1: Cengiz Han'ın tahta çıkma töreni

BİRİNCİ BÖLÜM

Asya'da Kırsal Yaşam

İNSAN IRKI İÇİNDEKİ çeşitli toplumların dünya nimetlerinden geçimlerini sağlamak için kullandıkları dört farklı yöntem vardır; bu yöntemlerden her biri kendine özgü sosyal organizasyon sistemine önderlik etmektedir; her birinin önderlik özellikleri diğerlerine göre farklılık göstermektedir. Her biri kendine has yönetim biçimine eğilimlidir, kendi tutum, gelenek ve biçimlerini, kısacası, farklı ve karakteristik yaşam şekillerini ortaya koyarlar.

Bu yöntemler şu şekildedir:

1. Doğal ortamda vahşi hayvanlar avlamak.
2. Otlaklarda evcil hayvanlar beslemek.
3. Doğal ortamda kendiliğinden biten sebze ve meyveleri toplamak.
4. Bayındır topraklardaki suni arsalarda meyveler, tahıllar ve sebzeler yetiştirmek.

İlk iki yöntemde insanlar hayvansal gıdalarla geçinmektedir. Son iki yöntemde ise bitkisel gıdalarla.

Kuzeye gittikçe, ılıman bölgelerden kutuplara doğru, insanların hayvansal gıdalarla geçinmesinin arttığı görülmektedir. Kutupsal bölgelerde, insan beslenmesine uygun olan bitkiler nadiren yetişmektedir ancak eti faydalı ve insan kullanımına uygun olan hayvanlar oldukça boldur.

Güneye gittikçe, ılıman bölgelerden ekvatora doğru, insanların bitkisel gıdalarla geçinmesinin arttığı görülmektedir. Tropik bölgelerde faydalı ve insan kullanımına uygun meyveler, kökler ve diğer sebzeler oldukça bol bulunurken, insan beslenmesine uygun nadir hayvan yaşamaktadır.

Dünyanın farklı bölgelerindeki ürünlerin farklılığıyla uyumlu olarak, insan ırklarındaki farklı anayasaların onların yaşamlarını şekillendirdiği görülmektedir. Grönland ve Kamçatka'da yaşayan aşiretler, hayvansal gıdadan başka bir gıda yöntemi ile alışıktı oldukları sağlığı ve zindeliği sürdüremezler. Bir sebze diyetine girdikleri takdirde güçten düşmeye başlayacaklardır. Tam aksi ise tropik bölgelerdeki sebze tüketicileri için geçerlidir. Onlar sağlıklarını ve güçlerini pirince ya da ekmek ağacına ya da muzlara dayalı beslenmeye borçludurlar, deniz atı, fok ve beyaz kutup ayısı eti ile beslenmek şüphesiz onları hasta edecektir.

Ilıman bölgelerde, yukarıda bahsi geçen uçların ürünleri birbirine geçmiştir. Burada eti insan beslenmesine uygun çok sayıda hayvan yaşamakta ve yetişmektedir; ayrıca zengin çeşitlerde faydalı meyveler, kökler ve tohumlar büyümektedir. Buna bağlı olarak bu bölgelerde yaşayan insan ırklarının bedensel özellikleri farklılık göstermektedir. Ilıman iklimlerde insanlar sebzelerle ya da etle veya her ikisiyle beslenebilir. Bünye, kişiye göre değişiklik gösterir ve yılın farklı dönemlerinde değişir. Bedensel ve zihinsel güçlerini zinde tutmak için bazıları daha çok sebze ihtiyacı duyarken, diğerleri daha çok hayvansal besine ihtiyaç duyar ve herkes kış mevsiminden yaza geçerken kendi bünyesindeki değişimi gözlemler. Yaz mevsiminde güneşle birlikte kuzey bölgede meyveye ve sebze dayalı beslenme isteğinin,

kış mevsiminde ise kutupsal bölgelerden gelen soğuk havayla birlikte güney bölgelerde et ile beslenme isteğinin arttığı görülmektedir.

Dünyanın farklı bölgelerindeki farklı koşullara göre hayvansal ve bitkisel ürün kapasitesinin değiştiğini düşündüğümüzde, insan bünyesinin iklim farklılıklarına ve mevsim değişkenliklerine göre ayarlanmasının, yaşamın uyum yeteneğinin bir tezahürü olduğunu görürüz. İnsanı sadece bitkisel ya da hayvansal gıdalarla sınırlandırmak dünya nüfusunun büyük bir bölümünün azalmasına neden olurdu.

İnsan beslenmesi adına hayvansal ve bitkisel gıdaların farklı bölgelere dağılımı gerçeği göz önüne alındığında, yarım küremizdeki tüm kuzey iklimlerde vahşi koşullarda yaşayan insanlar, avcı olmak zorundayken; ekvator yakınında yaşayanlar ise yaşamlarını meyvelere ve köklere dayalı sürdürmek zorundalardır. Bu bölgelerden birinde yaşayan kabileler ya da insan ırkları medeniyete doğru ilk adımı atar, hayvanları evcilleştirmeye ve onları sürüler hâlinde beslemeye başlarlar; diğerleri ise ürün veren bitkilerin tohumlarını muhafaza eder ve onları etrafı çevrili, özel tarlalardaki suni topraklarda ekip biçer. İlki, kuzeye yaklaştıkça evcil hayvanların yaşadığı kuzey iklimler ve kutupsal bölgelerde geçerliken ikincisi tropik bölgelerde yaşayan yarı uygar kabilelerin durumunu göstermektedir.

Çok eski zamanlarda Asya Kıtası'nın iç bölgeleri uygarlığa bu ilk adımı atan ancak daha ötesine geçemeyen kabileler ya da milletler tarafından iskân edilmiştir. Onlar Kuzey Amerika'daki Kızılderililer gibi hayvanları avlayarak yaşamamışlardır, evcilleştirdikleri hayvan sürülerini yetiştirmiş ve otlaklarda yaymışlardır. Şüphesiz bu hayvanlar çimlerde ve çayırlarda otlamışlardır; çimen ve çayırlar sadece açık alanlarda yetiştiğinden ormanlık alanlar sonunda yok olmuştur ve ülke uzun yıllar büyük çayırılık alanlarla ya da otlarla kaplı tepeliklerle çevrelenmiştir. Bu arazilerden ya da nehir vadilerinden, bu kırsal milletlerden meydana gelen çeşitli kabileler geçmiştir, çadırlarda ya da sey-

yar dayanıksız kulübelerde yaşamış ve sürülerini çimlerin ya da kaynakların durumuna ve suyun akışına göre bir meralıktan diğerine sürmüşlerdir.

Eski Ahit'teki İbrahim ve Lut hikâyesinin bize verdiği bilgiler ışığında, kırsal yaşamın doğasına, gelenek ve göreneklere, yerel oluşuma ve onların Fırat ile Akdeniz arasında uzanan bölgede sürüleriyle nasıl gezindiklerine dair gayet açık bir görüş elde edilmiştir. Sürülerini farklı mera arazilerine sürerken yerleşimlerini daha kolay taşıyabilmek için çadırlarda yaşıyorlardı. Servetlerinin tamamını bu sürüler oluşturunuyordu, toprak hemen her yerde ortak alandı. Bazen iki taraf birlikte seyahat ederken verimli ve iyi sulanmış bir bölgeye vardıklarında o bölgede kendi sürülerini yayma imtiyazı için çobanlar ve müritleri tartışmaya girerdi. Eğer bu durum kabile reisleri tarafından barışçıl bir anlaşmayla halledilmezse, tartışma sıklıkla bir kavga ya da muharebe ile sonuçlanırdı.

Resim 2: Kabile Reisi'nin karargâhı

Bir ailenin babası, o ailenin yasa koyucusu ve hükümdarıydı; onun oğulları, eşleriyle birlikte, oğullarının oğulları bazen uzun yıllarca babayla kalırdı, babanın geçim kaynaklarını paylaşıp, babanın otoritesine boyun eğip ve babanın sürüsüyle birlikte oradan oraya giderlerdi. Tüm bireyler, oldukça geniş bir topluluk oluşturabilmek adına çoban, hizmetli ve mürit olarak çalışırlardı ve bazen de diğer göçebe kabile ile düşmanlık durumunda kabile reisi kendi yerel çevresinden, yüzlerce silahlı adamdan oluşan bir güç gönderirdi. Böylesi bir topluluk, bölgede bir mera arazisinden diğerine geçerken hareket eden devasa bir kabile görünümü alır ve bir karargâha yerleştiklerinde çadırlar küçük bir şehir oluştururdu.

Bu göçebe kabile reislerinden biri öldüğünde, topluluğun üyelerini bölmenin aksine bir arada tutmak amacıyla en büyük oğlunun reis ve hükümdar olarak babasının yerini almasına izin verilirdi. Bu, savunma için gereklidir çünkü bu tür topluluklar sürekli olarak, aynı bölgede kendileri gibi gezinen diğer topluluklarla çarpışma tehlikesi altındadırlar. Bu koşullar sonucunda doğal olarak, başında akıllı ve kabiliyetli bir reis olan güçlü ve iyi yönetilen taraf, diğerlerine ve zayıf taraflara onlara katılması için saldıracaktır; ya da bir dalaşma bahanesiyle savaş çıkacak ve orayı fethedecektir. Böylelikle, zamanla, küçük milletler şekillenecek ve başlarındaki yetenekli lider yaşadıkça birleşmeye ve güçlenmeye devam edecektir; sonra kendi asıl unsurlarına ayrılacak ve bu unsurlar tekrar farklı seçenekler bularak bir araya geleceklerdir.

Bu, özünde kırsal yaşamın başlangıcıdır. Elbette zamanla, kabileler bir araya gelip daha da genişlemişlerdir. Araç gereç ve silah üretimi ya da malları satmak ve satın almak amacıyla oradan oraya seyahat eden tüccar kabilelerinin dinlenme yerleri gibi bazı kasabalar ve şehirler inşa edildi. Kırsal ve göçebe yaşam büyük insan kitlelerinin kaderi olmaya devam etmiştir. Ve bu durum, İbrahim'den önce Fırat'ın kıyılarında başlayarak tüm Asya'ya yayılmıştır, Akdeniz'den Pasifik Okyanusu'na, eski zamanlardan ufak değişimlerle günümüze dek devam etmiştir.

Zaman zaman bu çoban milletler arasında onları yönetmek amacıyla çeşitli reisler ortaya çıkmıştır ancak çok azı bilinmektedir, onların tarihlerine dair oldukça az ve yetersiz kayıt tutulmuştur. Bazıları fatihler gibi ünlü olmuş ve oldukça geniş hâkimiyet alanlarına sahip olmuşlardır. Bunlar içinde en ünlüsü muhtemelen Cengiz Han'dır ve bu hikâyenin de kahramanıdır. Kendisinden üç bin yıl kadar evvel yaşadığına inanılan İbrahim gibi o da büyük bir atılım gerçekleştirecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

Moğollar

ÜÇ BİN YIL büyük değişimler yapmaya yetecek kadar uzun bir zamandır ve bu süre içinde Orta Asya'da pek çok farklı kavim ve millet kümeleri meydana gelmiştir. Tatarlar terimi jenerik olarak neredeyse tüm ırkı ifade etmek için kullanılmıştır. Moğollar bu kavmin bir bölümüdür ve isimlerinin, en eski ve en güçlü liderlerinden biri olan Moğol Han'dan türediği söylenmektedir. Bu Han'ın soyundan gelenler kendilerini onun ismiyle anmaktadırlar; tıpkı Yakup'un on iki oğlunun soyundan gelenlerin kendilerini, Yahudilerin soyundan gelen on iki kabilenin on iki oğla sahip reislerinin lakaplarından biri olan İsrail isminden yola çıkarak *Yahudi* ya da *İsrail'in Çocukları* olarak adlandırmaları gibi. Moğollar tarafından iskân edilen ülkenin adı Moğolistan'dır.

Basit bir Moğol ailesine ait belirgin bir kavram edinmek için öncelikle, oldukça ufak, kısa, yapılı, uzun siyah saçlı, yassı suratlı ve koyu zeytin renk tenli bir adam hayal edin. Adamın karısının, eğer yüzü çok yassı ve burnu çok geniş değilse, berrak bir güzelliği vardır; gözleri simsiyahtır ve bakışları etrafına ışıltı

saçar. Tepelerin yamaçlarındaki sığırlar arasında bağırarak koşturan çocukların ya da barakaların kapısında yarı çıplak oynayan, uzun siyah saçları rüzgârda uçuşan gençlerin görünümü Kızılderilileri andırır.

Orta Asya'da yaşayan diğerleri gibi bu insanlar da geçimlerinin neredeyse tamamını sürülerinin ürünleriyle sağlamaktadırlar. Kuşkusuz onların en büyük uğraşları, gündüz hayvanları beslenirken onları izlemek ve geceleri onları güvenli bir yere yerleştirmek, onlara bakmak ve yetiştirmek, sütlerinden yağ ve peynir, derilerinden kıyafet yapmak, meralık arazi arayışıyla sürülerini ileri geri sürmek ve son olarak diğer kabile üyeleriyle, toprak konusunda uyuşmayan talepler sonucu ortaya çıkan çekişmeleri halletmek ya da koyun ve öküz sürülerini yenilemek amacıyla komşularının sürülerine el koyup uzaklaşmak için savaşa girmeye dayalıydı.

Moğolların en değer verdiği hayvanlar, develer, öküzler, inekler, keçiler ve atlardı. Atlarıyla gurur duyarlar ve onları büyük bir cesaret ve gayretle sürerlerdi. Her an savaşa girmeye hazırlardı. Silah olarak yay ve ok, mızrak ya da zıpkın ya da batı tarafında bazı kasabalarda üretilen ve büyük tüccar kabileleriyle onlara ulaşan bir tür kılıç kullanıyorlardı.

İnsanların çoğunun sürüleriyle birlikte açık alanlarda yaşamasına rağmen, çok sayıda kasaba ve köy bulunmaktaydı ancak bu nüfus merkezleri toprak sürerek yaşamını idame ettirenlerin yaşadığı bölgelerden daha az ve önemsiz sayıdaydı. Bu kasabalardan bazıları hanların ve kabile liderlerinin meskeniydi. Diğerleri ise üretim yeri ya da ticaret merkeziydi ve bunların çoğu toprak setler ve taştan duvarlarla güçlendirilmişti.

Halkın yaşadığı evler, bunlar kasabalarda inşa edilmiş olsalar dahi, kolaylıkla sökülüp yerinden taşınacak şekilde yapılan kaba kulübelerdi. Çadırlar, direkleri yere bir çember oluşturacak şekilde kurulur ve uçları tepede toplanırdı, şekil olarak Kızılderililerin çadırlarına benzerdi. Direklerin tepesine yakın bir yere bir kasnak yerleştirilirdi, burada gizlenen açıklıktan du-

manın dışarı çıkması sağlanırdı. Oluşturulan bu kurgunun üzeri kalın gri keçelerle kasnağı açıkta bırakacak şekilde kaplanırdı. Keçeler, bazılarının köşeleri aşağı bazılarının yukarı bakacak şekilde kapı biçiminde bir araya getirilirdi. Diğer taraflardaki keçeler yanlarından dikkatle bağlanır, özellikle de kış aylarında soğuğu dışarıda bırakmak için kullanılırlardı.

Çadırın içinde, tam ortaya gelecek şekilde, bölgede ağaç çok nadir yetiştiği için yerden topladıkları çalılarından, yapraklardan, otlardan ve kurumuş bitkilerden aile ateşlerini yakarlardı. Bölge, yaşamlarını çimlerde ve çayırlarda otlayan hayvan sürüleriyle dolu olduğundan neredeyse ağaç yoksunudur. Böyle bir durumda ağaçlar büyümeye fırsat bulamamıştır.

Bu şekilde yapılan Moğol evleri kuşkusuz oldukça konforsuzdu. Sıcak tutulamıyorlardı, çadırları oldukça sıkı kurmalarına rağmen yarıklardan içeri sürekli olarak soğuk hava giriyordu. Ayrıca içerideki duman kasnak deliğiyle tamamen dışarı atılamıyordu. Çoğu, çadırın içinde kalıp ortama karışıyordu. Bu durum kullandıkları yakıtla daha da fenalaşıyordu, iyi kurutulmuş odunlar gibi parlak ve berrak alevlerle tutuşan malzemeleri değil, içten içe yanan doğal bir yakıt kullanıyorlardı.

Bu kulübe ve çadırların konforsuzluğu, bazı ailelerin hayvanların içeri girmesine, özellikle genç ve çelimsiz hayvanların aileyle birlikte yaşamasına izin vermesi geleneğiyle daha da artıyordu.

Zamanla insanlar, başta mal varlıkları ve mekanik yetenekleri arttıkça daha zengin bazı liderler olmak üzere, çok geniş, güzel ve kolayca sökülüp taşınamayacak evler inşa etmeye başladılar. Daha sonra bu yapıları dört köşeli vagonların üstüne kurmanın bir yolunu buldular ve levhanın altına yerleştirilen tekerleklerle evlerini ovalarda taşıyabildiler. Bu şekilde ayarlanabilmeleri için evlerin hafif maddelerden yapılması şarttı. Onlar, aslında hâlâ evden çok çadır gibiydiler, aynı malzemelerden yapılıyorlardı; sadece daha sağlam ve dekoratif bir temelde bir araya getiriliyorlardı. Yapının iskeleti çok hafif direklerden ya-

pılıyordu, ancak eklem yerlerinden kalıcı olarak birleştiriliyordu. Çadırlarda olduğu gibi yine keçe ile kaplanıyorlardı ancak levhalar daha sıkı ve güçlü dikişlerle bir araya getiriliyordu. Sonra hepsi çeşitli boyalarla kaplanıyordu. Bu yöntem, sadece delikleri ve çatlakları kapatıp yapıyı sıkılaştırmakla kalmıyor aynı zamanda ona dekoratif bir hava da veriyordu; evleri boyama alışkanlığıyla dışını kuş, hayvan ve ağaç resimleriyle süslemeleri kuşkusuz onların gözünde çok güzel bir etkiyi temsil ediyordu.

Bu taşınabilir evler bazen oldukça geniş oluyordu. Cengiz Han zamanından çok uzak olmayan bir tarihte bölgeyi ziyaret eden bir gezgin, bu yapılardan on metre çapındaki bir tanesini hareket hâlinde gördüğünü söylemiştir. Yapı yirmi iki öküz tarafından çekilmektedir. Tekerleklerin ötesinde her bir yanı iki metre genişliktedir. Öküzler bizde olduğu gibi araba dingilinin ileri merkezine değil, her köşedeki tekeri yönlendiren araba dingillerinin sonuna eklenmiştir. Her bir tarafta araba dingillerini çeken on bir öküz vardır. Elbette pek çok sürücü vardır. İçlerinden lider olan çadırın ya da evin ileri bakan kapısının önünde durup bağırışlar ve el kol hareketleriyle öküzlere ve diğer adamlara emirler verirdi.

Seyahat eden lidere ait evin eşyaları sandıklara yerleştirilir, ev taşınacağı için onu mümkün olduğunca hafifletmek amacıyla içindeki eşyalar çıkarılırdı. Bu sandıklar geniştir ve sazdan ya da hasırdan yapılır, çadırlar gibi keçe ile kaplanırdı. Kaplamalar yağmurdan etkilenmemesi için oval biçimde yapılır ve keçe su geçirmez bir karışımla boyanırdı. Bu sandıklar yolculuk sonunda açılmak için değil, araç gereçlerin, kıyafetlerin ve levazımın kalıcı depoları olmaları amacıyla paketlenirlerdi. Bunlar sırayla yerleştirilir ve her biri lazım olduğunda görevliler ve yardımcıları tarafından kolayca ulaşılabilecek şekilde çadıra yakın kendi taşıtında yer alırdı. Çadır merkezde, kendi taşıtları üzerindeki büyük sandıklar ise onun yanında yer alır ve bu düzen, kendi başına evin koca bir odası ve onun yanına sıralanmış küçük odalar ve dolaplar görüntüsünü oluştururdu.

Böylesi bir düzenlemenin, çadırda yaşayan ve oldukça fazla mobilya ve kişisel eşyası olan, kısa sürede bunları bir yerden bir yere rahatça taşımak isteyen biri için gerekli olduğu açıktır; çadır oldukça basit yapısı itibariyle odalara ayrılamaz ya da geniş çaptaki mobilya ve eşyalara barınak sağlayamaz. Elbette bu varlıkların barınması için özel bir düzeneğe gerek olmuştur. Bu durum özellikle Moğollar'da, fazla sayıda taşınabilir varlık birikimleri olan, oldukça zengin ve büyük adamlar arasında görülmektedir. Söylenenlere göre zengin bir Moğol'un iki yüz adeti bulan sandık taşıtları, çadırının çevresinde ve arkasında iki sıra oluşturur ve karargâhını kurduğunda küçük bir köy görüntüsünü almış.

Moğollar arasında benimsenen çadır ve taşınabilir ev yapımı biçiminin tüm evler için bir örnek oluşturduğu görülmektedir; bu evler şehirlere inşa edilmiş ve ilk inşa edildikleri yerde kalıcı olacak olsalar bile. Bu kalıcı evler çadırlardan biraz daha iyiydi. İçinde bölme olmadan tek bir odadan oluşurlardı. Onlar da çadırlar gibi oval biçimde yapıldı; sadece tepede bir toplanma değil bir kubbe biçimi verilirdi. İnşa edildiği zeminde bir temel ve pencereleri yoktu.

Cengiz Han dönemindeki Moğollar'ın meskenlerinin genel özellikleri bu şekildedir. Karakterlerini, insanların sürdürdüğü kırsal ve göçebe yaşamdan aldıkları açıktır. Onların evlerini ve eşyalarını taşıyan hantal araçları sürebilmek için mükemmel yollara ihtiyaçları olduğu düşünülebilir. Ancak bu bölgenin doğası göz önüne alındığında sanıldığından daha az ihtiyaç olan şeydir, tekerlekler belli başlı büyük çimenlik araziler ve düz ırmak vadilerine sahip olan bu yerde yol yapımı olmadan istenilen yönde oldukça iyi hareket edebilmektedir. Sonrasında, bu tür bölgelerin hemen hepsinde, bir yerden bir yere seyahat eden insanlar ve oraya buraya giden sığır sürüleri doğal olarak aynı seyahat güzergâhını kullanırlar ve böylece zamanla meralarda patika açan inekler gibi güzergâhta büyük izler oluşur. Bazı noktalara yapılan suni iyileştirmelerle yaz mevsimi için uygun

yollar oluşur ve kışın zaten bu yolların kullanımına ihtiyaç yoktur.

Moğollar eski Yahudiler gibi kabilelere ve kabileler de ailelere ayrılmıştır; bu bağlamda aile bir hane halkı olarak değil, birbirini tanıyan geniş hane halkları kümesi olarak değerlendirilmiştir. Bu akraba gruplarından her birinin kendi lideri ve ait oldukları kabilenin de genel lideri vardır. Söylenenlere göre Moğol halkını üç büyük kısma ayıran üç kabile vardır, her biri kendi hanı tarafından yönetilmektedir; sistemi tamamlamak adına hepsini yöneten büyük bir han vardır.

Kırsal bölgelerde neredeyse her zaman bu tarz toplumlar egemen olmuştur ve biraz düşününce bunun böyle olmasının doğal olduğunu göreceğiz. Bizimki gibi insan meşgalelerinin oldukça çeşitli olduğu ülkelerde farklı aile mensupları, oldukça gelişigüzel biçimde birbirine karışmaktadır. Bir bölgedeki çiftçi belki kendi çiftliğini çalıştırmak için, iş aramak adına yüzlerce kilometre yol kat etmiştir ve ekip biçmekten hoşlanan birini kiralayabilir, onun oğlu ise reşit olur olmaz tüccar ya da üreticiler arasında yer edinmek için başka bölgeye gidebilirdi çünkü kendisi tüccar ya da üretici olmak istemesine bir engel bulunmuyordu. Yani, Amerikalı bir büyükanne ve büyükbabanın soyundan gelen kimseler belli bir süre sonra farklı bölgelere hatta tüm dünyaya yayılmış hâlde bulunabilirlerdi.

Bizimki gibi ülkelerde yer alan meşgale çeşitliliğinin, farklı bireylerdeki zevk ve kapasite ile iç içe geçmesi bu dağılmayı meydana getirir.

Kendini tamamen kırsal meşgalelere adanmış kimselerde bu durum farklıdır. Genç adamlar büyüdüğünde evlerini terk etmeleri için hiçbir teşvike sahip değildirler. Aileleri ve akrabalarıyla yaşamaya, sürülerin bakımını paylaşmaya, ortak ilgi alanlarında ortak sonuçlar oluşturmaya devam ederler. Tüm kırsal ülkelerde kabile ya da aşiret adı altında yer alan büyük aileler ve insanların tüm sosyal ve politik organizasyonlarının kurucu unsurları böyle şekillenmektedir.

Genel savaş durumunda her bir Moğol kabilesi kendi sayısı ve gücü oranında silahlı adam tedarik eder. Bu adamlar genellikle savaşa gider, daha önce söylendiği gibi at sırtındaki bu taburların düz araziler üstünde dörtnele gidişleri oldukça görkemli bir görüntü oluşturmaktadır. Bu şekilde yaptıkları saldırının düşmandaki etkisi oldukça sarsıcıdır. Ok, yay ve kılıçlarla silahlanırlar. Düşmana yaklaştıklarında olağanca güçle ilerlemeye devam ederken önce onları ok sağanağına tutarlar. Sonra yaylarını yanlarına koyup kılıçlarını çekerler ve atlar düşmanla karşılaşır karşılaşmaz onları en öfkeli ve ölümcül darbelerle kesmeye hazır olurlar.

Eğer püskürtülür ya da bir üst güç tarafından geri çekilmeye zorlanırlarsa tüm hızlarıyla dörtnele ovaları aşip aynı zamanda eyerlerinde dönerler, soğukkanlılık ve hedeflerinin verdiği kararlılıkla oklarını peşinlerindekiilere atarlar. Geri çekilirken süvariler atlarını sesleriyle ve yanlarına bastırdıkları topuklarıyla kontrol edip yönlendirir; böylelikle kolları takipçileriyle savaşmak için özgür kalırdı.

Resim 3: Takipçilerin vurulması

Bu oklar söylenildiği üzere oldukça heybetli silahlardır. O yıllarda ülkeyi ziyaret eden gezginlerden biri, okların bir insan bedenini tamamen delip geçecek güçte atılabileceğini söylemiştir.

Ok ve yayın etkisi ile ilgili yapılan yorumlar ışığında, okun bağımsız bir yay hareketiyle atılmadığı, yayı kullanan adamın gücü ile tüm unsurların atış esnasında bir araya geldiği hatırlanmalıdır. Okun sevki için kendini gerginleştiren yay, gücünü sadece onu çeken adamdan alır; yani oku iten asıl kuvvet okçunun kas gücüdür. Bu kas gücünü etkili kılan unsurların büyük bir kısmının yayın kalitesine ve ayrıca onu kullanan adamın kabiliyetine bağlı olduğu doğrudur. Kalitesiz bir yayla ya da yeteneksiz bir yönlendirmeye gücün çoğu boşa harcanır. Ancak mümkün olan en iyi yayla ve dört dörtlük bir okçu becerisiyle, oku atan güç, okçunun kollarına aittir.

Bu açıdan bakıldığında kurşunun, silahın namlusundan barut gücüyle çıkması oldukça farklıdır. Bu noktada kuvvet barutun patlayıcı gücüdür ve tetiği çeken güçlü ya da zayıf bir adam da olsa kurşunun alacağı mesafe aynıdır.

Moğollara geri dönelim. Cengiz Han döneminden önceki insanlar hakkında edindiğimiz tüm bilgiler bize, bu uzak bölgelere uzun seyahatler düzenlemiş ve maceralarını, gördüklerini yazıya dökmüş gezgin, tüccar ya da halife ve kral elçilerinin, Doğu'nun âlimleri tarafından muhafaza edilmiş kayıtlarından gelmektedir. Bu rivayetlere inanışların ne kadar zamana yayıldığı kesin değildir. Bu gezginlerden, Calif Mohammed Amin Billah'ın emriyle, Cengiz Han egemenliğinden kısa bir zaman önce, Asya'nın iç bölgelerine seyahat eden Salam isimli bir âlim, aklını meşgul eden diğer araştırma ve soruşturma meseleleri arasında, kendini meşhur *Gog ve Magog* ya da onun deyimiyle *Yagog ve Magog* ırklarının aslını öğrenmeye yönlendirdiğini söylemiştir. Arap yazarlar tarafından anlatılan ve oldukça yaygın biçimde inanılan bu iki ırkın hikâyesine göre Yagog ırkının insanları normal ölçülerde iken Magog insanları yaklaşık 6 cm

boyundadır. Bu insanlar komşu ırklara savaş açmış, pek çok şehri ve kasabayı yerle bir etmişlerdir ancak sonunda yenilmiş ve hapse kapatılmışlardır.

Salam, öngörülerinin doğru olup olmadığını ortaya çıkarmak adına Halife'nin gönderdiği seyyah, bir yıllık levazım ve erzak taşıyan develer ve elli adamdan oluşan bir karavanın başında seyahat etmiştir. Yolculuğu uzun zaman almıştır. Geri döndüğünde yolculuğu ile alakalı beyan vermiştir; Gog ve Magog hakkında, onların kulaklarına da çalınan bilgilerin doğru olduğunu iletmiştir. Hazar Denizi'ne ulaşana dek bir kabile reisinin bölgesinden diğerine gittiğini ve denizin ötesinde otuz ya da kırk gün daha yolculuğuna devam ettiğini söylemiştir. Seyahatin bir noktasında birlik, kötü kokuların hâkim olduğu bir araziden geçmiş ve tüm arazi boyunca zehirli kokuyu bastırabilmek için amber kullanmak zorunda kalmıştır. Bu kötü kokan bölgeyi geçmeleri on gün sürmüştür. Burayı geçtikten sonra çöl ülkesine ulaşan dağdan yollarına devam etmiş ve sonunda Gog ve Magog tarafından yağmalanan şehirlerin kalıntılarıyla kaplı verimli topraklara ulaşmışlardır.

Altı gün sonra Gog ve Magog insanlarını yenip hapse kapatan ırka ait bölgeye varmışlardır. Burada pek çok heybetli kalelerle karşılaştılar. Ayrıca tapınaklardan, öğrenim akademilerinden ve kralın meskeninden oluşan geniş bir şehir buldular.

Seyyahlar bir süre için şehre yerleştiler ve orada oldukları süre zarfında Gog ve Magog insanlarının kapatıldığı hapishaneyi görmek için bölgeye iki günlük gezi düzenlediler. Bölgeye vardıklarında yüksek bir dağla karşılaştılar. Dağın yüzeyinde yaklaşık seksen-yüz metre genişliğinde büyük bir açıklık olduğunu fark ettiler. Açıklık her bir tarafına konuşlanmış payandalarla korunuyordu; bu devasa çift geçitteki payandaların ve kapının ortası tamamen demirdendi. Payandalar demir zırhlarla kaplanmış ayrıca yapısal olarak mümkün olduğunca dağın zirvesine taşınmış devasa kuleler de demirden yapılmıştı. Kapılar dağın yüzeyine oyulmuş açıklığın genişliğinde ve yirmi

beş metre yüksekliğindeydi; kapakçıklar, üst pervazlar, eşik ve ayrıca sürgüler, kilit, anahtar birbirleriyle orantılı boyutlardaydı.

Salam buraya vardığında, tüm bu kusursuz yapıları kendi gözleriyle gördü, oradaki insanlardan duyduklarına göre kalelerin amiri her cuma yanında on kişiyle birlikte atına binip bahsedilen kapılara gelir, iki buçuk kilo ağırlığındaki hantal çekiçle üç kez devasa sürgüye vurur, Gog ve Magog insanların kapatıldığı yerden mırıldanmalar ve inlemeler duyulurdu. Aslında, Salam'a zavallı tutsakların sık sık mazgallarda görüldüğü anlatıldı. Ona göre bu durum o insanların gerçekten orada olduğunun kesin kanıtıydı; ve hatta Magogların küçük boyutlarına dair bilginin gerçekliği de ortaya çıkmıştı, Salam'a anlatılana göre içlerinden üç tanesi büyük bir fırtınada mazgallardan yeryüzüne uçmuş ve ölçüldüklerinde üç karış gelmişlerdir.

Bu örnek hikâyeler o zamanların en bilge ve hünerli seyyahları tarafından diğer ülkelerden yurda aktarılmıştır. Bu tuhaf ve gülünç hikâyelerle, Humboldt, Livingstone ve Kane gibi günümüz seyyahlarının uzak ülkelerden aktardıkları bilgiler kıyaslandığında insan aklı ve zekâsının ne denli muazzam bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Yezonkai Han
1163-1175

CENGİZ HAN'IN BABASI, İngilizce dilinde tam anlamıyla telaffuzu olmayan bir isme sahiptir. Yaklaşık olarak şöyledir; *Yezonkai Behadr*; Behadr'ın son hecesindeki aksan ve *a* harfi *hark* kelimesindeki gibi telaffuz edilmektedir. Bu şeklide ismin orijinaline en yakın telaffuzu elde edilmiş olmaktadır; ancak ismin Moğol insanları tarafından telaffuz edilen aslı, İngilizce harflerle yazılamamakta ve okunamamaktadır.

Aslında tüm diller bir diğerinden tamamen farklıdır Moğol dilinin bizimkinden farklı olması gibi, sesler ve seslerin temsil ettiği kelimeler de farklıdır. Bazı sesler bizim İngilizcede sahip olduklarımızdan o denli farklıdır ki bir adamın atına ya da köpeğine seslenişini ya da ıslığını nasıl İngilizce harflerle yazamazsak, o dili de harflere dökmek imkânsızdır. Yazarlar bazen bahsi geçen son sesi *whew* kelimesiyle temsil etme girişiminde bulunur; örneğin bir diyalog okuduğumuzda konuşanlardan birinin ağzından çıkan kelimelerin bir kısmında *whew* sesiyle karşılaşırız ve o esnada konuşanın ıslık çaldığını anlarız; ancak yine de *whew* kelimesi ıslık sesini temsil etmesi niyetlenen o ses bütününden oldukça farklıdır!

Günümüzde, tüm Asya dillerinde, Avrupa harfleri ile betimlenmesi mümkün olmayan bunun gibi pek çok ses bulunmaktadır; her yazarın farklı girişimleri sonucunda ise farklı yazımsal durumlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Cengiz Han'ın babasının ilk ismi farklı seyyah ve tarihçiler tarafından, Yezonkai, Yesukay, Yessuki, Yesughi, Bissukay, Bisukay, Pisukay gibi pek çok farklı kelime ile tanımlanmıştır. Hiç şüphesiz ki ismin asıl okunuşu, bu birbirinden farklı tüm isimlerden de farklıdır. Bu öyküde ben bu yöntemlerden ilkinin benimseyecek ve ondan Yezonkai Behadr olarak bahsedeceğim.

Yezonkai büyük bir kağandı, bir rivayete göre yaratılıştan itibaren on kuşağa dayanan bir geçmişi vardı. Bu ülke ve zamanlardaki büyük hükümdarlar nesillerinin köklerini ilahi bir kaynağa dayandırmak adına araştırma yapmaya oldukça meraklıydılar ve insanları kutsallıklarına ikna etmek yoluyla tahta hak kazanırlardı. Yezonkai ülkedeki büyük saraylardan birinde yaşıyordu ve bu saray İngilizce harflerle yazılmaya çalışıldığında

Resim 4: Harita—Cengiz Han İmparatorluğu

Diloneldak şeklinde okunan bir isme sahipti. Moğol ordularının başında civar ülkelere askeri seferler düzenlemiş ve çeşitli bahnelerle karşı tarafta çekişmeler başlatmıştır; başarılı bir kumandandı ve ast kağanları kendi boylarından, onun ordusuna adam getirmek adına ikna etmek konusunda oldukça etkiliydi, çoğunlukla başarılıydı ve bu yolla yaşadığı süre zarfında imparatorluğunun sınırlarını önemli ölçüde genişletmişti ve böylece ordunun ileriki yıllardaki menfaatleri için iyi bir ortam hazırlamıştı.

O zaman Çin'in kuzey tarafı güney tarafından tamamen ayrıydı ve farklı bir yönetim altındaydı. Orası tamamen farklı bir ülkeyi temsil ediyordu ve adı Katay'dı. Bu ülke Katay Han'ı adında bir liderin idaresi altındaydı. Bu Han, Yezonkai'nin yükselen gücünü kıskanıyordu ve onun etraftaki kabilelerle olan savaşlarında hep karşı tarafında yer alıyor, ona karşı direniş girişimlerinde kabileleri destekliyordu.

Sonunda, karşı tarafın kendisine hakaret ettiğini bahane ederek Yezonkai, komşusu olan güçlü Tatar kabilesine savaş açtı. Büyük bir Moğol topluluğunun liderliğinde Tatar bölgelerini istila etti ve saraylardakileri kovup ganimetlere el koymaya başladı.

Bu insanları idare eden Kağan'ın adı Timuçin'di. Timuçin en kısa zamanda gücünü topladı ve istilacılarla karşılaşmaya gitti. Büyük bir savaş yapıldı ve Yezonkai galip geldi. Timuçin bozguna uğratıldı ve kaçırıldı. Yezonkai savaştan sonra, bir dağ yamacında yer alan Amoor Nehri'nin kıyısında bir kamp kurdu. Tüm ailesini yanına aldı; bu bir gelenektir, bu tür teşebbüslerde lider sadece hane halkını değil hane halkına ait eşyaların büyük bölümünü de alırdı. Yezonkai'nin birden fazla karısı vardı ve bunlardan, Olan Ayka isimli olanı neredeyse savaştan hemen sonra bir oğlan dünyaya getirdi. Savaştan yeni çıkan Yezonkai yeni doğan oğluna, bozguna uğrattığı düşmanının adını koyarak bu galibiyeti kutlamaya karar verdi. Böylece ona Timuçin adını verdi. Doğduğu yıl 1163 olarak kayıtlara geçirilmiştir.

Doğumu bu şartlar altında gerçekleşen kahramanımız o zamanki adıyla Timuçin, sonrasında Cengiz Han adı altında tüm Asya'ya nam saldı. Hayatının ilk dönemlerinde, doğduğu nehir kenarındaki çadırın içinde babasının ona verdiği isimle bilindi.

Yezonkai'nin safındaki diğer önemli şahsiyetlerden biri de Sugujin adında bir astrologdu. Hem Yezonkai'nin akrabası hem de onun devlet bakanıydı. Bu adam, astroloji alanındaki yeteneklerini kullanarak çocuğun olağanüstü durumunu keşfetmiş ve ona mükemmel bir gelecek müjdelemiştir. Astroloğun dediğine göre çocuk büyüyecek ve harika bir savaşçı olacaktı. Tüm düşmanlarını mağlup edecek, fetihlerinin sınırlarını o denli genişletecekti ki bir gün tüm Tatarların Kağanı olacaktı. Kuşkusuz genç Timuçin'in ailesi bu tahminlerden oldukça hoşnut kalmıştı, aradan çok zaman geçmeden ölen astroloğun Karasher adındaki oğlunu, çocuklarının eğitmeni ve koruması olarak atadılar. Görünüşe bakılırsa babasının yaptığı harika gelecek müjdesine hazırlanması için genç Prens'in eğitilmesi konusunda astroloğun çocuğuna güveniyorlardı.

Cengiz Han'ın doğumunda yapılan bu tahminler olağanüstü olabilirdi, kaldı ki tüm tahminlerin daha sonrasında gerçekleştiği düşünülürse, ancak o zamanlarda dönemin astrologları ve kâhinlerinin genç Prens'in anne ve babaları için yaptığı benzer şekilde görkemli ve harika kehanetler aynı şekilde sonuçlanmamıştı. O zamanlarda bu sözler kuşkusuz aileye oldukça poh-pohlayıcı ve büyük bir iyilik gibi geliyordu. Sonrasında eğer sonuç, tahminleri doğrularsa tahmin edenler hatırlanıyor ve kayda geçiyor; eğer olmazsa unutuluyorlardı.

Timuçin'in eğitmenliğine atanan, astroloğun oğlu Karaşer, talebesinin sorumluluğunu yüklendi ve onun eğitimi için planlar yapmaya başladı. Karaşer oldukça yetenekliydi ve öğretim konusunda kayda değer hükümleri vardı; ülkede ve insanlar arasında ünü yayılmıştı. Ona civar ülkelerde yaşayan kabilelerin ve o kabilelere hükmeden liderlerin isimlerini öğretti. Ayrıca ülkeler hakkında da sahip olduğu bilgileri aktardı, dağların, göl-

lerin, nehirlerin, verimli bölgeleri birbirinden ayıran büyük çöllerin konumlarını öğretti. Ona at binmeyi öğretti ve o zamanlar gençler tarafından yapılan tüm atletik egzersizlerle Timuçin'i eğitti. Silahların kullanımı konusunda yol gösterdi; hem at üstünde hem yaya olarak, ok ve yayın nasıl atılacağını, kılıcını nasıl tutacağını ve kullanacağını öğretti. At üstünde dörtmala giderken önüne, arkasına, sağına ve soluna yayla nasıl atış yapacağını anlattı. Bunu sakince, başarıyla ve doğru bir amaçla yerine getirmek için cesaret ve soğukkanlılık kadar düzenli yapılan antrenmanlar da gerekliydi.

Genç Timuçin, tüm bu eğitimlere büyük bir ilhamla katıldı. Anlatılanlara göre o sırada dokuz yaşındaydı ve bir süre sonra kendini silah kullanımı konusunda eğitmek dışında her şeye ilgisini kaybetti.

Dokuz yaşındayken bizim aramızdaki gençlerden çok daha üstün yetenek ve donanımlara sahipti. Asyalı çocuklar ergenliğe Batı Avrupa ve Amerika'da yaşayan çocuklardan daha hızlı erişiyorlardı. Timuçin on üç yaşına geldiğinde babası onu yetişkin bir erkek olarak görüyordu – en azından evlenebilecek kadar büyük olduğunu düşünüyordu. Eğer tarihçilerin bizlere onun hakkında aktardığı bilgiler doğru ise, evlendi ve on beş yaşından evvel iki çocuk sahibi oldu.

Timuçin on üçüne basmadan evvel, babası Katay'da düzenlediği bir sefer esnasında bozguna uğradı ve taraftarlarının çoğu onu bırakıp kaçtı. Etrafı düşmanla çevrilen Yezonkai, düşmanın atlıları tarafından etkisiz hâle getirildi ve tutsak alındı. Gardiyan koruması altına alındı; insanların pek çoğu o dönemde at sırtında ya da çadırlarda yaşadığı için birkaç hapisane vardı. Yezonkai muhafızının gözetimi altındayken esir tutulduğu kampı gözlemledi; ancak sonunda gardiyanını, kaçmasına izin vermesi için rüşvet almaya ikna etti ve pek çok zorluk ve sıkıntıyı atlattıktan sonra kendi ülkesine ulaşmayı başardı.

Katay'a yeni bir saldırı düzenlemeye kararlıydı ve bunu, daha önce sahip olduğundan daha büyük bir güçle yapmak isti-

yordu. Bu nedenle Naymans adlı komşu kabilenin lideriyle ittifak yaptı; bu antlaşmayı mühürlemek ve hayata geçirmek için oğlunun, müttefikin kızıyla evlenmesi gerektiğine karar verdi. Bu sırada Timuçin on üç yaşındaydı. İlk karısının adı Karizu' ydu –en azından isimlerinden biri buydu. Babasının adı ise Ta-
yian'dı.

Yezonkai, Katay için yaptığı yeni akın planlarını ilerletmeden hastalandı ve hayata gözlerini yumdu. Anlatılanlara göre ardında beş oğul ve bir kız çocuğu bıraktı; babasının, o henüz on üç yaşında olmasına rağmen krallığı ona bırakma isteğine bakılırsa içlerinde en büyükleri Timuçin'di.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İlk Savaş

1175

MOĞOLLAR VE ONLARIN KOMŞULARI, Tatarların dilinde, tek bir liderlik çatısı altında bir araya getirilen kabileler olarak görülüp *orda* şeklinde telaffuz edilen bir kelime ile ifade edilmektedir. Bu kelimenin orijinalidir ve İngilizce karşılığı *horde*'dir.

Zamanında Yezonkai'nin yönettiği ve öldükten sonra idaresini oğluna bıraktığı *orda*, her birinin kendi liderinin bulunduğu farklı ve çok sayıda kabileden oluşmaktaydı. Tüm bu alt liderler Yezonkai hayattayken onun idaresi ve emri altında olmaktan memnundular. Yezonkai'nin, onların hareketlerini ve savaşta düşmanlarına karşı tutumlarını yönlendirebilecek kadar işin ehli olduğunu düşünüyorlardı. Ancak öldüğünde yerine sadece on üç yaşında bir çocuk bırakmıştı ve bu durum bazıları'nın ayaklanmasına neden oldu. Özellikle içlerinden ikisi, milleti yönetmek konusunda bir çocuktan daha tecrübeli olduklarını düşünüyordu; dolayısıyla birbirleriyle ve onlara katılmak isteyen diğer kabilelerle ittifak yaptılar, yaklaşık otuz bin kişilik süvari taburundan oluşan bir ordunun liderliğinde, Timuçin'e savaş açtılar.

Bu başkaldırıyı idare eden iki liderin adı Taychot ve Çamu-ka'ydı.

Genç Timuçin bu acil durum için annesinin rehberliğine ve yönlendirmelerine bel bağladı. Timuçin, oldukça güçlü ve cesurdu; ancak cesaret ve gücün, ki bunlar savaş meydanında bir kumandan için hayati önem taşır, mücadele başladığında ön hazırlık aşamasında gereken temel yeteneklerin yanında hiçbir anlamı yoktur.

Dolayısıyla Timuçin sadece atlarını, silahlarını, ekipmanlarını ve savaş zamanı geldiğinde düşmanın arasında dörtnala at sürerek nasıl çarpışacağını düşünürken, plan hazırlıklarını annesine bıraktı. Etrafındaki ordu zabitleri, devlet danışmanları ve kocası Yezonkai'nin hayatta olduğu dönemlerde itimat ettiği kimselerle iletişime geçen annesi planları ayarladı. Timuçin'e dost olduğu düşünülen tüm kabile reislerine elçi gönderildi ve kabilelerin gönderecekleri ordular için bir buluşma yeri tayin edildi. Gerekli olacak tedarik depoları için düzenlemeler yapıldı, farklı klanlar arasındaki üstünlük sorununu hallettiler, ilerleme düzeni oluşturdular ve diğer tüm gerekli detayları düştürdüler.

Bu esnada Timuçin sadece yaklaşan savaşı düşünüyordu. Sürekli olarak güçlü atlarla antrenmanlar yapmakla, ok ve yayla sağa sola, öne arkaya yani tüm yönlere atışlar yapmakla meşguldü. Onun payına düşen tüm bu gayretli gösteriler boşuna değildi. Onun bu gayreti diğer kabilelerin ve kabile liderlerinin üstünde büyük bir etki yaratıyordu. Genç prenslerinin sergilediği bu enerji ve şevkten gurur duyuyorlardı ve onun önderlik ettiği bu yolda ellerinden geleni yapmak için azmediyorlardı.

Timuçin'in yaşında Porgie adında ve savaş için aynı derecede gayretli başka bir prens daha vardı. Timuçin'e sadık kalmış bir kabilenin lideriydi ve o da Timuçin gibi savaşın başlaması için sabırsızlanıyordu.

Nihayetinde ordular bir araya toplandı, Timuçin ve annesinin önderliğinde isyancılara saldırmak üzere yola çıktılar. İs-

yancılar onları karşılamaya hazırды. Tarihçilerin ifadelerine göre otuz bin kişiydiler. Ordulara dair düzenli bir askerî sicil ve sıkı bir sayım sistemi olmadığı için o zamanlarda tüm rakamlarda olduğu gibi bu rakam da muhtemelen abartılmıştı.

Yine de oldukça büyük bir savaş oldu. Karşı yönlerden son hızla birbirlerine doğru gelen geniş, atlı ordular okların etkili olacağı mesafeye geldiklerinde atış yapıyor, sonrasında yaylarını bırakıp kılıçlarını çekiyordu, kimsenin ifade edemeyeceği sarsıcı bir şokla, ölümcül bir karışıklık ve dehşetle karşı karşıya geldiklerinde çılgın çarpışma başladı. Hava korkunç çığlıklar, öfkeli haykırışlar, acı dolu yakarışlar ve zafer naralarıyla çınılıyordu. Yaşadıkları şok esnasında bazı taburlar pozisyonunu korudu ve atlarını sürmeye devam ettiler ve üstün gayret gösterdiler. Diğerleri ise dengelerini kaybedip toza, çamura yuvarlandılar; yerde ve at sırtında ne kadar insan varsa kılıçlarını dört yana savuruyor, kimini öldürüyor; atları ise aldıkları kılıç darbelerinin acısıyla ikiye katlanan öfkeyle kışkırtıyorlardı.

Yaşanan bu sahnelerin ortasında Timuçin ve Porçi hiddetle diğerleriyle çarpışıyorlardı. Timuçin farkını müthiş bir şekilde ortaya koymuştu. Etrafında toplananlar hemen sorumluluklarının farkına vardılar ve var güçleriyle onu tehlikeden korumaları gerektiğini anladılar. O günlerde insanların dövüş modu altında bunu yapabilmeleri –günümüzde tek yıkıcı gücün barut olduğu düşünülürse– şimdikinden daha kolay ve etkili olabiliyordu. Timuçin'in hizmetlileri ve müritleri onun etrafına toplandılar ve onu saldırganlardan korudular. Onu yenebilecek güçte olan süvarilerle çarpışmasına engel oldular ve düşmanları, kılıçlarıyla ona ulaşamayacakları mesafede tuttular. Ancak modern savaş cephelerinde genç bir prensi ya da bir generalin oğlunu ya da oldukça kıymetli şahısları korumak adına çok daha az fırsat söz konusudur. Hizmetlilerinden hiçbirinin uğraşı onun ayağının dibine düşecek bir bombayı engelleyemez ya da oldukça uzak bir mesafeden havayı aşıp gelecek kurşunlara karşı ona siper olamazdı.

Yine de ya hizmetlilerinin koruması ya da sadece savaşın kaderi sonucu Timuçin, savaşı yara almadan atlattı ve sergilediği cesaret ve enerji, şahit olanlar tarafından oldukça takdir edildi. Annesi, her ne kadar kendisi savaş alanında dövüşmese de savaşın içindeydi. Savaş manevralarını yönlendirdi ve onun varlığı ve hizmeti, orduyu oldukça neşelendirdi, askerlere cesaret verdi. Onun varlığı ile orduya nüfus eden ruh ve enerji ile Timuçin'in gösterdiği olağanüstü cesaret ve güç sonucunda savaş kazanıldı. Düşmanın ordusu esir edildi. Liderlerden Tayçu katledildi. Diğer liderler ise kaçtılar ve savaş meydanının galibi Timuçin ile annesi oldu.

Elbette böylesi bir savaşta bu denli etkili ve enerjik bir mücadele sergiledikten sonra Timuçin'e artık çocuk gözüyle bakılmadı ve yetişkinler arasındaki yerini aldı. Hemen ordusu tarafından hükümdar ve prens olarak kabul edildi ve liderliği yaşıyla değil hak ettiği saygıyla anılmaya başlandı. Sanki yıllardır alışkınmış gibi soğukkanlılık ve sakinlikle karşıladı bu unvanları. Hizmetlilerini ve askerlerini işaret ederek, soylu bir ruh simgesi olan haşmet ve lütufla alınan övgü ve mükâfatları onlarla paylaştı. Mükâfatlandırılmak ve onurlandırılmak o dönem ve bölge geleneklerinin karakteristik özelliklerindendi. Atlar, silahlar, muazzam kıyafet çeşitleri ve şahsi ziynetler. Kuşkusuz o dönemlerde sürekli at sırtında yaşayan bir toplum için bu varlıklar en kıymetlileriydi.

Neredeyse dört bir yanı isyancılar tarafından işgal edilmiş olan ülke, Timuçin'in hükmüne daha fazla direnemedi. Onun emri altındaki sınırlarda yaşayan diğer kabileler ittifak anlaşmaları için teklifler yolladılar. Bu kabilelerden birinin kağanı teklif ettiği ittifakı mühürlemek adına Timuçin'in, kız kardeşiyle evlenmesini talep etti. Kısacası savaştan sonra Timuçin'in kahramanlığı tüm civar ülkelere hızla yayılmış ve bu yüksek beklentiler onun heybetli ve şanlı imparatorluğunu şekillendirmeye başlamıştı.

Ondan sonraki sene Timuçin ikinci karısıyla evlendi, bu kez

henüz on dört yaşında olmasına rağmen. Gelininin adı Purta Kugin'di. Muhtemelen kendi yaşıtı olan bu karısından, evlendikleri yılın sonuna doğru bir kız çocuğu oldu.

Ülke gezilerinde Timuçin bazen karılarını yanına alır, bazen de güvenli olduğu düşünülen bir yerde geçici olarak bırakırdı. İkinci yılın sonuna doğru Purta tekrar anne olmak üzereydi ve bazı askerî seferlere çıkması gereken Timuçin, yorgunluk ve seyahat şartlarının onun dayanamayacağı boyutta olmasından korkarak karısını evde bıraktı. O, bir tabur atıyla seyahat ederken, düşman bir kabile yağmalama seferi için aniden bölgeye indi. Timuçin'in bölgeyi koruması için bıraktığı birlikleri yendiler ve değerli buldukları her şeye el koyup götürdüler. Purta'yı da aldılar ve esir ettiler. Ganimetleri aralarında paylaştılar ancak Purta'yı, güvenliğine muhtaç oldukları komşu bir ülke kağanına hediye olarak gönderdiler. Bu liderin adı Vang Han'dı. Bu Vang Han figürü, Timuçin'in ileriki tarihinde bariz biçimde yer alacaktır, ona dair geniş açıklamaya diğer bölümde yer verilecektir. Burada verilmesi gereken tek bilgi, Purta'yı kaçırp

Resim 6: Purta, Vang Han'ın çadırında

ona hediye olarak gönderenlerin tek amacının Han'a yeni bir eş sunmak olduğudur. Kağanların mümkün olduğunca fazla eşlerinin olması bir âdetti, savaşta esirler alındığında aralarındaki genç ve güzel kadınlar büyük bir prens ya da komşu hükümdarı memnun etmek isteyen kimseler tarafından büyüleyici bir hediye olarak gönderilirlerdi. Böyle durumlarda hediyeyi alan kişinin yaşı ya da genç olması fark etmezdi. Bazen yaşlı olanlar böylesi bir hediyeye daha layık görülürdü.

Bu olay yaşandığında Vang Han yaşlıydı. Timuçin'in babası olacak yaşıydı. Aslında o, Timuçin'i oğlu olarak anardı. Yıllar önce Timuçin henüz bir çocukken, babası Yezonkai ile ittifak yapan Vang Han, ona *oğlum* diye seslenmeye başlamıştı.

Purta, sorumluluğundaki bir ulak eşliğinde Vang Han'ın çadırına getirilip ona hediye edildiğinde Vang Han şöyle dedi:

“O çok güzel ancak ben onu karım olarak kabul edemem çünkü o benim oğlumun karısı. Ben oğlumun karısı ile evlenemem.”

Vang Han, Purta'yı sorumluluğu altına aldı, evinde ona bir yer verdi ve ona iyi baktı.

Timuçin seferden eve dönüp yokluğunda olanları öğrendiğinde karısının olmayışı onu bir hayli üzdü. Çok geçmeden nerede olduğunu öğrendi ve hemen Vang Han'a karısını göndermesini istemek üzere bir vekil yolladı. Vang Han hemen bu talebe karşılık verdi ve Purta dönüş yoluna koyuldu. Yolculuk doğum dolayısıyla yarıda kaldı. Bir oğlan çocuğu oldu. Çocuk doğar doğmaz yolculuğa devam edilmesine karar verildi, geç kaldığı takdirde başka düşman orduları gelip Purta'yı tekrar kaçırabilirdi. Anlatılanlara göre Purta, bebeğin hassas bölgelerini, sürmek zorunda kaldığı at arabasının sarsıntısından zarar görmemesi için hamura benzer kıvamlı bir maddeyle sardı ve yol boyunca çocuğunu bu şekilde kucağından indirmede.

Kocasının evine güvenli bir şekilde ulaştı Purta. Timuçin onu tekrar gördüğüne çok sevindi ve yolculuğu sağ salim atlatan oğlu ile bir araya gelişine mutlu oldu. Böylesi tehlikeli bir

yolculuktan sağ çıkması anısına babası, ona *sağ kurtulan* adını verdi; kendi dillerinde bu anlama gelen bir sözcükle isimlendirildi. Bu sözcük *Jughi*'ydi.

Timuçin'in kariyeri bu şekilde başladı. Genel anlamda refahın oldukça yüksek olduğu bir ortam söz konusuydu, her şey oldukça umut verici görünüyordu. Kendisi hırs ve umut doluydu, babasının ona bıraktığı imparatorlukla yetinmemeye başladı ve sınırlarını genişletmek için planlar yapmaya koyuldu. Bir gece, rüyasında kollarının muazzam boyutlarda uzadığını, her bir eline bir kılıç aldığını, nereye uzandığını görmek için kollarını gerdirdiğini ve birinin doğuya diğerinin ise batıya uzandığını gördü. Sabah rüyasını annesine anlattı. Annesi ona rüyasını yorumladı. Bu rüyanın, onun büyük bir fatih olacağına ve imparatorluğunun sınırlarının doğu ve batı yönlerine doğru genişleyeceğine işaret ettiğini söyledi.

Bundan sonra iki yıl boyunca Timuçin refah içinde yaşamaya devam etti ama sonrasında talihi körelmeye başladı. Bir isyan patlak verdi. Egemenliği altındaki bazı kabileler huzursuzluk çıkarmaya başladı. Ast kağanlar komplolar ve gizli anlaşmalar yapmaya başladılar. Hatta kendi kabilesi bile ona karşı cephe aldı. Egemenliğinin çeşitli bölgelerinde isyanlar patlak verdi; dolayısıyla Timuçin onları bastırmak için pek çok acil seferler ve umutsuz savaşlar düzenlemek zorunda kaldı. Bu mücadelelerden birinde esir düştü. Bir yolunu bulup kaçmayı başardı. Sonrasında muhalif kağanlara onları tatmin edebileceğini ve kendisine bir kez daha boyun eğmeyi kabul ettireceğini düşündüğü tekliflerde bulundu, bu tekliflerde isyancıların gerekli olduğunu iddia ettikleri tüm unsurları yerine getireceği önerisini sundu.

Ancak teklifler onları tatmin etmedi. Onların asıl niyeti Timuçin'i tümenden tahttan indirmek ve sonrasında imparatorluğu

kendi aralarında bölüşmek ya da onun yerine paylarını yönetecek başka birini seçmekti.

Sonunda Timuçin'in, düşmanlarını bastıramayacağını ve hatta muhaliflerin günden güne daha da güçlendiğini, kendine sağdık kalanların sayısının azaldığını ve güçten düştüğünü anlaması cesaretini yitirmesine neden oldu. Belki de gerçekten vahşi ve savaşçı atlı birliklerden oluşan koca bir imparatorluğu yönetemeyecek kadar küçük olabileceği ihtimalini düşünmeye başladı ve bir süre, ortalık yatışana daha doğrusu kendisi biraz daha büyüyene dek hiçbir girişimde bulunmamaya karar verdi. Bu doğrultuda annesiyle bir araya gelip geçici bir süre meydanlardan uzak kalma planı yaptı; ya da bizim makul sebeplerimize göre annesi planı kendi yaptı ve uyması için onu ikna etti.

Plan şu şekildeydi:

Timuçin, Vang Han'ın topraklarına, onu kabul edip etmeyeceğini sormak üzere bir elçi yollayacak ve kendi imparatorluğundaki sular durulana kadar onu koruması altına almasını isteyecekti. Eğer Vang Han bu teklifi kabul ederse Timuçin yokluğunda yerine vekil olarak amcasını atayacaktı. Annesi ise *Menglik* adında, vekile yardımcılık yapacak ve imparatorluktaki diğer prenlere ya da kağanlara önderlik yapacak bir prens ya da reisle evlenecekti. Timuçin'in dönmesi için uygun koşullar oluşana dek vekil ve yardımcısı hükümdarlığın yönetimini elinde tutacaktı.

Plan uygulamaya koyuldu. Vang Han, Timuçin'i krallığının sınırlarına almaya ve korumaya seve seve razı oldu. Timuçin'in babasıyla olan arkadaşlığı dolayısıyla bunu yapmaya hazır olduğunu söyledi. Timuçin'in annesi reisle evlendi ve krallığın ilk prensi oldu. Son olarak Timuçin'in amcasının hükümdar olduğu ilan edildi ve Timuçin dönene kadar ülkeyi yönetmek için gerekli tüm yetkilerle donatıldı. Tüm bunlar gereğince düzenlendi; Timuçin onu koruması için toplanan altı bin kişilik silahlı bir ordu eşliğinde Vang Han'ın topraklarına doğru yola çıktı. Tüm ailesini ve önemli ölçüde hizmetkâr ve müridini yanına

aldı. Bunların arasında zamanında babası tarafından onu eğitmesi, sorumluluğunu alması için atadığı şahsi eğitmeni ve koruması Karaşer de vardı.

Oldukça güçlü bir ordu tarafından korunan Timuçin'in kafilesi yolculuk esnasında herhangi bir saldırıya uğramadı ve sağ salim Vang Han'ın topraklarına ulaştılar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Vang Han

1175

VANG HAN'IN YÖNETTİĞİ ülkenin adı Karakatay'dı. Şimdiki Çin' in kuzey bölgesinin oluşumu anlatılırken değinilmiş olan Katay ülkesi üzerindeydi sınırları. İsminden de anlaşılacağı gibi bu bölge ülkenin bir kısmını içermektedir. Katay'ın o bölgesinde Tatarlar ikâmet etmektedir.

Vang Han'ın asıl adı Togrul'dur. Vang Han aslında isimden çok bir unvandır, Vang Han ne kadar güçlü olduğunu kanıtladıktan sonra bu unvana layık görülmüştür. Kafa karıştırmaktan kaçınmak adına Togrul yerine Vang Han adıyla onu anmaya devam edeceğiz.

Vang Han nesillerdir Karakatay'ı yöneten güçlü kağanların soyundan gelmektedir. Bu kağanlar kuralsız ve vahşi ırkın adamlarıdır, sürekli olarak hâkimiyeti ellerinde tutmak ve birbirlerinin sürülerini yağmalamak için mücadele hâlinedirler. Bundan dolayı en öfkeli ve vahşi savaşlar hep yakın akrabalar arasında olmuştur. Vang Han'ın büyük babası Mergus bu çarpışmaların birinde esir alınmıştır, üstelik akraba olan ve zamanında Mergus'un yaptığı bir şeye çok sinirlenen diğer Kağan

tarafından Kurga adındaki uzak bir krallığın topraklarına sürülmüştür. Kurga Kralı onu bir çuvala koymuş, çuvalın ağzını dikmiş ve tahtadan bir eşek simgesinin üstüne atıp, orada açlıktan ve havasızlıktan ölmeye terk etmiştir.

Mergus'un karısı kocasının başına gelen talihsiz olayı duyduğunda çok öfkelenmiş ve intikamını almaya karar vermiştir. Kocasının akrabası onu esir almış ve onu, kadının evlenmeden önceki eski âşığı olan Kurga Kralı'na göndermiştir; kadın, krala bir mesaj yollar, kocasının kaybına olan üzüntüsünü gizler, sadece bu zalim ölüm biçimi için Kurga Kralı'nı kınar, onu hâlâ unutmadığını, eğer hisleri karşılıklıysa şimdi onun karısı olmaya gönüllü olduğunu söyler, kendisinin belirleyeceği bir yerde buluşmayı ve yola onunla devam etmeyi teklif eder.

Nawr, yani Kurga Kralı güzel dulun hazırladığı tuzağa hemen düşer. Onun tekliflerini vakit geçirmeden kabul eder ve buluşma yerine doğru yola koyulur. Elbette yanına arkadaşlarından ve şahsi hizmetlilerinden oluşan küçük bir koruma ordusu alır. Prenses'e de şüphe uyandırmayacak boyutlarda bir ordu refakat etmektedir. Bunun yanı sıra kafilesine öküzler tarafından çekilen, yeni kocasına hediyeymiş gibi planlanan yiyecek, içecek, kıyafet ve değerli eşyalar yüklü kağnılar da katmıştır. Bunların içinde, Prenses'in içlerine çok sayıda silahlı adam yerleştirdiği büyük fıçı ya da oval kaplar da vardır. Bu kapların ağzı içerideki adamların verilen işaretle hemen açıp harekete geçebileceği şekilde kapatılmıştır.

Prenses'in ayarladığı diğer tedariklerin arasında, o zamanlar Tatar ve Moğolların yapmaya alışkın olduğu bir tür sarhoş edici içecek de önemli sayılabilecek miktarda yer alıyordu. İki taraf randevu yerinde bir araya geldiğinde Prenses, Nawr'la oldukça samimi bir şekilde selamlaştı, onu ve ekibini ziyafete davet etti. Davet kabul edildi, taşınan tedarikler çıkarıldı, pek çok hediye-nin paketleri açıldı ve sergilendi. Ziyafette Nawr ve ekibine bol bol sarhoş eden likörden ikram edildi, bu tür ortamlarda olduğu gibi kolayca aşırı içmeye yönlendirildiler, diğer yandan her

şeyin farkında olan Prenses'in ekibi kendilerini ayık tutmak konusunda oldukça iyiydiler. Sonunda, beklenen an geldiğinde Prenses işareti verdi. Fıçılarda pusuya yatan silahlı adamlar gizlendikleri yerlerden derhâl fırladılar ve ziyafetteki konukların üstüne atıldılar. Göreve hazır olan Prenses kuşağından bir hançer çıkardı ve Nawr'ın kalbine sapladı. Korumaları aniden beliren takviye ekiple desteklendi, karşı tarafın tüm adamları kontrol altına alındı. Kısmen içtikleri içkinin etkisinden kısmen ise aniden karşılarında beliren, karşı konulması imkânsız güç karşısındaki şaşkınlıklarından kıpırdayamaz hâle geldiler.

İntikamını başarıyla alan prenses, adamlarını, göstermelik hediyelerini topladı ve zaferle evine döndü.

Asyalı yazarlar tarafından aktarılan bu tür hikâyelerin, anlatımlarda muhtemelen sıkça süslenmesine rağmen, gerçeğe dair bazı temellerinin olduğu, yarı vahşi liderler dönemindeki yaşam şekilleri ve yaşanan olaylara dair cılız fikirler beyan ettiği şüphesizdir.

Vang Han, çuvala dikilerek kapatılan Mergus'un torunuydu. Mergus'un babası, kocasının ölümünün intikamını almak için yukarıda bahsi geçen tuzağı düzenleyen Prenses'in büyük oğluydu. Söylenilene göre henüz on yaşındayken savaşlarda babasına eşlik ediyordu. Onun Yezonkai ile arkadaşlığı, Timuçin'e *oğlum* diye seslenmesi ve karısını ondan ayırmamasına neden olan bağının nasıl şekillendiği de aktarılmıştır:

Babası öldüğünde en büyük çocuk olarak yönetimi ele almış ancak diğerleri onu kıskanmış; onlarla, akrabalarıyla ve özellikle de ona karşı saf tutan amcasıyla yaşadığı çok sayıda ve uzun çekişmelerden sonra yenilmiş ya da köşeye sıkışmıştı ve kaçmak zorunda kalmıştı. Sıkıntı içinde Yezonkai'nin ülkesine sığındı. Yezonkai onu oldukça arkadaşça bir şekilde kabul etti ve ona oldukça etkili bir koruma sağladı. Bir süre sonra ona birlik atadı ve topraklarını tekrar kazanmasında, amcasını topraklarından kovmasında yardımcı oldu. Yezonkai'nin topraklarındayken, o zamanlar küçük olan Timuçin'le kaynaşmış ve ona

oğlum diye seslenmeye başlamıştır. Şimdi ise Timuçin, tıpkı Vang Han'ın daha önce yapmış olduğu gibi kendi ülkesinden kaçmak ve kendisine miras kalan toprakları terk etmek zorunda kalmıştı. Vang Han, hemen hemen aynı koşullar altındayken, babasından gördüğü iyiliğin karşılığını oğluna verme fırsatı bulabildiği için memnundu ve dolayısıyla Timuçin'e oldukça nazik bir karşılamada bulundu.

Vang Han ile ilgili ilginç bir husus daha söz konusudur. Kendisinin o dönemde, Asya'daki Hristiyan misyonerler tarafından Prester John adı altında Avrupa'ya ünü yayılmış bir prens olduğu sanılmaktadır. Bu misyonerler Papa'ya, Avrupa'daki çeşitli Hristiyan krallıklarına gönderilmiştir, görevlerinde elde ettikleri başarılar Persler, Türkler ve Tatarlar'da oldukça abartılmıştır; en sonunda Tatar Hanı'nın dinini değiştirdiği, İncil hatibi olup Prester John adını aldığı söylenmiştir. Prester adının *presbyter* (papaz) kelimesinden türediği anlaşılmaktadır. Hristiyan âlemi tarafından yazılan ve söylenenlerin büyük bir kısmı Tatar Hanı'nın din değiştirip Prester John olduğu yönündedir. Misyonerler tarafından iletilmiş, Han'ın Papa'ya ve farklı Avrupa krallıklarına gönderdiği iddia edilen pek çok mektup bulunmaktadır. Bu mektuplardan bazılarının günümüzde varlığını sürdürdüğü söylenmektedir. Bunlardan biri Fransa Kralı'na yazılmıştır. Bu mektuplardan birinde yazar, Fransa Kralı'na, servetinin büyüklüğünden ve topraklarının uçsuz bucaksızlığından bahsetmiştir. Hizmetine çalışan ve emrini bekleyen yetmiş kral olduğunu söylemiştir. Fransa Kralı'nı gelip kendisini görmeye davet etmiş, eğer gelirse krallıklardan birini onun üstüne yapacağına, ayrıca onu kendi vârisi yapacağına ve öldüğünde tüm topraklarını ona bırakacağına dair söz vermiştir.

Diğer mektuplar da hemen hemen aynıydı. Onların odak noktası olarak benimsediği konular misyonerlerin mükemmelliği ve şanı sayesinde gerçekleşen din değiştirmeler ve onun topraklarında Hristiyanlığın kendi enstrümanlarıyla yapmış olduğu ve yapmaya devam ettikleri gelişim süreciydi.

Modern zamanlarda, bu tarz hikâyelerin misyonerler tarafından yapılan uydurmalarından ibaret olduğu ya da aktarılan bilgilerin oldukça abartılı ve süslenmiş olduğu düşünülebilir; ve mektupların kaynaklarının kağanlardan çok, onlara ait olmasına dair ufak şüpheler de yok değildir. Ancak her nasılsa hâlâ büyük bir prensin, misyonerleri, işlerini yapmak adına cesaretlendirdiği ve kendi topraklarında Hristiyanlığı yaymasına izin verdiği varsayılmaktadır ve o kişinin Vang Han olduğu konusunda da ufak bir şüphe vardır.

Her hâlükârda kendisi çok büyük ve güçlü bir prenstir ve geniş sınırları olan bir ülkeye hükmetmiştir. Başkentinin adı Karakurum'dur. Timuçin bu şehre gelmek için yaklaşık on günlük yol katetmiştir.

Timuçin oldukça nazik ve düşünceli bir şekilde karşılandı Vang Han tarafından. Vang Han onu koruyacağına ve vakti gelince ülkesini tekrar almak için yardım edeceğine dair söz verdi. Buna karşılık olarak Timuçin de, Vang Han'ın hizmetine girmeye söz verdi ve tüm gücüyle kendini nazik koruyucusunun çıkarlarını gözetmeye adanmıştı.

ALTINCI BÖLÜM
Timuçin Sürgünde
1182

VANG HAN, KRALLIĞINDA Timuçin'e oldukça onurlu bir pozisyon verdi. Bunu yapması oldukça normaldi, Timuçin gençliğinin baharında, çekici ve saygılı bir prensti; yurdundan sürgün edilmiş olsa da umutsuz ya da çaresiz bir durumda değildi. Ailesi ve arkadaşları hâlâ ülkesindeki egemenliği elinde bulunduruyordu ve kendisi Vang Han'ın krallığına gelirken yanında çok sayıda birlik getirmişti. Aynı zamanda, şahsi olarak büyük bir cesaret ve askerî yeteneğe sahipti. Koruyucusuna, ona sunduğu himaye karşılığında hizmet etmeye hazırdı. Kısacası Timuçin'in Vang Han'ın topraklarına gelişi oldukça heyecan verici bir hadisedir.

Başlarda herkes ondan çok memnundu, Timuçin çok popülerdi; ancak çok geçmeden imparatorluktaki diğer genç prensler ve komşu kabilelerin liderleri onu kıskanmaya başladılar. Vang Han ona herkesin üstünde bir unvan verdi, kısmen ona olan şahsi bağından kısmen de kendi ülkesinde sahip olduğu hükümdar prenseslik mertebesinde dolayı, onu Vang Han heyetindeki tüm alt liderlerin en üstünde bir rütbeye tayin etti. An-

cak ast liderler tatmin olmadı. Başta sessizce sonrasında ise daha açık bir şekilde söylenmeye başladılar, çok geçmeden yeni favori dedikleri Timuçin'e karşı birleşmelere ve komplolara başladılar.

Çok geçmeden, bu düşmanlığı daha da çok arttıran ve Timuçin'in düşmanlarına tek seferde çok güçlü bir lider veren hadise meydana geldi. Bu oldukça etkileyici liderin adı Yemuka'ydı. Görünüşe bakılırsa Yemuka, Vang Han'ın kızı Prenses Wisulujine'ye âşıktı. Babasından onunla evlenebilmek için izin istedi. Bu konu hakkındaki görüşmelerin ne yönde sonuçlandığı hususunda net bir bilgi yoktur ancak Timuçin geldiğinde Wisulujine'nin düşünceleri ona kaymaya başlamıştır. Timuçin kuşkusuz onun eski âşığından daha genç, daha yakışıklı ve daha başarılıydı. Wisulujine çok geçmeden babasına Yemuka'dansa Timuçin'in karısı olmayı yeğlediğini açık etti. Timuçin'in zaten bir ya da iki karısı vardı; ancak bu durumun bir önemi yoktu, o zamanlar Asyalı liderler zenginliklerinin ve pozisyonlarının geçindirmeye el verdiği ölçüde kadın ile evlilik yapabilirdi. Dolayısıyla Yemuka reddedilmiş ve Wisulujine, Timuçin ile evlenmişti.

Elbette Yemuka oldukça öfkelenmişti. İntikamını almaya ant içti. Krallıktaki tüm tedirgin şahıs ve gruplarla iş birliği içinde entrikalar yapmaya başladı; sadece Timuçin'i kışkırtanlarla değil, bir sebeple kendini Vang Han'ın koltuğunda görmeye meyilli kimselerle de. Timuçin'in ilerleyişinin önüne geçmek için böylesi korkunç bir pusu kuruldu.

Komplocular öncelikle Vang Han'ı özel serzenişlerle etkilemeye çalıştılar, Timuçin hakkında pek çok kötü fikirler beyan ettiler ancak etkili olmadı. Timuçin etrafına pek çok eski arkadaşını topladı, enerjisi ve cesaretiyle de çokça yeni arkadaş edindi, onun safı düşmaninkilerden daha güçlü olmuştu ve görünüşe bakılırsa bir süre için karşı tarafın planları suya düşmüştü.

Sonunda komplocular Vang Han'ın yabancı düşmanlarıyla

iletişime geçtiler, Timuçin ve Vang Han'a karşı savaş başlatıp onları yenmek için iş birliği yaptılar. Bu iş birliği sürecine, süreçte yer alan farklı milletler ve kabillere dair kayıtlar eksik ve karmaşıktır; ancak nihayetinde, Vang Han'ın krallığını istila etmek için gereken büyük orduyu bir araya getirmek adına çeşitli ön hazırlık aşamalarından, manevralarından ve düzenlemelerinden sonra savaş kararı verildi. Birlikleri bu orduyu oluşturan liderler ve kağanlar kendilerini dinsel bir yeminle bir araya getirdi, o zamanların geleneklerine göre Timuçin ve Vang Han bozguna uğrayana dek pes etmeyeceklerdi.

Yemin ederken şöyle bir tavır benimsediler: Yemin etmek için toplandıkları ovaya bir at, vahşi bir öküz ve bir köpek getirdiler. Verilen sinyalle birlikte hayvanlara kılıçla saldırdılar ve öfkeli bir şekilde onları parçalara ayırdılar. İşleri bittikten sonra bir araya geldiler ve şu sözleri söylediler:

“Duy Tanrım! Gökyüzü! Yeryüzü! Bu yemini Vang Han ve Timuçin'e karşı ediyoruz. Eğer imkânımız varken onları yene-
mezsek ya da onları bozguna uğratmak adına verdiğimiz bu sözü tutamazsak az önce parçaladığımız bu hayvanların kaderi, kaderimiz olsun.”

Bu sözleri, paramparça bir hâlde yerde uzanan kanlı ve ezilmiş hayvan kalıntıları arasında ayakta dururken, oldukça dinsel bir tavırla sarf ettiler.

Bu hazırlıklar oldukça gizli bir şekilde yürütüldü; ancak neler olduğuna dair Karakurum'a, Vang Han'ın başkentine bilgi ulaştı. Timuçin haberleri duyduğunda oldukça heyecanlandı. Hemen, kendi birliklerini alıp rahatlıkla dört bir yana dağılabilmek adına Vang Han'ın ordusuna katılmayı ve düşmanla yüzleşmek için yola çıkmayı teklif etti. Vang Han bu teklife razı oldu. Timuçin, Vang Han'ın ordusunun yarısını alıp kendi ordusuna kattı, diğer yarısını başkenti korumak için bıraktı ve sefere çıktı. Düşman güçlerin ilk etapta toplanacağını düşündüğü sınırlara doğru ilerledi. Muhtemelen günler süren uzun bir ilerleyişten sonra, düşman daha hazırlığını tamamlayamadan Ti-

muçin oraya ulaştı. Ancak oradaki isyancı birlikler, Timuçin'in ordusuyla karşılaşmaktan kaçınmak için çeşitli manevralar yaptılar. Bu gecikmedeki amaç savaşa girmek için tekrar güç toplayabilmektir, düşman ordusuna ait birliklerin büyük bir kısmı henüz savaş yerine ulaşmamıştı.

Nihayetinde, bu manevralar son bulmaya ve savaş patlamaya yakinken Timuçin ve ordusu bir sürprizle karşılaştı: Kayınpederi Vang Han askerden kaçmış gibi harap ve üzgün görünen az sayıda askerden oluşan bir taburla çıkageldi. Endişeli, yol yorgunu ve bitap görünüyordular, sürdükleri atlar da aynı şekilde bitkin ve tükenmiş hâldeydiler. Sonradan anlaşıldı ki, Timuçin'in başkenti terk ettiği ve yanında ordunun büyük bir kısmını götürdüğü öğrenilir öğrenilmez Vang Han'ın düşmanı olan bir kabile yönünü değiştirip, Vang Han'ın topraklarına el koyma fırsatını değerlendirmeye karar vermiş, kalabalık atlı ordularıyla doğrudan ve âniden başkente saldırmıştı. Vang Han şehri kurtarmak için elinden geleni yapmış ancak kaybetmişti. Askerlerinin büyük bir kısmı öldürülmüş ya da yaralanmıştı. Şehir istila edilmiş ve yağmalanmıştı. Vang Han'ın oğlu kendilerini koruyabilecek kadar askerden oluşan küçük bir orduyla dağa kaçmış, Vang Han ise en doğrusunun mümkün olduğunca kısa sürede Timuçin'in kampına, yolda katlandıkları pek çok zorluktan sonra ulaştığı yere gitmek olduğuna karar vermiştir.

Bu hikâyeyi duyan Timuçin çok şaşırды. Kayınpederine, üzülmemesini ve cesaretini yitirmemesini söyledi, gelecek savaşta zafer ve intikam için ona söz verdi. Gelecek savaş için gerekli tüm hazırlıkları yapmaya koyuldu. Ana ordunun komutasını Vang Han'a bıraktı, kendisi ise kanatlardan birinin idaresini alırken, orduda rütbe olarak kendinden sonra gelen bir lideri ise diğer kanadın komutanı olarak tayin etti. Bu düzen içinde savaşa girdi.

Oldukça zorlu ve kanlı bir savaş oldu ancak sonunda Timuçin'in ordusu kazandı. Karşı taraf bozguna uğradı ve meydana çekildi. Bu zafer tamamen Timuçin'in eseri gibi görün-

yordu; uzun süren bir mücadeleden sonra sonuç hâlâ şüpheliydi. Timuçin'in kanadındaki birlikler çaresiz bir girişimde bulundu, öyle bir öfkeyle düşman birliklerinin ortasına daldılar ki kimse onlara karşı koyamadı. Böylesi cesaretlendirilmiş ve canlandırılmış bir ordu karşısında düşman birlikleri bozguna uğradı ve meydandan defedildi.

Bu zafer, Timuçin'in askerî kumandan şöhretini hiç olmadığı kadar yükselere tırmandırdı ve Vang Han'ın ona duymaya meyilli olduğu güveni büyük ölçüde arttırdı. Bu zafer neredeyse isyancı grupları da birbirinden ayırmıştı. Ancak Vang Han'a henüz ülkesine dönüp tahtının ve başkentinin başına geçme yolu açılmamıştı, erkek kardeşlerinden birinin yönetimi ele aldığını ve Karakurum'da onun yerine saltanat sürdüğünü öğrendi. Adı Erkekara olan bu lider, Timuçin'e karşı yer alan gruplardan birinin lideriydi. Öyle olması da normaldi; Kral'ın kardeşi ve saltanattaki en üstün pozisyonu işgal eden biri olarak, yeni favo-
rinin gelişinden ilk etkilenen o olmuştu. Doğrudan Vang Han ve Timuçin karşısında yer alan düşman gruplara katılmıştı. Bazı yönlerden bulunduğu grubun lideri sayılıyordu ve Vang Han başkentinden sürülünce onun yerine tahta geçmişti. Şimdi asıl soru şuydu:

Vang Han yönetimi kardeşinden geri alıp düzeni nasıl sağlayacaktı?

Timuçin bu amaca ulaşabilmek adına hemen planlar yapmaya koyuldu. Savaştan sonra gücünü topladı ve daha önce tarafını belirlememiş ancak Timuçin'in zaferinden sonra büyük çoğunlukla onun tarafını seçmiş kabilelerle müzakere başlattı. Bu sırada isyancılar da boş durmuyordu. Tekrar bir araya geliyorlar ve güçlerini toplamak için ciddi çaba sarf ediyorlardı. Erkekara, Karakurum'daki yerini mümkün olduğunca sağlamlaştırdı, çok sayıda mühimmat ve askerî cephane topladı. Bir sonrakı yıla kalmadan gruplar hazırlıklarını tamamladılar ve nihayet son savaşa hazırıldılar. Sonra büyük savaş patladı ve tekrar Timuçin galip geldi. Erkekara öldürüldü ya da ülkeden sürüldü.

Karakurum geri alındı ve Vang Han ordunun başında zafer içinde şehre girerek bir kez daha tahta geçti.

Elbette Timuçin'in o topraklardaki rütbesi ve etkisi hiç olmadığı kadar yüksekti. O sıralar yirmi iki ya da yirmi üç yaşlarındaydı. Üç tane karısı vardı, hepsinin Vang Han'ın topraklarında, onun yanında olup olmadığı belirsizdir. Orduda oldukça popülerdi, genç kumandan her daim cesaretliydi ve önderlik vasfına sahipti. Vang Han ona büyük güven duyuyordu ve onu verilebilecek en üstün rütbelerle onurlandırdı.

Görünüşe bakılırsa Timuçin henüz kendi yurduna dönmek için planlar yapmaya başlamamıştı.

YEDİNCİ BÖLÜM
Vang Han'la Yolların Ayrılması
1182-1202

TİMUÇİN, KRALLIKTA YA DA DİĞER bir deyişle Vang Han'ın topraklarında uzun yıllar yaşadı. Bu süre zarfının büyük bir kısmında Vang Han'ın hizmetinde çalışmaya ve onunla iyi geçinmeye devam etti ancak sonunda anlaşıldığı üzere dostlukları keskin bir düşmanlığa dönüştü.

İsyan sırasında Vang Han'ın tahtına el koyan kardeşi Erkekara, anlatılanlara göre Vang Han tahtını tekrar ele geçirdiği sırada öldürüldü. Diğer isyancı liderlerinden bazıları da onunla aynı kaderi paylaştı ancak bazıları kendilerini bu yıkımdan kurtarmayı başardı ve nihayetinde bir zamanlar emirleri altındaki atlı birlikler üstündeki güçlerini geri kazandılar. Ülkenin bu kez düzenli bölgesel krallıklara ve devletlere ayrılmadığı hatırlatılmalıdır, onun yerine muazzam büyüklükte olan ve bölünmemiş topraklar, atlı birlikler tarafından işgal edilmekte ve her biri hemen hemen belli sınır ve bölgedeki topraklarda ikâmet etmekle birlikte kalıcı bir yerleşim söz konusu olmamaktadır. Dağ ve ovalarda otlak arayışı, savaş kaygısı ya da komşu atlıların onlara saldırma ihtimaline karşı şu veya bu şekilde klan toplu-

lukları oluştu. Atlı birliklerin bir lider yönetimi altında toplandığı ve Vang Han'ın o liderlere hükmetmeyi talep ettiği durumlarda iki tarafı bir arada tutan bağ oldukça zayıftı, gerçek bir savaş ortamı dışında itaat edenler ve isyancılar arasında da çok büyük uçurumlar yoktu.

Yemuka, zamanında kendisi yerine Timuçin'i tercih edip onun üçüncü karısı olan Vang Han'ın kızına olan hisleri dolayısıyla Timuçin'e öfkeli bir liderdi ve Vang Han düşmanlarını alt edip tahtını geri aldığı anda kaçıp kendini kurtarmayı başarabilmişti. Bir süre gizlendi ya da en azından atlı birliklerle sınırları Karakurum'dan biraz uzakta olan ve Vang Han'ın erişemeyeceği bir bölgede yaşadı. Çok geçmeden, Vang Han'ın oğullarından adı Sankum olanla gizli ittifak kurmanın yolunu buldu. Onun ismini bizim harflerimizle yazmak isteyen bazı yazarlar ondan *Sunghim* diye bahsetmiştir.

Yemuka, genç Sankum'u yaşanan çekişmede kendi safında yer almaya kolayca ikna etti. İkna etmesi de normaldi, Vang Han'ın oğlu olarak, Timuçin'in babasının topraklarında hâkim olduğu büyük ve sürekli artan etki sebebiyle hakkı olan pozisyonundan olmuştu.

"Ve ayrıca," dedi Yemuka, Sankum'la yaptığı gizli görüşmelerde; "Bu yeni gelen sadece senin pozisyonunun önünü kesmek ve seni değersiz kılmakla kalmayacak, onun asıl amacı seni yavaş yavaş yenmek ve tamamen yerine geçmek. Kendisini, babanın vârisi yapmak ve senin hakkın olan mirası senden çalmak için planlar yapıyor."

Sankum hevesle dinledi bu önerileri ve sonunda Sankum'un, Yemuka'nın tekrar imparatorluğa dönmesi ve isyanından tövbe etmiş, ona itaat etmeye hazırmış gibi görünerek babasının hizmetine girmesi için babasını etkilemeye çalışmasına karar verildi. Sankum bunu yaptı ve bir süre sonra babası Yemuka'nın geri dönmesine izin verdi.

Yapılan bu barış aslında gerçek değil göstermelikti. Yemuka her zamanki gibi Timuçin'i kıskanıyor ve haset ediyordu, şimdi

ise bu haset ve kıskançlığa intikam hevesi eklenmişti. Koşullar bir süre gayet sakin devam ediyor gibi görünüyordu ya da en azından herhangi bir isyan baş göstermedi. Bu süre zarfında Vang Han her prensin yaptığı gibi komşu kabilelerle sık sık savaş hâlindeydi. Bu savaşlarda çoğunlukla sırtını Timuçin'e yasladı. Timuçin oldukça kalabalık bir orduya hükmediyordu, ordu kısmen onun şahsi güvenlikleri, yurdundan getirdiği kendi ordusu ve kısmen de Vang Han'ın onun emrine atadığı ya da kendi rızalarıyla ona katılan askerlerden oluşuyordu. Kendisinin *dört cesur* diye bahsettiği dört ast general ya da kağanın yardımıyla yönetiyordu orduyu Timuçin. Hepsi de yetenekli ve cesur kumandanlardı. Bu orduların başında Timuçin ülkeyi dolaştı, Vang Han'ın düşmanlarını avladı ya da uzak düzlüklere ya da dağlara Vang Han'ın savaş planlarını uygulama doğrultusunda istila, yağma ya da misilleme ve intikam seferleri düzenledi.

Timuçin ona hizmet eden askerler arasında oldukça popülerdi. Askerler muazzam planlar hazırlama ve onları kusursuz uygulama zekâsına sahip, gözü pek ve enerjik liderlerini seviyorlardı. Liderlerinin onları nasıl tehlikeli durumlara soktuklarını önemsemiyorlardı. Onun yaptığı seferlerde hayatını kaybedenler için şikâyetler duyulmazdı; hayatta kalanlar ise çaresizlik içinde, tehlikeyi sağ salım atlatmış olmalarına seviniyor ve elde ettikleri zaferle övünüyorlardı.

Kendi adamları arasında çok sevilen Timuçin, neredeyse sınıfının yarı vahşi savaşçılarından biriydi ve öfkelenildiğinde düşmanlarına karşı tavrı oldukça acımasızdı. Anlatılanlara göre çok sayıda atlı isyancı ve düşman birliklere karşı ezici bir zaferle sonuçlanan savaşlardan birinin ardından, fazlaca esir alınıp, ateş yakılmasını ve üstüne yetmiş büyük kazan konulmasını emretmiş. Su kaynadığında mağlup olan ordunun liderlerinin baş aşağı kazanlara atılmasını ve suyun, ölümlerine kadar kaynatılmasını buyurmuş. Sonra ilk iş düşman topraklarına girip tüm kadın ve çocukları toplayıp köle olarak satılmak üzere yol-

lamış, büyükbaş hayvanları ve bulduğu diğer varlıkları yağmalayıp el koymuştur. Düşmanın varlıklarına el koyup onları sahiplenmesi ve fakir esirleri köle olarak satmasında şaşılacak bir durum yoktur. Bunlar o zamanların geleneğidir. Ancak düşmanlarını öldürmek için haşlaması, karakterinin vahşi ve tuhaf olarak gösterilmesi için aktarılmıştır. Bu hikâyenin gerçek olmama ihtimali vardır. Yemuka ve Sankum ya da bazı başka düşmanları tarafından uydurulmuş olabilir.

Yemuka, Sankum ve onlarla iş birliği içinde olan diğerleri sürekli olarak Timuçin'in Vang Han üzerindeki etkisini azaltmaya ve onu bu güçten mahrum bırakmaya çalışıyorlardı. Ancak Timuçin onlara göre fazla güçlüydü. Tüm rakiplerinin onu devirmek istemesine rağmen askerî teşebbüslerinde elde ettiği başarı onu hep diğerlerinden yukarıda tutuyordu. Ayrıca Vang Han onun varlığından memnundu, onunla gurur duyuyor ve aynı zamanda ondan korkuyordu. Ast bir lidere bu denli bağımlı olmaya gönüllü değildi ve henüz Timuçin olmadan bir iş yapamıyordu. Bir kral, adamlarından birinin fazlasıyla göze çarpmasını ve mükemmel olmasını asla istemezdi; Vang Han ise Timuçin'in elde ettiği ve her gün artan güç ve prestijin azalmasından memnun olurdu. Ancak bunu belli etmeden barışçıl bir tavırla yapmanın yolunu bulamıyordu. Timuçin genellikle birliklerinin başında Vang Han'ın ikâmet ettiği Karakurum'dan uzak olurdu ve büyük ölçüde bağımsızdı. Ordusundaki asker sayısını yüksek tutabilmek için iâşe alımlarını arttırdı; böylece rutin tedariklerde bir sorun yaşansa bile sorun kolaylıkla halledilebiliyordu.

Bir yandan da Vang Han'ın, Timuçin'in yardımına ihtiyacı olduğu ve Vang Han'ın buna karşı koyamadığı durumlar meydana gelmeye devam ediyordu. Timuçin'in uzakta, dağların arasında önemli seferlerden biriyle meşgul olduğu bir dönemde Yemuka, Vang Han'ın aklında Timuçin'e karşı pek çok güvensizlik uyandırmayı başardı. Vang Han bir gece, Yemuka'nın, Timuçin'in ona yapacağını iddia ettiği komplo korkusuyla ken-

dini korumak adına gizlice uzak bir yere kaçtı. Gittiği yerde kalabalık bir grup düşman tarafından saldırıya uğradı, o kadar zor bir durumda kaldı ki, Timuçin'e cesur adamlarını alıp onu kurtarmaya gelmesini iletmek için ulaklar gönderdi. Timuçin geldi. Vang Han'ı tehlikeden kurtardı ve düşmanlarını kovdu. Vang Han onun bu yardımına çok minnettar oldu, iki arkadaş tekrar barıştılar ve Yemuka'yı hayal kırıklığına uğratarak kedere sokacak kadar birbirlerine bağlandılar. Yeni bir dostluk bağı kurdular ve bunu iki aile arasında gerçekleşen çifte düğünle mühürlediler. Timuçin'in oğlu Vang Han'ın kızıyla, Vang Han'ın oğlu ise Timuçin'in kızıyla evlendi.

Bu yeni birleşme çok uzun sürmedi. Vang Han, Timuçin'in onu kurtardığı tehlikenin geçtiğini anlar anlamaz yine Yemuka ve Sankum'un, Timuçin'in oldukça tehlikeli ve güvenilmez bir adam olduğu yönündeki ısrarlı düşüncelerine kulak asmaya başladı. Timuçin'in hırslı ve ahlaksız olduğunu, Vang Han'a ihanet edip tahtını almak için uygun fırsatı kolladığını söylediler. Fikirlerini benimsetmek için Han'a, bazıları şüphesiz doğru ancak çoğu abartılmış ve gerisi de muhtemelen yanlış pek çok yorumda bulundular. Sonunda bir şekilde Kağan'ın aklında istedikleri etkiyi bırakmayı başardılar ve Vang Han, Timuçin'le yollarını ayırmak için önlemler almaya başladı.

Bazı bahaneler ve başka durumlar sonucunda Timuçin'i başkent Karakurum'dan göndermenin yolunu buldu. Timuçin kraliyet askerlerinin ve şehir garnizonunun gözdesi olduğu için ona karşı açık seçik bir tavır almaya cesaret edemedi. Vang Han, Timuçin'in topraklarındaki liderlere, komplosunda yanında yer almalarına ikna etmek için birer ulak gönderdi. Bu noktada hatırlatılması gerekir ki, Timuçin ülkesini terk ettiğinde on dört yaşındaydı, annesi oradaki büyük lider Menglik ile evlenmiş ve onunla birlikte Timuçin'in yokluğunda ülkeyi yönetmişti. Şimdi ise Vang Han, Menglik'e bir elçi göndermiş ve Timuçin'i yok etmek için onunla birlik olmasını teklif etmişti.

“Onun yanında olmak gibi,” dedi Vang Han, Menglik’e yol-ladığı mesajda; “Bir kaygın yok. Onun annesiyle evli olduğun doğru ancak şahsi olarak senin için bir şey ifade etmiyor. Ve eğer o yoldan çekilirse, sen de Moğolların Büyük Kağan’ı olacaksın, biliyorsun ki şu an onun alt pozisyonunda bulunuyorsun ve her an ülkeye geri dönüp seni bir kenara atabilir.”

Vang Han tüm bunların Menglik’i gelmeye ve Timuçin’i öldürme planlarında ona yardımcı olmaya ikna etmesini umuyordu ya da en azından Menglik ona planlarında yardımcı olmasa bile geldiğinde onu, bunun yapılması gereken bir şey olduğuna dair ikna edebilir ve sonrasında onun öfkesine katlanmaktan kurtulabilirdi. Ancak Menglik bu teklifi Vang Han’ın beklediğinden çok daha farklı bir şekilde karşıladı. Ona bir cevap vermedi ama derhâl Timuçin’i içinde bulunduğu tehli-keden haberdar etmeye karar verdi. Vang Han’ın planlarından bahsetmek üzere doğrudan Timuçin’in kampının yolunu tuttu.

Bu esnada Vang Han planlarını olgunlaştırıyordu, Timuçin’le daha öncesinde anlaşıldığı üzere çocukları arasındaki çifte düğünü gerçekleştirmek için bir buluşma tayin etti. Herhangi bir hainlikten şüphe etmeyen Timuçin ulağı karşıladı ve şerefli bir şekilde ağırladı, buluşmaya geleceğini söyledi. Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra ulak ve kendisine ait çok sayıda hizmetli eşliğinde buluşma yerine doğru yola çıktı. Yolda onu uyarmaya gelen Menglik ile karşılaştı ya da Menglik ona yetişti. Timuçin üvey babasının dediklerini duyar duymaz seyahati ertelemek için bahaneler uydurdu, bir elçiyle Vang Han’a nazik bir cevap gönderdi ve sonra kendi kampına geri döndü.

Bu kamp Karakurum’dan biraz uzaktaydı. Daha önce de belirtildiği gibi Vang Han gözde olan Timuçin’le başkentte açık bir mücadele yürütemeyeceği için onu uzağa göndermişti. Timuçin kampında oldukça güçlüydü. Onun sabit birlikleri yanındaydı, dört temel kola ayrılan birliklere kumanda eden *dört cesur* da ordaydı. Eski eğitimcisi ve koruması Karaşer de onunlaydı. Görünüşe bakılırsa Karaşer o zamana dek Timuçin’in hiz-

metinde kalmaya devam etmiş ve onun tüm seferlerinde danışmanı ve arkadaşı olarak ona eşlik etmişti.

Gönderdiği ulağın dönmesiyle Timuçin'in buluşma yerine gelmeyi reddettiğini öğrenen Vang Han, Timuçin'in komplo-dan şüphelendiğini hemen anladı ve çok geçmeden etkili bir atak gerçekleştirmesi gerektiğine, aksi takdirde Timuçin'in gardını gitgide güçlendireceğine karar verdi. Timuçin'in Karakurum'da çok sevildiği düşüncesinde yanılmamıştı, yaptığı gizli planları eşlerinden birine anlatırken duyan iki hizmetlisi bunları Timuçin'e iletti. Vang Han'ın planı Timuçin'in ordusundan daha güçlü bir orduyla gizlice onun kampına girmek ve âniden birliklere saldırmaktı. Bunu gece yapmayı planlıyordu çünkü karargâhı dağıtmanın, Timuçin ve generallerini öldürmenin ya da esir almanın bu şekilde daha kolay olacağını düşünüyordu. Onun planlarına ihanet eden iki köleydi, Vang Han'ın evindeki ya da diğer hizmetlerindeki insanlara ait atların bakımından sorumluydular. İsimleri Badu ve Kışlık idi. Görünüşe bakılırsa bu iki köle, bir gün Vang Han'ın evine süt taşırlarken karısı ile arasında geçen, Timuçin'i bozguna uğratma planları hakkındaki konuşmaya kulak misafiri oldular. Ertesi sabah seferin başlayacağını duydular.

Bu konuşmaya kulak misafiri olmaları şaşırtıcı değildi, sadece çadırlar değil Asya milletlerindeki evler de ince ve hafif malzemelerden yapılıyordu, bölmeler branda, keçe ve ses geçirme olanağı yüksek malzemelerden yapılıyordu.

İki köle, Timuçin'in kampına gidip tehlike konusunda onu uyarmaya karar verdiler. Karanlık çöktüğünde gizlice yerlerinden ayrıldılar, tüm gece sebatla yolculuk ettikten sonra sabah kampa vardılar ve Timuçin'e duyduklarını anlattılar. Timuçin şaşırdı; ancak üvey babasının birkaç gün evvel Vang Han'ın hain planlarından bahsetmesi üzerine böyle bir gelişmeye karşı hazırlıklıydı. Yapılacak en doğru şeyin ne olduğunu kararlaştırmak için derhâl Karaşer ve diğer arkadaşlarını topladı.

Görüşmeler sonucu Vang Han'ın planlarını bir hileyle atlat-

maya karar verdiler. Kölelerin dediğine göre Vang Han o gece gelecekti. Onu karşılama hazırlıkları hemen tamamlandı. Plana göre Timuçin ve birlikleri kamptan çekilip pusu kurabilecekleri bir yere gizleneceklerdi. Arkalarında belli bir sayıda adam bıraktılar, karanlık çöktüğünde ışıkları açacak, ateşleri yenileyecek ve sanki birlikler oradaymış gibi bir görünüm vereceklerdi. Vang Han geldiğinde planı doğrultusunda saldırarak ve adamlarının saldırı esnasında yaşadıkları kafa karışıklığı sırasında Timuçin, onları pusuya düşürecek ve üstlerine saldıracaktı. Bu şekilde onları bozguna uğratmayı ve kaçırmayı planlıyordu, Vang Han'ın beraberinde getireceği birliklerin onunkinden sayıca daha fazla olacağını düşünmek için haklı sebepleri vardı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Savaş Süreci

1202

TİMUÇİN'İN PLANI KENDİNE hayran bırakır biçimde başarılı oldu. Plana karar verir vermez uygulamaya koyuldu. Çadırında değerli olan her şeyi çıkarıp güvenli bir yere taşıdı. Çocukları ve kadınları da aynı yere gönderdi. Akşama dek kampta kalması gereken ufak bir grup dışındaki adamlarını önüne kattı ve puslu için ayarladığı yere götürdü. Bu yer kampa yaklaşık on kilometre uzaklıktaydı. Timuçin, askerlerini dağların arasında dar, kuytu bir yere gizledi; burası Vang Han'ın kullanacağı yola yakın bir yerdi. Mağara oldukça dardı ve her bir yanı sarp kayalıklarla çevrilmişti. Ayrıca önünde, dışarıdan bakıldığında içinde saklanı göstermeyen bir ağaçlık vardı ve girişin hemen bitişiğinde bir dere vardı ki mağaraya girmek için o dereyi aşmak gerekiyordu.

Timuçin adamlarını alıp o mağaraya götürdü ve gizledi.

Bu esnada kampta kalan grup karanlık çöker çökmez her zamanki gibi kamp ateşlerini yaktı, yakın bir mesafeden bakıldığında kampta askerler yaşıyormuş gibi görünmesi için çadırların ışıkları açtılar. Düşmanın kampa doğru geldiği işaretini

alana dek ışıkları ve ateşi gözlediler, işareti aldıklarında gizlice uzaklaşıp kaçtılar.

Bu hazırlıklar ve Timuçin'in birliklerinin pusu yerine ulaşması neredeyse tüm gün sürdü, birlikler mağaraya yerleştiğinde akşam oluyordu.

Vang Han'ın ordusu ulaşmadan hemen önce hazırlıklarını tamamladılar. Vang Han onlarla birlikte değildi. Seferin kumandasını Yemuka ve Sankum'a devretmişti. Aslında bu seferin fikir babası ve ikna edicileri onlar olduğu için Vang Han onların çabaları sonucu –ve belki de gönülsüzce– buna sadece rıza göstermeye ikna olmuştu. Sankum ve Yemuka ordularının başında dikkatle ilerlediler, ışıklar ve ateşle verilmiş kamp illüstrasyonunu görünce her şeyin yolunda olduğunu, eski rakipleri ve düşmanlarının artık ellerinde ve onların merhametine kaldığını düşündüler.

Fark edilmemeye çalışarak yanlarındaki adamları kampa yaklaştırdılar sonra yaylarını çıkardılar ve oklarını hazırladılar, öfke içinde saldırıya başladılar ve çadırları ok yağmuruna tuttular. Bu âni saldırı karşısında binlerce insanın telaşla çadırlardan dışarı çıkacağını ya da yerlerinden fırlayacağını görmeyi beklediler ancak okların yere düşmesinden sonraki sessizlik ve hareketsizlik onları şoka uğrattı. Bir ok saldırısı daha düzenlediler ve kampta bir hayat belirtisi olmadığını anladılar, dikkatlice ilerlediler ve kampa girdiler. Kampın tamamen boşaltıldığını anladılar. Kampı çevrelediler, ellerinde alevler ve fenerlerle Timuçin'in ordusunun giderken bıraktığı izleri aradılar. Çok geçmeden izleri buldular. Tam planlandığı gibi kaçanların izlerini gören ilk kişi hemen bağırdı ve diğerlerine onu takip etmelerini söyledi. Bazıları onu takip etmeye başladı. İz ararken kampın etrafına yayılanlar emri duyunca sıraya dizildiler, hâlâ kampın içinde olanlar ise bir ileri bir geri gidiyor, bir şeyler bulmaya çalışıyor ya da gruplar hâlinde bir araya gelip birbirlerine şaşkınlıklarını anlatıyor, ne olacağına dair sorular soruyorlardı. Sonunda onlar da izlerin peşine düşenlerin sırasına girdiler ve

şaşkınlık içinde mümkün olduğunca hızlı biçimde izlerin sonuna ilerlediler. Hepsi Timuçin ve ordularının kaçışının üstünden çok geçmediğini, her an onların gelmesini beklediğini ve kolayca bozguna uğratılacağını düşünüyordu.

Bunun yerine Timuçin mükemmel düzene oturttuğu süvarileriyle gizlendiği yerden çıkmış, sıkı, istikrarlı ve sağlam sütunlar hâlini almış, alacakları emri en iyi şekilde uygulamaya hazır askerleriyle ilerliyordu ve karşı taraftan gelen düşman birliklerinde şiddetli bir öfke hâkimdi. İki ordu bu şekilde karşı karşıya geldi. Karşılaşmanın şoku korkunçtu. Beklendiği gibi Timuçin ezici üstünlükle galip geldi. Vang Han'ın kafası karışan ordusu bastırıldı, şok içindeki askerler ezildiler. Çok sayıda düşman öldürüldü. Ölmekten kurtulanlar kaçtılar. Sankum okla yüzünden yaralandı ancak hâlâ atını kontrol edebildiği için kaçtı. Kaçıp hayatını kurtarabilenler geldikleri yola tekrar dönüp ayrı ve birleşik kümeler hâlinde Karakurum'a evlerine döndüler.

Bundan sonra Vang Han, Timuçin'e olan düşmanlığını gizlemedi ve her iki taraf da savaşa hazırlanmaya başladı.

Cengiz Han'ın hayatına ve maceralarına dair bilgileri elde ettiğimiz farklı tarihçiler bu savaştan sonra Vang Han ve Timuçin arasında meydana gelen olayları farklı biçimde değerlendirmişlerdir. Onların yorumları bir araya getirildiğinde savaştan sonra her iki tarafın da komşu kabilelerle, çekişmedeki taraflarını belirlemek için müzakereler başlattığını ve kendi saflarına mümkün olduğunca çok taraftar çekmeye gayret ettiğini öğreniyoruz. Timuçin, ülkenin bir kısmında ve civar dağlarda yaşayan atlılara hükmeden çok sayıdaki Tatar Prensi'nin iş birliğini ve ortaklığını elde etmişti. Bu liderlerden bazıları onun akrabalarıydı. Diğerleri ise mücadele sonunda Timuçin'in Vang Han'dan daha güçlü çıkacağına, savaşçı olduğu kadar iyi bir politikacı olacağına ikna oldukları ve sonunda zaferi kazanacak tarafta olmayı diledikleri için ona katılmayı tercih etmişlerdi.

O dönemde Turkili adında, Timuçin'in akrabası olan ve oldukça güçlü bir kabileye hükmeden bir lider vardı. Onun bölge

sınırlarına yaklaşırken Timuçin, Turkili'nin oyunu kimden yana kullanacağından emin değildi, önceden bir elçi göndermiş, hem Timuçin'in niyetini iletmesini hem de Turkili'ye uzun zamandır aralarında süregelen dostluğa devam edip etmeyeceğini sormasını emretmişti. Turkili başta hangi tarafta yer alacağı konusunda tereddüt etmiş olabilirdi ancak sınırlarında Timuçin ve ordusunu gördüğünde, kararını onun lehine verdi ve Timuçin'e destek oldu.

Diğer pek çok lider de benzer şekilde Timuçin'e katıldı ve emri altındaki güçler büyümeye devam etti. En nihayetinde, ülkeyi bir baştan bir başa atlı birliklerle dolaşırken içilmeye uygun olmayan tuzlu ya da acı suya sahip bir akarsu ile karşılaştı. Timuçin bu akarsuyun kıyılarına kamp kurdu, kendisi gibi müttetiklerinin de oldukça kutsal bulduğu ve iş birliği yaptığı büyük bir tören düzenledi. Tören gereği, bir at akarsu kıyısında kurban edildi. Timuçin dereden biraz su aldı ve içti, gökyüzüne yalvardı, kutsal bir yemin etti, yaşadığı sürece hizmetlileri ve asker-

Resim 7: Acı suları içmek

leriyle, tatlıy olduğu gibi acıyı da paylaşacağını ve eğer bir gün yeminini bozarsa lanetin peşini bırakmamasını diledi. Ondan sonra tüm görevlileri ve müttefikleri de aynı şeyi yaptı.

Bu tören orduda uzun süre hafızalardan çıkmadı, o törende bulunanlar o ânı hep gurur ve keyifle andılar ve çok uzun zaman sonra Timuçin gücünün zirvesine çıktığında ilk yemin töreninde bulunan generaller bu töreni birliğe sonradan eklenenlerle aralarındaki bir unvan farkı gibi değerlendirdiler.

Bu kez Timuçin kendini oldukça güçlü hissediyordu. Vang Han'ın krallığına çok uzak olmayan bir gölün sınırlarına ulaşana dek ordusuyla ilerledi. Buraya bir kamp kurdu ve daha fazla ilerlemeden önce bir uyarı ve itiraz mektubuyla Vang Han'ı etkilemeye karar verdi; dolayısıyla ona şunları yazdı:

Uzun yıllar önce babam hayattayken, sen tahtını düşmanlardan kurtarmaya çalıştığın sırada babam yardımına geldi, düşmanlarını defetti ve seni eski gücüne kavuşturdu.

Bir zaman sonra ben topraklarına geldiğimde kardeşin Markatlar ve Naymanlar'la bir araya gelip sana karşı geldi. Onları bozguna uğrattım ve gücünü toplaman için sana yardım ettim. Büyük darlığa düştüğünde sürülerimi ve sahip olduğum her şeyi seninle paylaştım.

Yine başka bir sefer büyük bir tehlike ve sıkıntıdayken bana elçi gönderip dört cesur askerimin gelip seni kurtarmasını istedin. Senin isteğin üzerine onları yolladım, onlar ulaşip seni olası tehlikeden kurtardılar. Düşmanlarını yenmen ve onlardan ganimet toplaman konusunda sana yardımcı oldular.

Diğer pek çok olayda, mesela kağanlar bir araya gelip sana isyan ettiğinde onları hizaya getirmek için sana en etkili desteği verdim. Şimdi ise, uzun yıllar boyunca benden gördüğün onca iyiliğe rağmen nasıl olur da böylesi hain planlarla beni yok etmeye çalışırsın?

Görünüşe bakılırsa bu mektup Vang Han'ın aklında bir etki bırakmıştı; ancak Yemuka ve Sankum'un o denli etkisindeydi ki kendi başına karar veremiyordu. Nasıl cevap verilmesi gerektiğini sormak için mektubu Sankum'a yolladı. Ancak San-

kum eski hislerine yani Timuçin'e beslediği kıskançlık ve hasetliğine ek olarak aldığı yaradan dolayı daha çok öfkelenmiş ve kızmıştı, intikamını almaya kararlıydı. Herhangi bir uzlaşma düşünmüyordu.

Bu esnada Vang Han'ın krallığının sınırlarındaki ülkelerde yaşayan Moğol ve Tatar kabilelerin kağanları Timuçin ve Vang Han arasında çıkan anlaşmazlığı duydular ve bu iki hükümdar arasında yaşanacak egemenlik yarışının büyük çaplı olacağını düşünerek savaşa daha da ilgi duymaya başladılar. Timuçin onlarla müzakereler yapmak ve kendi taraflarında yer almaya ikna etmek konusunda oldukça aktifti. Timuçin diğerine kıyasla daha genç ve yükseliş gösteren taraftaydı, Vang Han ise yıllar içinde yaşlanmış ve şimdi ise tamamen Yemuka ile Sankum'un esareti altına girmişti. Dahası Timuçin bir kumandan olarak büyük bir ün ve popülerite elde etmişti, şöhreti ise her geçen gün artıyordu; Vang Han'ın şanı ise gözle görülür biçimde sönüyordu. Elbette ki kağanların çoğu Timuçin'in yanında yer alma eğilimi gösteriyordu. Diğerlerini ise zor kullanarak buna mecbur bırakmış, kalanlarını da Vang Han'ın üstlerinde kurduğu harç ve tiranlık sistemini kaldıracağı sözünü verip ikna etmiş ve ayrıca onların yönetimi için cennetten gönderilen bir ulak olduğunu beyan etmişti. Asyalı kabileler ise kendi menfaatleri için savaşan ve cennetten gönderilen askerî ulaklara inanmaya çoktan hazır dılar.

Bu kez Timuçin'e katılan diğerleri arasında kendi ülkesi Moğolistan'ın insanları da vardı. Ülkenin yönetimini elinde tutan üvey babası ve eski çalışanları tarafından oldukça neşeli karşılandı ve hepsi yaklaşan savaşta onun yanında yer alacaklarına dair söz verdiler.

Bir süre sonra Timuçin, tüm bunlara sahip olup, taraftarlarının sayısını oldukça arttırdığında ve oransal olarak pozisyonunu güçlendirdiğinde, Vang Han'a uzlaşmak için bir elçi daha yolladı. Vang Han teklifi değerlendirmek için bir konsey topladı. Ancak Yemuka ve Sankum herhangi bir uzlaşmanın ya-

pılmaması konusunda ısrar ettiler. Timuçin'in ve onun suç ortaklarının adil hükümdarları Vang Han'a teslim olmaları dışında hiçbir barış teklifine açık olmadıklarını beyan ettiler. Sankum mesajı elçiye kendisi iletti.

"İsyancı Moğollara söyle," dedi; "Kağan'ın iradesine boyun eğmek dışında bir barış beklentisi içinde olmasınlar ve Timuçin, elimde kılıç onu öldürmeye gelmediğim sürece bir daha onun yüzünü asla görmeyeceğim."

Bu olaydan hemen sonra Sankum ve Yemuka, Moğol ülkesine yağmacı seferler düzenlediler ancak birlikleri Timuçin'in ordusu tarafından amaçlarına ulaşmadan geri gönderildiler. Bu ufak çekişmelerin sonucu her iki taraf daha da kızıştı ve savaş daha sıkı hazırlandılar.

DOKUZUNCU BÖLÜM
Vang Han'ın Ölümü
1202

TİMUÇİN'İN YANINDA YER alan tüm müttefikler, hızla devam eden savaş hazırlıklarının durumunu görüşmek için Mankerule adında bir yerde konseye çağırıldı. Konseye Vang Han'a karşı olduğunu ilan etmeye ikna olmuş tüm liderler ve kağanlar katılım gösterdi. Her biri refakatinde önemli sayıda birlikle geldi ve oldukça kapsamlı bir müzakere gerçekleşti. Bazıları Vang Han'ın bir şekilde uzlaşmaya davet edilmesini teklif etti ancak Timuçin, ona kesin bir teslimiyetten başka bir yol sunmadıklarını ve böyle bir durumda da Vang Han'ın isyanla ilgili herkesi yok etmeden rahat etmeyeceği konusunda onları ikna etti. En nihayetinde herkesin kendi kabilesine dönmesi ve savaşı en üst seviyede götürmek amacıyla güçlerini mümkün olduğunca genişletmeleri konusunda karar verildi.

Timuçin, oluşan yeni ordunun resmî lideri olarak tayin edildi. O zamanın geleneklerinde general seçilen kişiye kumanda nişanesi olarak dinî bir törenle *topaz* adı verilen asa ya da süslü sopa benzeri bir araç verilirdi. Bu durumda da *topaz* tüm geleneksel törenlerin eşliğinde Timuçin'e verildi. Herkesin onun

emirlerine eksiksiz itaat edeceği ve ona itaat etmeyenleri istediği şekilde cezalandırabileceği, onun kararlarının sorgusuz sualsiz kabul edileceği beyan edildikten sonra nişaneyi kabul etti. Tüm bu koşulları dinî bir törenle kabul ettiler.

Timuçin genel kumandaya geçince öncelikle, Vang Han'ın hizmetindeyken onun takibine verilen yerlerden işe başladı. İlk olarak bir süre önce Sankum ve Yemuka'nın ona âni saldırı düzenleme planlarını gece yarısı kampına gelip haber veren iki köleyi hatırladı ve onları ödüllendirdi. Esirlere özgürlüklerini verdi ve yaşadıkları sürece hayatlarını devam ettirebilecekleri kadar imkân sağladı. Ve onları muaflar listesine ekledi. Muaflar, özel haklar ve imtiyazlarla, kapsamlı kamu hizmetleriyle ödüllendirmiş bir sınıfa mensup insanlardı. Vergi ödemezlerdi. Düşmandan ganimet toplanması durumunda onlar kendi haklarını herhangi bir kesinti olmadan alır; diğerleri ise haklarını kağanla paylaşmak zorunda kalırdı. Muafların başka imtiyazları da vardı. Diğerleri gibi Kağan'ın ikâmetine girmek için izin alana dek beklemiyorlardı ve daha da ayrıcalıklı olanların işledikleri suçlara karşı dokuz kez af hakları vardı yani ancak işledikleri onuncu suç ya da kabahatte cezalandırılma tehlikeleri vardı. Timuçin'in bu kölelere tanıdığı ayrıcalıklar yedinci kuşaklarına dek devam ettirildi.

Timuçin, köleleri böylesi bir cömertlikle ödüllendirdi. Kısmen kendisini ve ordusunu bozguna uğramaktan kurtardıkları için duyduğu minnetten, kısmen de ona karşı ya da iyiliğe vesile olan davranışların nasıl güzel bir biçimde ödüllendirildiğini gösterip taraftarlarını etkilemek adına yapmıştı bunu.

Timuçin, kendisini koca bir ordunun başında buldu ve ilk iş olarak onların arasında bir disiplin sistemi oturttu; böylece savaşa girdiklerinde düzenli bir şekilde hareket edeceklerdi. Ordusunu üç temel kısma ayırdı. Merkez, kendi muhafızlarından oluşuyor ve yine kendisi tarafından komuta ediliyordu. Kanatlarda ise iş birlikçi ve müttefik birlikler yer alıyordu. Savaşın başlangıcında plan, önden kanatları göndermek ve karşı tarafın

hücumu en son raddeye ulaştığında savaşa dâhil olmak üzere merkez birliği hazır bulundurmaktı.

Her şey ayarlandığında Timuçin ordularını yola çıkardı ve Vang Han'ın topraklarına doğru ilerlemeye başladılar. Timuçin'in orduları o denli kalabalıktı ki tüm düzlüğü kaplamıştı.

Bu esnada Vang Han da boş durmuyordu. O değil de, aslında Vang Han adına hareket eden Sankum ve Yemuka büyük bir ordu toplamış ve düşmanla karşılaşmak için Karakurum'dan yola çıkmışlardı. Onun ordusu sayıca daha fazla olmasına rağmen asla Timuçin'in ordusu kadar iyi disipline edilmiş ve ayarlanmış değildi. Ordu tika basa bagajlarla doluydu, tedarik malzemeleri, silahlar ve askerî mühimmatların bulunduğu vagonlar, ordunun ardından sonsuz bir kuyruk oluşturunuyordu. Ordunun ilerleyişi yavaştı çünkü atlı askerler, taşıdıkları, içlerinde ağır yüklerin bulunduğu arabalara göre hızlarını ayarlamak zorunda kalıyorlardı.

İki ordu, nehrin ortasındaki düzlükte karşı karşıya geldiler, oldukça dehşetli ve kanlı bir savaş meydana geldi. Timuçin'in özel eğitmeni olan ve onun ordularından birini yöneten Karaşer, Vang Han'ın kanat ordusunu idare eden Yemuka ve ordusu ile karşı karşıya geldi. Diğer kanatlar da şiddetli biçimde birbirleriyle çarpıştılar ve üç saat boyunca savaşı kimin kazanacağı belli olmadı. En sonunda merkez ordusuyla hep geri planda hazırda bekleyen Timuçin, savaşa dâhil olması gereken ânın geldiğini anladı ve sabırsızlıkla mücadeleye dâhil olmayı bekleyen birliklerine ilerleme emrini verdi. Vang Han'ın süvarileri bir bir yenik düşüyor, sersemliyor ve savaş alanından çekiliyorlardı. Çok geçmeden Vang Han savaşın tamamen kaybedildiğini anladı. Savaşı bırakıp kaçtı. Şahsi hizmetlilerinden ve muhafızlarından oluşan az sayıda bir atlı birlik onunla gitti. Kaçaklar önce Karakurum'a doğru yol aldılar. Sonra başka bir yöne gitmek zorunda olduklarına ikna edildiler. Vang Han kendi ülkesinden kaçtı ve koruma için Karakatay'daki en güçlü kabilelerden Naymanların lideri Tayian'a sığınmaya karar verdi. Tayian, Timu-

çin'in babası hayattayken ve kendisi henüz on dört yaşındayken evlendiği ilk karısının babasıydı.

Vang Han'ın öncesinde Tayian ya da kabileyle dostluk bağları bulunmamasına rağmen Naymanlara sığınma arayışı tuhaf görülebilir. Vang Han'ın eski yıllarda ülkelerine ve onlara verdiği zararlardan dolayı derin kızgınlık besleyen çok sayıda ast lideri vardı. Ancak Tatarların mecburiyet derecesine varan bir misafirperverlik anlayışları vardı ve Vang Han eğer Naymanlar bu kaçak ve bitik hâlini görürlerse nefreti bir kenara bırakıp ona nazik bir karşılamada bulunurlar diye düşündü.

Aslında Tayian, bir kabile yöneticisi ve lideri olarak başına kötü şeyler geldiği için misafirperverlik arayan misafir ya da ziyaretçilere yardım etme, düşmanını nazikçe kabul etme ve ona sığınma hakkı sunma eğilimindeydi. Vang Han onun topraklarına girip kampına doğru ilerlerken konuyu diğer liderlerle tartıştı; kötü durumdaki düşmanlarına merhamet gösterilmesine kesinlikle rıza göstermiyorlardı. Vang Han'ın ne kadar kötü bir düşman olduğunu Tayian'a hatırlattılar. Onlara verdiği zararı abarttılar ve en kötü şekliyle yansıttılar. Vang Han'a yataklik yaparak kendilerini sadece Timuçin'le savaşa çekeceklerini, onun düşmanını ülkelerine dek takip edeceği ve Vang Han'ı korumaya yönelik herhangi bir hareketlerinde Timuçin'in onlara içerleyeceğini söylediler.

Bu yorumlar Tayian'da oldukça etkili oldu ancak hâlâ Vang Han'a gösterilecek misafirperverlik hakkında bir karara varmamıştı. Dolayısıyla diğer liderler aralarında bir konsey oluşturup ne yapmaları gerektiğini kararlaştırmak üzere bir araya geldiler. Nihayetinde Vang Han'ı öldürme vazifesini üstlenmeye karar verdiler. "Tayian'ı bunun sorumluluğunu almaya aleni bir şekilde ikna edemeyiz. Ancak bunu içten içe kendisi de istemektedir ve iş bittiğinde kendisi de memnun olacaktır," dediler.

Tayian'ın neler olduğundan haberi vardı ancak bilmiyormuş gibi davrandı ve dolayısıyla diğer liderlerin aldıkları kararı uygulamasına izin verdi.

Hemen bir ordu kurdular ve iki lider –Vang Han’a en çok düşman olan ve en derin nefreti besleyen– kendileri ordunun yönetimine atadılar ve onu durdurmak üzere yola koyuldular. Görünüşe bakılırsa Vang Han, Naymanların topraklarına girdikten sonra çok fazla ilerlememişti ve nasıl bir tavırla karşılaşılabileceğini kestirebilmek adına yolda oyalanıyordu. Nayman ordusu aniden kampına baskın yaptı ve tüm görevlilerini öldürüp Vang Han’ı kafasını keserek katlettiler. Baştan aşağısını olduğu yerde bıraktılar ve kafasını Tayian’a götürmek üzere yola koyuldular.

Tayian içten içe mutlu olmuştu ve eski düşmanının ölümünün ona verdiği keyfi tam anlamıyla gizleyememişti. Vang Han’ın kafasını hedef alarak sarf ettiği kin ve küçümseme dolu sözler eski rakibinin çöküşüne ne denli sevindiğini açık etmişti. Sonra kendini toplayıp onu öldüren liderleri kınadı.

“Onun olgun yaşı,” dedi; “Yüceliği, bir prens ve kumandan olarak bilinişi göz önüne alındığında, ona cellatları olmaktan daha insaniyetli bir tavır alabilirdiniz.”

Tayian kelleye saygılı bir tutum takınılmasını emretti. Kurutma ve muhafaza etme gibi bazı hazırlık aşamalarından geçirdikten sonra gümüş bir kutuya koyup şeref konuğu olarak kaldırdılar.

Böylesi defin işlemleri devam ederken kelle, orduda oldukça ciddi bir etki bıraktı. Dilin çok kez kendini dışarı attığı söylendi ve değişimleri büyük bir ilgiyle takip eden kâhinler bu durumdan faydalanarak gelecekteki savaş ile ilgili kehanetlerde bulundular. Bu kehanetler çoğunlukla Timuçin’in artacak refahı ve gücü yönündeydi.

Vang Han’ın oğlu Sankum savaşta öldürüldü ve Yemuka da Vang Han’ın yaptığı gibi gibi kaçtı.

ONUNCU BÖLÜM
Yemuka'nın Ölümü
1202-1203

VANG HAN'IN KAÇTIĞI Naymanların ülkesinde bu olaylar meydana gelirken Timuçin, Vang Han'ın ülkesindeki her şeye el koyuyordu. Savaşı zaferle sonuçlandırmıştı; savaşta kırk bin dolayında ölü olduğuna dair günümüze aktarılan bilgiler şayet güvenilirse oldukça büyük bir savaş olmuştu. Ancak bu rakamlar oldukça abartılmıştır. Ve yanı sıra barbar mücadelelerdeki ölü sayıları modern zamanlardaki uygar ulusların daha iyi düzenlenmiş savaşlarındaki rakamlara oranla çok daha fazla olmaktadır.

Her hâlükârda Timuçin oldukça büyük ve kararlı bir galibiyet kazanmıştı. Çok sayıda esir almış ve ganimet elde etmişti. Vagonlardaki her şey ona kalmıştı ve çoğunun içinde oldukça değerli eşyalar vardı. Ayrıca çok sayıda at elde etmişti. Atların büyük bölümü öldürülen ya da esir alınan adamlara aitti. Savaştan sonra Vang Han'ın en iyi orduları Timuçin'in safına geçti. Vang Han'ın gücünün tamamen elinden alındığını ve o andan sonra ülkenin yöneticisinin Timuçin olarak bilineceğini düşündüler. Bağlılıklarını Timuçine sunmaya çoktan hazırdılar.

Çok geçmeden Timuçin, kayınpederinden Vang Han'ın ölüm haberini aldı ve Vang Han'ın tüm topraklarına öncekinden daha coşkulu bir zafer edasıyla el koymaya devam etti. Daha önce Vang Han'ın hizmetinde olan kağanlar birbiri ardına ona bağlılıklarını bildirdiler. Sadece direnmenin faydasız olacağını bildiklerinden değil aynı zamanda eski dostlarına ve gözdelelerine bağlılıklarını sunmaktan da memnunlardı. Timuçin ülkeye bir nevi zafer yürüyüşü yaptı, gittiği her yerde şenlik ve alkışlarla karşılandı. Eski düşmanları Sankum ve Yemuka ortadan kayboldu. Zamanında Timuçin karşıtı eylemler düzenleyen Yemuka, savaştan sonra toplayabildiği birliklerle bir ordu oluşturmuştu ancak nereye gittiği kesin bilinmiyordu.

Vang Han'ın diğer akrabaları ve arkadaşları vakit kaybetmeden Timuçin'in safına geçtiler. Aslında gözdelelerine kendilerini göstermek için birbirleriyle yarıştılar. Vang Han'ın oldukça nüfuslu ve güçlü bir lider olan kardeşi diğerlerinin arasına gelip hizmetlerini sergiledi, Timuçin'in kalbini bir hediye yoluyla kazanabilmek amacıyla onun eş sayılarına birinin daha eklenmesi adına sunacağı kızını da yanında getirmişti.

Timuçin, eski düşmanının kardeşini oldukça nezaketle karşıladı. Hediye olarak beraberinde getirdiği kızını kabul etti ancak cömertlik göstererek, kendisinin zaten çok sayıda karısı olduğundan ve görevlilerinden muhafız kaptanın, genç kızdan etkilendiğini düşündüğü için onun eşi olarak tayin etti. Elbette ki böyle bir durumda genç kızın hiçbir şey deme hakkı yoktu. Babası ve diğer kağanların onun nasıl kullanılması gerektiği yönündeki kararlarına ses çıkarmadan boyun eğmek zorundaydı.

Kızın babası olan Prens'in adı Hakembu'ydu. Vang Han'ın kardeşi olarak Timuçin'in kampına pek çok endişe ve korku ile gelmişti. Timuçin ona karşı şahsi bir kızgınlık duyuyor olabirdi, belki de onun bağlılığını ve getirdiği hediye kabul etmeyecekti. Ancak oraya varıp nasıl nazik karşılandığını görünce içi rahatladı ve Timuçin'den onu ordusunda bir göreve tayin etmesini istedi.

Timuçin onun isteğini büyük bir memnuniyetle ve seve seve yerine getireceğini çünkü istekte bulunan kişinin Vang Han'ın kardeşi olduğunu bildirdi. "Aslında," dedi Hakembu'ya; "Kardeşinin hatırına sana var gücümle iyi davranmakla yükümlüyüm, bana sunduğu ve ona borçlu olduğum yardımlar ve korumanın karşılığı olarak zor ve talihsiz zamanlarımda beni bir kaçak ve sürgün olarak topraklarına kabul etti ve pek çok iyilikle ödüllendirdi. Ona karşı olan sorumluluklarımı asla unutmadım ve unutmayacağım; son yıllarda bana karşı cephe almış olsa da ne onu ne de oğlu Sankum'u suçladım ancak bu durumu hep benim daimi düşmanım Yemuka'nın yanlış yorumlarına ve kötü etkisine bağladım. Bana karşı tavır almış olmasından dolayı Vang Han'a en ufak bir kızgınlık duymuyorum ya da onun anısına olan saygım azalmadı; şimdi kardeşi olan senin aracılığıyla ona olan minnet borcum adına ufak bir teşekkür etme fırsatı bulduğum için çok memnunum."

Timuçin, Hakembu'ya ordusunda onurlu bir görev verdi ve ona oldukça düşünceli ve nazik davrandı. Şayet normalde de böyle cömert bir tutumu varsa gelecekteki büyüklüğünü ve şöhretini kazanmasında yardımcı olan taraftarlarının zihninde bıraktığı sınırsız etkiye sahip olması şaşırtıcı değildir.

Bu esnada Sankum çoktan öldürülmüş olmasına rağmen Yemuka kaçmayı başarmıştı, çeşitli serüvenler atlattıktan sonra nihayet Tayian'ın topraklarına ulaştı. Vang Han'ın öldürülmeden ya da esir alınmaktan kurtulan tüm askerlerini ve çok sayıda görevlisini yanına almıştı. Yemuka'nın etrafa saçılan malzemelerden ve yara almış süvarilerden elinden geldiğince yeniden düzenlemeye çalıştığı birlikler, yaralı ve hasta bir hâlde at kullananlar eşliğinde Tayian'ın topraklarına vardılar. Kendisi muhteşem yetenekleri olan bir general olarak biliniyordu ve Tayian'ın topraklarında olumlu karşılandı. Aslında Tayian, Timuçin'in fetihlerine ve yükselen gücüne dair söylentileri işitmişti, bir çeşit kıskançlık duymuştu ve çok ileri gitmeden damadının bu yükselişini engellemek adına önlemler almaya karar verdi.

Tayian, Yemuka ile Timuçin'in karakteri ve planları hakkında pek çok konuşma yaptı. Yemuka, Tayian'ın şüphe ve kıskançlık duygularını mümkün olduğunca arttırmak için Timuçin hakkında oldukça kötü tanımlar yaptı. Timuçin'in çok hırslı bir adam olduğunu, yükselişi için pek çok plan yaptığını ve bunları icra etmesini engelleyecek minnet ya da onur duygusundan yoksun olduğunu söyledi. Vang Han'la olan savaşın tüm sorumluluğunu onun üstüne yükledi. Timuçin'in kötü zamanlarda onlardan gördüğü nezaket karşılığında onlara yükümlülükleri olmasına rağmen Vang Han'ı ve oğlunu yıkma planları sonucu olayların patlak verdiğini anlattı. Ayrıca çok geç olmadan kendisini tehlikeden korumak adına harekete geçmesi için Tayian'ı uyardı.

"O senin oğlun, bu doğru," dedi; "Ve senin arkadaşın olduğunu iddia ediyor ancak o güvenilmeyecek kadar hain ve kanun tanımaz biri, geçmişte ona dokunan iyiliklerinize ve size bağımlı olmasına neden olacak akrabalık ilişkisine rağmen onun hırslı planlarını uygulama yolunu kapattığını düşündüğü için diğerlerine yaptığı gibi seni ortadan kaldırma komploları hazırlıyor."

Tayian'ın endişe ve korkuları üstüne gelen bu yorumlar hatırı sayılır bir etki bıraktı ve sonunda Tayian kendini olası tehlikeden korumak için önlem almaya karar verdi. Ona katılacağını düşündüğü kabilelerin kağanlarıyla müzakereler yapmaya başladı ve çok geçmeden Timuçin karşıtı ve onun yükselişini önleme girişimine dâhil olmaya gönüllü kişilerden oluşan güçlü bir ordu oluşturdu.

Bu adımlar oldukça gizli biçimde atılıyordu; düzenlemeler belli bir aşamaya gelene ve harekete geçmeye hazır olana dek Timuçin'in ona karşı oluşturdukları birlikten haberi olmasını istemiyorlardı. Ancak düşündükleri kadar uzun süre planlarını gizleyemediler. Genelde bu işe uygun olup olmadığını belirlemeden hiçbir lider ya da kağana onlara katılması adına teklif götürmüyorlardı. Ancak ilerledikçe azalan önlemler sonucu hata yaptılar. Tayian, Alakus adında bir Prens ya da Kağan'a on-

lara katılması için teklif yolladı. Bu teklif özel bir ulak tarafından bir mektup içerisinde ulaştırılmıştı. Mektup birleşmenin tüm detaylarını, müttefiklerin uyması gereken planları ve birliğe dâhil olmuş kağan ya da kabilelerin sayısını içeriyordu.

Çin sınırındaki kalabalık ve güçlü kabilelerden oluşan bir millete hükmeden Alakus şu ya da bu nedenle mücadelede Timuçin'in yanında yer almaya niyetliydi. Dolayısıyla mektubu getiren ulağı esir aldı ve komplonun tüm detaylarını içeren mektubu Timuçin'e gönderdi. Timuçin haberi aldığı anda çok şaşırdı. O âna dek kayınpederini en iyi ve güvenilir dostlarından biri olarak görüyordu. Hemen ne yapılması gerektiğini karşılaştırmak üzere bir savaş konseyi topladı.

Timuçin'in Jughi adında büyüyüp artık genç bir adam olmuş oğlu vardı. Babası artık oğlunun kendi yerini almaya ve sarayda diğer prensler ve kağanlar arasında kendi adına hareket etmeye başlamasının zamanının geldiğini düşünüyordu. Bu doğrultuda konseyde ona bir koltuk verdi ve ilk kez devletin önde gelenlerinden biri olarak halka açık biçimde tanıtıldı.

Konsey, Tayian ve diğerlerinin iş birliği içinde olduğunu duyar duymaz güçlerini birleştirip, düşman planlarını daha da olgunlaştırmadan saldırı için harekete geçmeye meyletti. Ancak atlar konusunda bir sıkıntı vardı. Timuçin'in ordusuna bağlı olan farklı birliklerin atları son zamanlarda yaşadıkları savaş ve zorlu koşullar dolayısıyla tükenmiş durumdaydılar ve bir süre dinlenip iyileşmeden yeni bir sefere kalkışacak kondisyonda değillerdi.

Ancak Timuçin'in amcası olan Bulay adında bir kağan, tüm orduyu kendi sürüsünden taze atlarla donatmayı teklif etti. Bu bilgiler ışığında o zamanki büyük Asya liderlerinin ne kadar devasa ölçeklerde hayvancılık ve tarım işleri idare ettiğini görmekteyiz.

Timuçin, amcasının bu teklifini kabul etti ve sefer hazırlıkları hemen başlatıldı. Hazırlık haberleri Yemuka'ya ulaşır ulaşmaz Tayian, derhâl müttefik birliklerini toplayıp Timuçin ve

ordusu sınırlara varmadan önce onunla karşılaşmak için yola çıkması yolunda teşvik edildi.

“Sınırlara gelip topraklarını yağmalamasını beklemektense,” dedi Tayian’ı adres göstererek; “Onunla kendi alanında karşılaşış savaşman daha iyi.”

“Hayır,” dedi Tayian cevap olarak; “Beklemek daha iyi. O ilerledikçe atları ve adamları yorulacak, tedarikleri azalacak ve savaşta onu yendikten sonra geri çekilecek gücü bulması daha zor olacak.”

Dolayısıyla Tayian orduyu topladı ancak harekete geçmedi; Timuçin ordusuyla Nayman sınırına ulaştığında -Tayian’ın egemenliği altındaki topraklar Naymanların ülkesi olarak geçmektedir- ve sınırları koruyacak düşman bulamayınca şaşırıldı. Nehirlerle çevrili sınırların korunması kolay olduğundan karşılaştığı bu durum onu bu denli şaşırtmıştı. Nehir yoluna geldiğinde ortalık sakindi ve hemen ordusuyla akarsuya dalıp Nayman sınırlarına girip ilerlemeye başladı.

Timuçin, ilerleyiş esnasında Tayian’ın onun düşeceğini düşündüğü zorluklara karşı önlem almış, iyi hazırlanmıştı –adamlarının ve hayvanlarının yorulması ve tedariklerinin tükenmesi gibi. Yanına aldığı tedariki oldukça bol tuttu ve yol boyunca adamları ve hayvanlarının yorulmaması için oldukça bilinçli şekilde aşamalar hâlinde ilerledi. Bu koşullar altında nihayet Tayian’ın kurduğu ve ordusu ile beklediği kampa ulaştı.

Her iki taraf da derhâl birliklerine savaş emri verdi. Tayian’ın safının kumandanı Yemuka’ydı. Tayian’ın oğlu Prens Kuşluk ona yardım ediyordu. Diğer yandan Timuçin’in konseyde tanıtılan oğlu Jughı ise babasının safında oldukça önemli bir göreve atanmıştı. Birbirlerine karşı duydukları büyük rekabet ve yarış duygusuyla harekete geçen bu iki genç prens, taraflarının savaş başlatma sorumluluğu yüklenmiş kanatlarının idaresine tayin edilmişti; saldırıya ilk Jughı geçti ve onu geri püskürtme görevi verilmiş Kuşluk ile karşılaştı. İki prens de savaş boyunca oldukça cesur biçimde savaştı ve ikisi de büyük bir şöhret elde etti.

Savaş sabahın erken saatlerinde başladı ve tüm gün devam etti. Sonunda Timuçin galip geldi. Günün erken saatlerinde Tayan ölümcül bir yara aldı. Hemen alandan çekildi ve hayatını kurtarmak için tüm imkânlar seferber edildi ancak çok geçmeden nefesi kesildi. Oğlu Prens Kuşluk tüm gün cesurca savaştı ve geceye doğru savaşın kaybedildiğini anlayınca o karışıklıkta toplayabildiği kadar atıyla oluşturduğu birlik eşliğinde amcalarından birinin topraklarına, en azından ne yapacağına karar verene dek geçici süre sığınma bulabilmek amacıyla kaçtı.

Yemuka tüm gün amansız bir öfkeyle savaştıktan sonra geceye doğru etrafı çevrildi ve yenilip esir edildi. Timuçin savaş biter bitmez onun kellesinin vurulmasını emretti. Onu onurlu ve dürüst bir düşman olarak değil bir rakip ve hain olarak gördüğü için merhameti hak etmediğini düşünüyordu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM
İmparatorluğun Kurulması
1203

ŞİMDİ ASYA KITASI’NIN büyük bir kısmını içeren geniş sınırlara sahip bir ülke, çok sayıda varlık, güçlü atlı birlikler Timuçin’in egemenliği altındaydı ve Timuçin düzenli bir kraliyet yönetimi kurarak egemenliğini idare etmeye karar verdi. Hâlen direnen kağanları hizaya getirmek ve kalan şehirleri almak için yapılması gereken birkaç savaş daha kalmıştı. Bu galibiyetler de kısa zamanda elde edildi ve Tayian’la olan büyük savaştan kısa zaman sonra Timuçin kendini dünya çapında karşı konulmaz bir lider olarak buldu. Ona karşı aleni yapılan tüm başkaldırıları ortadan kayboldu, ordusunu mükemmelleştirmek, kurallarını kanunlaştırmak, başkentin neresi olacağına karar vermek ve büyük imparatorluğun dış ilişkilerini idare edebilmek adına gereken sivil yönetim sistemini kurmak dışında yapabileceği bir şey kalmamıştı.

Timuçin, Karakurum’u başkenti yapmaya karar verdi. Bu doğrultuda birliklerinin başında o şehre doğru ilerledi ve giriş yaptı. Buraya muazzam bir saray inşa ettirdi ve süregelen kış boyunca imparatorluğunun organizasyonu ve kurulumu için

ön hazırlıklar ile meşgul olurken Orta Asya'dan durmaksızın zaferlerini kutlamak ve temsil ettikleri kağanların bağılıklarını ya da biatlerini bildirmek adına elçiler intikal ediyordu. Mükemmel giyinmiş, baştan aşağı silahlı atlı birlikler hâlindeki elçiler, Karakurum'da kış boyunca, daha önce hiç tanık olunmamış mutlu ve harika sahneler oluşturdu.

Bu esnada kitleler geçit törenleriyle meşgul olup eğlenirken Timuçin'in aklı imparatorluğu için oluşturacağı anayasa ve halkının yönetileceği kanunların taslaklarını hazırlamakla meşguldü. Bu konuda en muktedir danışmanlarıyla müzakereler yürüttü ve yönetim sistemi ile kanun işleyişinin sekreterleri tarafından idare edilmesine karar verdi. Teklif edilen kanunlar gizli bir konseyde tartışıldı ve tüm şartlar sindirilip olgunlaştırıldığında Timuçin, bahar mevsiminde tüm büyük kağan ve prenslere belirlenen günde toplanmak ve bu şekilde oluşturduğu sistemi onlara sunmak için davet gönderdi.

Timuçin, hükûmeti bir tür seçimli monarşi ile belirlemeye karar vermişti. Büyük kağan, yeni bir kağan seçimi amacıyla genel mecliste bir araya gelen diğer kağanların oylarıyla seçilecekti. Diğer kağanlar tarafından oylanmadan kendini büyük kağan ilan eden ya da kendini üst bir otorite ile vasıflandıran kişi ölümle cezalandırılacaktı.

Ülke her bir ast kağanın, vali olarak yönetiminden sorumlu olacağı vilayetlere bölündü. Bu valiler sıkı bir biçimde büyük kağanlara bağılıydılar. Büyük kağan tarafından çağırıldıklarında derhâl başkente ulaşacak, yönetimleri hakkında bilgi verecek ve onlara yöneltilen soruları yanıtlayacaklardı. Onlara yapılan herhangi bir itaatsizlik ve kötü idare suçlamasının kanıtlanması hâlinde ölümle cezalandırılacaklardı.

Timuçin orduyu da aynı ya da benzer bir prensiple değiştirdi ve düzenledi. Askerler yüz kişilik gruplara ayrılacak ve bu gruplardan on tanesi bir araya gelerek bin kişiden oluşan bir alay oluşturacaktı. Alaylar da bir araya gelip on bin kişiden oluşan bölükleri şekillendirecekti. Farklı kademelerde, birliklere hük-

medecek gerekli tüm görevliler atandı, silah ve mühimmat tedariki sağlandıktan sonra ihtiyaç olduğu anda askerlere dağıtılabilmesi için görevlilerin sorumluluğu altındaki depolara yerleştirildi.

Timuçin ayrıca şehirler, saraylar ve surlar inşa etmek, yollar yapmak için tedarik sağladı ve gerek olduğunda herkesin haftada bir gün kamu işlerinde çalışmasını kanunlaştırdı. Yeni hükûmetin üzerine kurulduğu ülke topraklarına o zamanlar barış havası hâkimdi ve Timuçin halkın karakteristik yapısını belirleyen savaşçı ruhlarını kaybetmesini istemiyordu. Avcılığı teşvik eden ve düzenleyen kanunlar yaptı, özellikle de dağlardaki vahşi hayvan avı için; akabinde kendisi, sarayının lortları ve diğer büyük kağanlarla iletişim hâlinde, kağanlar arasında avın verdiği tehlike ve heyecan hissini uyandırmak için av seferleri düzenledi. Ve bir tür savaş ikâmesi olarak birliklerini de bu seferlere götürüyordu.

Ülkenin yerlilerinin hizmetli olarak çalıştırılmasına ihtiyacı yoktu ve zaten onların vasıfsız işlerde çalıştırılmasına izin verilmiyordu. Bu işler için savaşlarda esir alınanlar ve köleler kullanılıyordu. Bunu yapmasının tek nedeni sınırlarda yaşayanların kendilerine ve ülkeye esir desteği sağlamak adına komşu bölgelere seferler düzenlemesini güdülemektir.

Bu şekilde elde edilen kölelerin sahiplik hakları oldukça sıkı biçimde korunuyordu ve bunları tatbik edebilmek için bir hayli sert kanunlar yapılmıştı. Sahibinin izni olmadan köleyi ölüm cezasına çarptırmak, barındırmak; ona et ya da içecek, kıyafet ya da barınak vermek yasaktı. Eğer biri kaçak bir köle ile karşılaşır, onu alı koymaz ve sahibine teslim etmezse ölümle cezalandırılır.

Her erkek istediği kadar kadınla evlenebiliyordu ve kanun gereği tüm kadın köleler onların cariyesi sayılıyordu.

Daha önce de gördüğümüz gibi, kırsal milletlerde aile bağları ve ilişkiler üzerinde oldukça önemli olan ilginç bir uygulama söz konusudur. İki aile, hayatta olmayan çocukları arasında

yaptıkları simgesel evliliklerle bir topluluk oluşturup legal olarak bir araya gelebiliyordu. Böyle durumlarda anlaşmalar sanki çocuklar hayattaymış gibi yapılır ve törenler gerektiği şekilde yerine getirilirdi. O noktadan sonra iki aile resmî olarak mütefik oluyor ve gerçek evlilikten doğan tüm yükümlülükleri yerine getirme mecburiyetleri doğuyordu. Bu geleneğin günümüz Tatar milletlerinde de devam ettiği söylenmektedir. Denilene göre insanlar çocukları ölen aileler tarafından eksiksiz yapılan bu törenin aileler arasındaki dünya işlerini kapsadığını ve yeryüzünde imzaladıkları bu anlaşmalarının gökyüzünde de geçerli olduğunu ve devam edeceğini düşünmektedir.

Bu ayrıcalıklı ve özel kanunların yanı sıra soygun, hırsızlık, cinayet, zina ve yalancı şahitliğe dair olağan kanunlar da vardı. Bu suçların cezası genellikle sert oluyordu. Büyükbaş hayvan hırsızlığının cezası ölümdü. Ufak tefek hırsızlık olaylarında suçlular sopayla dövülüyordu, vuruş sayısı cezanın şiddetine göre değişiyordu. Ancak hırsızlık yapan kişi varlıklıysa çalınan şeyin dokuz katı kadar para ödeyerek cezadan kurtulabilirdi.

Din konusunda ise, Timuçin'in beyan ettiği yasaya göre tanrı tekti, yeryüzü ve gökyüzünün yaratıcısıydı, tüm insanlığın kanun koyucusu ve idarecisi olan o, "Yaşamı ve ölümü, zenginliği ve yoksulluğu veren, istediğini bağışlayan ve inkâr eden her varlığın üstünde sınırsız güç uygulayandır." Bu temel beyanda inançla ilgili gereken her şey belirtilmişti. Geri kalanı için Timuçin, ülkesinde yaşayan farklı kabile ve milletlerin değişik ibadet biçimleri benimsemesine, tercih ettikleri dinin ayinlerinin yapılmasına müsaade etmiş ve dinleri yüzünden insanlara rahatsızlık verilmesi ya da sataşılmasına yasak getirmiştir.

Nihayetinde kağanların bir araya geleceği o kapsamlı toplantı günü geldi. Toplantı, başkent Karakurum'da değil iç kesimin merkezinde, Dilon Ildak adlı bir bölgede yapıldı. Orası toplantı için ülkedeki herhangi bir bölge ya da şehirden daha uygundu, kağanlar seferlerine daima atlı birlikler ve sürülerle çıktığı için hepsinin aynı anda bir araya geldiği durumlarda

bölgenin büyük kamp alanı oluşturulabilecek genişlikte ve sürülerin otlanabileceği verimli tarım arazilerine sahip konumda olması gerekmektedir.

Hizmetlilerinin ve taraftarlarının liderliğinde bölgeye gelen kağanlar yerlerini seçip çadırlarını kurar, at, koyun ve öküz sürülerini otlanması için meralara yayar. Böylece birkaç gün içinde bölgenin her yeri çadır köylerle dolardı, atlılar bir oraya bir buraya dörtnala koşturur; başlarında çobanlar ya da köleler olan büyükbaş sürüler dağ eteklerinde ve ovalardaki meralarda yavaşça otlardı.

Sonunda herkes toplandığında kampın ortasında törenler için uygun bir yer seçildi. Timuçin için oturduğu yerden kalabalığa hitap edebileceği noktaya yüksek bir taht yerleştirildi. Bu tahtın önüne ve arkasına kağanlar ve onların hizmetlileri ile görevlileri toplandı, Timuçin hangi amaçla orada toplandıklarını ve gelecek hakkındaki planlarını, niyetlerini içeren bir konuşma yaptı onlara. Onların yardımı ve iş birliği ile kazandığı zaferler sayesinde büyük bir imparatorluğun ilk adımlarının atıldığını, egemenlik için elzem olan hükûmetin kurulması aşamasında onların da bulunması ve bu hükûmeti yönetmek için bir prens ya da hükümdar seçmek adına onları bir araya topladığını beyan etti ve öncelikle lider seçimini uygulamaya davet etti.

Kağanlar doğrudan seçime başladı. Aslında bu Timuçin'in resmî olarak ilk seçilme süreciydi. Seçim yapıldı, en yaşlı ve saygıdeğer Kağan sonucu anons etmekle görevlendirildi. Büyük bir ciddiyetle kalabalığın önüne çıktı ve seçimlerin Timuçin'den yana sonuçlandığını açıkladı. Sonrasında bu tören boyunca yere serilmiş siyah bir halı üstünde oturan Timuçin'i adres gösterdi. Konuşmasında Kağan, Timuçin'in tanrıdan gelen bir otoriteyle gururlandırıldığını ve bu otoriteyi doğru kullanma sorumluluğu olduğunu hatırlattı. Eğer o iyi bir idareci olursa tanrı, onun hükûmetini müreffeh ve mutlu kılacaktı; ancak aksi olursa ve görevini kötüye kullanırsa umutsuz bir akıbet onu bekliyor olacaktı.

Bu konuşmadan sonra bu iş için atanan yedi kağan geldi ve Timuçin'i tüm kağanların ve hizmetlilerinin saygılarını göstermek adına bir araya geldiği topluluğun ortasına konan tahta taşıdı.

Gelenlerin arasında sahip olduğu varsayılan ilhamından ve sürdürdüğü haşın yaşam tarzından ötürü saygı uyandırmış Kokza adında bir kâhin vardı. Oldukça ince giyinir, yaz kış ayakları çıplak dolaşır ve bu çıplaklıkla karşılaştığı güçlülere karşı duruşunun mucizevi ve ilahi olduğu düşünülürdü. Bu doğrultuda insanlardan tanrının yansıması lakabını almıştı ve her yerde ilhamlı olarak görülüyordu. Hatta kendisi zaman zaman beyaz bir atın kendisini alıp gökyüzüne tanrıyla yüzleşmeye götürdüğünü ve insanlara iletmekle yükümlü olduğu vahiyleri aldığını söylemişti. İnsanların tamamı buna inanıyordu. Ya insanlar onu aldatıyordu ya da kendisi bir meczuptu. Bu gibi durumlarda çoğu kez insanların onda bulunduğuna inandıkları ve normal hayat koşullarında bir meslek ya da uğraş gibi değil, delilik sınırları içersinde değerlendirilen ilham tamamen hatayla sonuçlanıyordu.

Bu yaşlı kâhin, Timuçin keçe halısının üstünde otururken ona doğru ilerledi ve diğer tüm kağanların duyabileceği şekilde ciddiyetle onu adres gösterdi. Söylediğine göre gökyüzünden Timuçin'in krallığına ve hükûmetine dair, tanrının emri olan ve iletilmesiyle ilahi adaletin tamamlanacağı bir mesajla görevlendirilmişti. Dahası Timuçin'e *Cengiz Han* lakabını vermek ve onun krallığının sadece o hayattayken değil nesilden nesle en son âna dek devam edeceğini iletmekle yükümlüydü.

Bunu duyan insanlar yeni liderlerine verilen bu ismi hemen benimsediler, Timuçin'i uzun ve yüksek perdeden alkışlar eşliğinde bu isimle selamladılar. Kahramanımızın kısa zaman sonra Asya Kıtası'nın her yerine ünü yayılan ve uzun yıllardır tüm dünyaca bilinen Cengiz Han adını alması bu şekilde gerçekleşti.

Timuçin ya da bundan böyle hitap edeceğimiz şekilde Cengiz Han, yaşlı kâhinin ona verdiği lakap eşliğinde insanların al-

kışlarıyla bu şekilde ilan edildi ve kendisi tahtta otururken taraftarları ona saygılarını sergilediler. Önce kağanlar geldiler ve onun otoritesine olan tam ve eksiksiz bağlılıklarının kanıtı olarak önünde dokuz kez eğildiler. Onlar çekildikten sonra insanlar geldiler ve aynı tavırla saygılarını sergilediler. Son yere kapanışlarından doğrulurken tekrar göğü, “Büyük Cengiz Han çok yaşa!” haykırırları ve uzun süren alkışlarıyla inlettiler.

Ondan sonra yeni İmparator açılış konuşmasını yaptı. Konuşmasına başlayacağı zaman kağanlar ve taraftarları onun tahtının önünde toplandılar, onu bu sonsuz güce layık gördükleri için teşekkür etti ve imparatorluğunun yönetiminde uygulayacağı temel prensiplerden bahsetti. Halka karşı davranışlarında adil ve ayrıca merhametli olacağına dair söz verdi. Tüm düşmanlarına karşı onları koruyacağını söyledi. Onların rahatını ve mutluluğunu sağlamak adına elinden gelen her şeyi yapacaktı. Onlara şanlı ve onurlu bir yönetim sağlayacak, adlarını tüm dünyaya duyuracaktı. Farklı kabile ve birliklere tarafsız yaklaşacak, halkın iki büyük sınıfı olan Moğol ve Tatarlara eşit muamele gösterecekti.

Konuşması sonlandığında Cengiz Han büyüklü küçüklü tüm ast kağanlara hediyeler dağıttı. Ayrıca yedi gün süren büyük eğlenceler düzenledi. Ziyafet ve eğlence dolu günlerin ardından kağanlar birer birer hükümdara vedalarını ilettiler, büyük kamp yeri dağıldı ve farklı kabileler evlerine doğru yola koyuldular.

ON İKİNCİ BÖLÜM
Cengiz Han Egemenliği
1203

AÇILIŞ KUTLAMALARI SONA erdikten sonra Cengiz Han, sarayının hizmetlileri ve taraftarlarıyla Karakurum'a döndü. Sözde, imparatorluğun başkenti olan bu şehir aslında oldukça önemsiz bir yerdi. O zamanlarda köy ve şehirlerin pek bir anlamı yoktu ve kayda değer kalıcı ikâmetlerin bulunduğu çok az sayıda yerleşim vardı. Bunun nedenini şöyle açıklayabiliriz: Bilindiği üzere şehirler ticaret ve üretim merkezleridir, önemleri de bu uğraşlara ev sahipliği yapıyor olmalarından gelir; ancak Moğol ve Tatarlar çoğunlukla göçebe oldukları ve kırsal bir yaşam sürdürdükleri, tüm zenginlik ve soyluluk anlayışları büyükbaş sürüler, güzel çadırlar, kıyafet, silah ve diğer taşınırlarla dolu vagonlar ile çevredeki büyük ve geniş meralarda kamp kurmakla ilişkili olduğu için şehirler değersizleşmişti. Kendileri sürüleriyle ovalarda serbestçe gezdikleri, atlar ya da develer sürdükleri, kıvrımlı akarsu kıyıları ya da yeşil vadiler gibi istedikleri yerde kamp kurabildikleri için kalıcı olarak sabit evlerde yaşayanlara, gücünü ve kapasitesini sınırlandırmış alt sınıflar olarak bakıyorlardı.

Karakurum büyük ya da etkileyici bir şehir değildi. Etrafı güneşte kurutulmuş çamur bloklardan yapılmış duvarlarla çevriliydi. Yerlilerin evleri harap hâldeydi hatta kralın sarayı ve diğer kamu yapıları oldukça dayanıksız malzemelerden inşa edilmişti; o günlerde Moğolların mimarisi tüm diğer yapıların tip ve modelinde olduğu gibi karakterini çadırdan almıştı.

Yeni hükümdar Karakurum'da çok vakit geçirmiyordu. Birkaç yıl boyunca birliklerinin başında egemenliğinin farklı bölgelerine isyanları bastırmak, hoşnutsuz ve itaatsiz kağanları sindirmek ve farklı birlikler arasında çıkan anlaşmazlıkları yoluna koymak için seferler düzenlemekle meşguldü. Bu seferler boyunca ordusunun başında düzlükleri kolaylıkla geçmeye alıştı ve bazen tek seferde haftalarca ya da aylarca kalabilmesinin mümkün olduğu yerlerde yerleşik kamplar kuruyordu.

Sadece Cengiz Han değil diğer büyük liderler de bu yaşam tarzına alışkındı ve eğer onların kamplarından birini görme şansımız olsaydı bu yaşam tarzı oldukça ilgimizi çekebilirdi. Kamp yeri bir şehir gibi, caddeler, sokaklar ve meydanlara ayrılıyordu, kampların kapladıkları yer, bazen o denli geniş oluyordu ki her bir sınıra mesafe yaklaşık bir mili buluyordu. Kağan'ın çadırı kampın merkezinde oluyordu. Kağan'ın geniş çadırı için ayrılan alan sadece o çadırın değil yanında bulunan sıra çadırlar, eşlerinin ve Kağan'ın ailesine ait diğer kadınların çadırları ve gezgin tüm liderlerin kafiilde beraberinde götürdükleri yiyecek, içecek, kıyafet, silah ve diğer değerli eşyaların tedariki ile dolu vagonlar ve at arabalarının barındırılması için de yeterli yere sahipti.

Yaz aylarında patiskadan yapılma çadırda kalan kağanların kışın tercihi daha sıcak tutan keçeden yana oluyordu. Kağan'ın çadırı kampın her yerinden görülecek kadar yüksek olur, neşeli renklere boyanır ve barbar bir dekorasyon anlayışıyla dekore edilirdi.

Kadınların konakladığı yerler büyük çadırın yanında ya da etrafında yer alır, bazen çadırdan bazen de tahtadan yapılma

kulübelerden oluşurdu. Tahtadan yapıldığı zamanlarda ise bu kulübeler mümkün olan en kısa sürede parçalara ayrılıp, vagonlara ya da at arabalarına yüklenip sıradaki kampa götürülecek şekilde ve hafif yapıldı; çünkü efendilerinin çeşitli sebeplerle kampı farklı bir yere taşıması mümkündü.

Ülkenin, Cengiz Han'ın da sınırlarını içine alan büyük bir kısmı verimli topraklara, sürülerin otladığı bereketli meralara, pek çok kaynak ve akarsulara sahipti. Bunun yanı sıra kaplanların, leoparların, kurtların ve diğer vahşi av hayvanlarının sığındığı dağlık bölgeler de vardı. Cengiz Han zaman zaman düzenlediği eğlence amaçlı büyük av partilerini bu dağlar arasında gerçekleştiriyordu. Krallıkta, büyük avcılık diye anılan ve imparatorlukta avcılıkla ilgili her şeyin kontrolüne ve sorumluluğuna sahip bir makam vardı. Büyük avcı oldukça yüksek rütbeli bir görevliydi. Hatta devletin ilk başkanlarından dahi önde geliyordu. Daha önce babasının topladığı büyük savaş konseyinde ve hemen akabinde gelen savaş ile savaşta elde ettiği şöhret bahsinde adı geçen Jughi'yi, babası Timuçin büyük avcılık makamına tayin etmiş ve daha yaşlı, daha tecrübeli iki kağanı devlet bakanı olarak yanına vermişti.

Asya'nın dağlarını saran son derece vahşi hayvanları avlamak, şimdiki avcıların barut, tüfek ve patlayıcı kullanım avantajına sahip olmasına rağmen günümüzde de oldukça tehlikeli bir eğlence anlayışıdır. Ancak o günlerde ok, yay, mızrak ve zıpkından daha iyi silahları olmayan avcılar için alınan risk çok daha büyüktü. O zamanlarda normal silahlarla dahi büyük ebatlarda bir Afrika aslanının avlanması için kırk insan gücü gerekirken, bu sayının daha altında bir kalabalıkla saldırı girişiminde bulunmak oldukça umutsuzdu. Kaldı ki o sayıda insanın bir araya gelip pusu kurması ve saldırması hâlinde dahi kendisi ölmeden ya da iki, üç düşmanını sakatlamadan kendini teslim etmeyen bir hayvandır.

Modern zamanlarda ise icat edilen ağır silahlarla, tek başına yeterince cesur, soğukkanlı ve denge sahibi biri öylesi bir as-

lanla başa çıkabilirdi. Kullanılan silahlar çift namlulu karabinalar, iki namlusu da yivlenmiş, yani kurşunun namludan çıkar çıkmaz havadaki hareketine hedefe ulaşma amaçlı şaşırtıcı bir yön ve kesinlik kazandıran spiral bir oluk açılmıştır. Kurşunlar karabinanın namlusundan küresel değil silindir biçimde çıkıyor ve hedefe koni biçiminde saplanıyordu. İçleri oyuktur ve baruttan çok daha çaplı patlama gücüne sahip bir patlayıcı karışım ile doldurulur. Kurşunun ucundaki konik nokta silindir gövdeden ayrılır ve mil yardımıyla kaydırılır, aslan ya da vahşi hayvanın vücuduna isabet aldığı anda patlayıcıyı patlatan bir kapsül görevi görür ve mermi, hayvanın vücuduna girdiği an şiddetle patlar, silindirin metal parçaları hayvanın organlarını dağıtır. Böylelikle sıradan bir tüfek mermisi etine saplandığında ya da vücudunun bir kısmından geçtiğinde onu harekete geçirip düşmanına karşı göstereceği gücü iki katına çıkarmaktan başka bir etki yapmazken, vücudunun herhangi kısmında patlayacak olan patlayıcı dolu mermiler onu anında yere yığar ve acı içinde kıvranmasına neden olur.

Paris'te, des Italiens Bulvarı'nda Cezayirli aslan avcıları için bu karabinaları üreten bir fabrika vardı. Fabrikanın önünden geçenler durup orada sergilenen örnek mermilere bakarlar. Farklı boyutlardaki namlı boşluklarına uygun mermiler mevcuttur. Bazıları bütündür; diğerler ise parçalar hâlinindedir, bir miktar toprak üstünde ateşe verilip, patlamanın etkisini sergilemek için muhafaza edilir.

Böylesi korkunç silahlarla dahi günümüzde büyük bir cesaret ve soğukkanlılık sahibi, sarp dağların arasında bir aslan ya da kaplan ile karşı karşıya geldiğinde dahi bu rekabeti kazanma umudu olan, dengesini kaybetmeyecek biri olmalıydı. Ancak Cengiz Han zamanında söz konusu tehlike elbette çok daha büyüktü, avcıların karşılaşma için sadece mızraklar, ciritler, oklar ve yaylar gibi teçhizatlarla silahlanabileceği düşünülürse. Aslında o zamanlarda vahşi hayvanlar insanlardan çok daha zorlu düşmanlardı. İnsanlar sadece korkunun verdiği etkiyle belli de-

recelerde öfkeleniyorlardı. Doğrudan düşüncesiz bir saldırıda bulunmuyor, karşı koyamayacaklarının belli olduğu bir güç gösterisi karşısında ise geri çekilebiliyorlardı. Böylesi bir grup adam saldırganlarına fazlaca zarar veremeden vurulabilir ve saldırganlarının onlara karşı kullandığı güç aşırı ezici olabilir.

Ancak vahşi hayvanlarla durum böyle değildir. Bir aslan, kaplan ya da panter bir kez harekete geçtiğinde korku hissi kaybolur. Düşmanlarının sayısının fazla olması ya da iyi silahlanmış olmaları onun için fark etmezdi. Hayvan kendi sonunun geldiğinden emindir ancak aynı zamanda düşmanlarından bir kaçının da sonunun kaçınılmaz olduğunu gösterir ve saldıranlar, onun öfkesinin kurbanlarından biri olmayacağını garanti edemez.

Dolayısıyla dağlarda vahşi hayvan avlamak oldukça zor bir işti ve büyük avcılık makamının yüksek rütbeye layık görülmesi şaşırtıcı değildi.

Avcılık, yukarıda tanımlandığı gibi bütünüyle tehlikeli bir uğraşı değildi. Bazı hayvanlar doğaları gereği ürkek ve zararsızdır; kendilerini sadece kaçarak koruyabilirler. Böyle hayvanlar ancak at ya da köpek hızıyla ya da pusu kurulması sonucu takip edilebilir ve yakalanabilirdi. Moğol ülkesinin belli bölgelerinde yaşayan geyik türleri vardı ve avcılar bu türleri şu şekilde avlardı:

Avcılar otlayan bir geyik sürüsünü yakın bir yere çekmeye çalışırken kendi aralarında iki gruba ayrılır. Bir grup kendilerini çalılıkların içinde gizleyip geyik boynuzlarını sanki gerçek bir geyiğe aitmiş gibi başlarının üstüne yerleştirir. Oklar, yaylar, mızraklar, ciritler ve bunun gibi silahlarla donanmış diğer grup ise yakındaki çalılıkların yanında bekler. Başına geyik boynuzları yerleştiren grup, bir tür dişi geyik sesi taklit eder. Bu sesi duyan erkek geyik sürüsü sesin geldiği noktaya doğru ilerler. Çalılıklar içindeki erkekler, boynuzları kaldırıp onlara doğru ilerler, geyikleri kandırıp onların öfke ve rekabet duygularını harekete geçirirler ve bu esnada yine dişi geyik sesini taklit etmeye de-

vam ederler. Erkek geyikler yeri tırmalamaya ve mücadeleye hazırlanmaya başlar, dikkatleri tamamen çalıların içindeki sah-te boynuzlardan gelen seslere kayan geyiklere, diğer silahlı grup yavaş bir şekilde yaklaşmaya çalışır ve sonrasında nişan alıp kandırılmış kurbanlarını kalbinden vurur.

Elbette böylesi başarılı kahramanlıklar sergilemek yoğun pratik ve beceri gerektirir ve o günlerde avcılık sanatının sadece sistematik çalışma ve özel eğitim gerektirerek uygulanan farklı pek çok dalı daha vardı. Bu uygulamanın en zorlularından biri atları, karşılaştıkları kaplan gibi vahşi hayvanlardan korkmama-ları konusunda eğitmektir. Atların doğasında vahşi hayvanlara karşı oldukça güçlü ve içgüdüsel bir korku vardır ve bu korku-nun aşılması oldukça güçtür. Ancak Moğol avcılar atlarını, sa-vaş alanında diğer atlarla mücadele eden eğitimli savaş atları gibi bu korkunç düşmanlarıyla şevkle karşı karşıya gelebilecek şekilde cesaretlendirmenin yolunu bulmuştu.

Yukarıda bahsedilen dağlık bölgelerin yanı sıra Moğol ülke-sinde çöller de vardı. Bu çöllerin en büyüğü Asya'nın içlerine dek uzanır ve dünyadaki en geniş verimsiz topraklardan biridir. Diğer pek çok büyük çölün aksine burası oldukça yüksektir ve verimsiz oluşu yükseltisi ile doğru orantılıdır. Çölün büyük kıs-mı kayalar ve kırıç kumlardan oluşmaktadır ve bahsettiğimiz dönemlerde yaşamaya elverişli koşullarda değildir. Yükseltinin verdiği etkiyle oldukça soğuktur ve yılın en sıcak mevsimi ha-ricinde çölden geçmek neredeyse imkânsızdır.

Bu bölgenin diğer kısımları çok yüksek ve o denli verimsiz olmamakla birlikte sürülerin otlayacağı biçimde çimler ve ça-yırıklar barındırdığı için yılın belli döneminde insanlar hay-vanlarını o kısımlarda meralara çıkarır.

Ülke genelinde geniş ormanlık alanlar bulunmamaktadır. Sadece dağlarda vahşi hayvanların barınak olarak kullandığı karmaşık çalılıklar vardır. Ormanların yetişmemesinin nedeni tahmin edileceği üzere, Kızılderililerin Amerika kırlarında yap-tığı gibi her bahar düzlükleri yakma geleneğiydi. Bahar ayı gel-

diğinde bir önceki yılın ölü yeşillikleri serilip kurutulur ve bazen bir araya getirilir, insanlar ölü otların, yenilerinin çıkmasını engellediğini düşünür. Ve dolayısıyla bazı bahar sabahlarında insanlar havada meltem varsa bu ölü otları ateşe verir. Ateş hızlıca tüm düzlüklere yayılır ve önüne çıkan ne varsa yakar. Ancak yerin altında kalan bitki kökleri ondan korunur. Çok geçmeden yeni otlar büyük bir gürlükle toprakta biter. İnsanlar biten yeşilliklerin hızını ve gürlüğünü, eski ölü otların yollarından çekilmiş olmasına bağlar. Yanan ölü otların küllerinin toprak üstünde oldukça kuvvetli bir gübre etkisi bıraktığına ve yeşilliklerin zenginliğinin buna bağlı olduğuna inanılır.

Böylesi göçebe kırsal kabilelerin yaşadığı coğrafya o zamanlar Cengiz Han'ın egemenliği altındaydı. Cengiz Han'ın ülkesinin hiçbir zaman belli sınırları olmamıştır, fiziki sınırlardan çok, belli kabileler üstünde hüküm sürmüştür. Moğol ve Tatar milletlerinin de aralarında yer aldığı neredeyse tüm kabileler onun emri altındaydı ve egemenliği tamamlanıp, herkesçe kabul edilmeden evvel de zaman zaman uzak kabilelere savaşlar düzenlemeye devam ediyordu. Bu mücadelelerden bazılarını ileriki bölümlerde yer verilecektir.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Prens Kuşluk'un Maceraları
1203-1208

PRENS KUŞLUK, OKURLARIN da anımsayabileceği gibi, önceki bölümlerde bahsi geçen Naymanların, Yemuka'nın kışkırtması sonucu Timuçin'e karşı kabileleri toplayıp savaş açan Kağan Tayian'ın oğluydu. Büyük final savaşında Timuçin'in oğlu Jughi'ye karşı savaşan genç Prens'ti. Okurların hatırlayacağı üzere büyük savaşta Tayian ve Yemuka öldürülürken genç Prens kaçmayı başarmıştı.

Tukta Bey adlı general ya da liderin refakatinde kaçmıştı. Tukta Bey güçlü bir kabilenin lideriydi. Başkent olarak değerlendirdiği şehir ya da köyün adı Kaşin idi. Çin sınırlarına çok uzak olmayan, güneybatıya doğru bir konumda yer alıyordu. Kuşluk'u yanına alan Tukta Bey sınırlarına çekildi ve orada Timuçin'e karşı yeni bir hareket ordusu kurmanın hazırlıklarını yapmaya başladı. Adından Timuçin diye bahsediyoruz çünkü bu olaylar hemen savaşın akabinde ve Timuçin henüz Cengiz Han adını almadan yaşanmıştır.

Genç Prens ve Tukta Bey'in Kaşin'e gittiğini öğrenen Timuçin onları takip etmeye karar verdi. Tukta Bey, Timuçin'in gel-

diğini öğrenir öğrenmez şehrinin takviye ekiplerini güçlendirdi ve garnizon sayısını arttırdı. Gıda ve her türlü askeri mühimmat tedariki sağladı. Bu hazırlıkları yaparken Timuçin'in büyük bir ordunun başında onun topraklarına doğru geldiğinin haberini aldı. Ordu o denli güçlüydü ki şehrinin onlara uzun süre direnemeyeceğini anladı. Ne yapacağına karar vermekte zorlandı.

O esnada Tukta Bey'in topraklarından çok uzak olmayan bir bölgede yaşayan güçlü birliklerin lideri ve Tayian Kağan'ın kardeşi Boyrak vardı. Tukta Bey, bu savaş onun kardeşinin ezeli rakibine karşı yapılacağı için Boyrak'ı bu mücadelede kendi safında yer almaya kolayca ikna edeceğini düşündü. Başkenti, içine yerleştirdiği garnizonun korumasına bırakıp takviye güç elde etmek için Boyrak'a gitmeye karar verdi. Bir an önce güvende olabilmesi adına önden Prens Kuşluk'u gönderdi. Sonra, yokluğunda şehre saldırı olabilme ihtimaline karşı gerekli hazırlık ve düzenlemeleri yaptı, can güvenliğine son derece önem verdiği büyük oğlunu yanına alıp küçük bir atlı ordunun başında Boyrak'a doğru yola koyuldu.

Timuçin güçlü ordularının başında Kaşine' vardığında izini sürdüğü kaçakların orada olmadığını anladı. Ancak şehri almaya kararlıydı. Önce şehri kuşattı ve sonra ele geçirme mücadelesi başladı. Garnizon oldukça kararlı bir direniş sergiledi. Ancak Timuçin'in kumandasındaki ordu onlara göre oldukça güçlüydü. Şehir çok geçmeden alındı. Timuçin ona karşı silahlanan herkesin acımasızca katledilmesini, surların ve diğer muhafaza edilen bölgelerinin yerle bir edilmesini emretti.

Sonrasında kabilenin geri kalanının ona bağlılık yemini etmesi durumunda barış ilan edip onları affedeceğini beyan etti. Kalanlar bunu kabul etmeye hazırды. O esnada kalabalığın içinde olan, hem o kabileye hem de civardaki kabilelere ait pek çok ast kağan da Timuçin'e teslim oldu ve ona bağlılık yemini etti.

Tüm bunlar daha önce de söylendiği gibi Tayian'la olan büyük savaştan hemen sonra ve Timuçin'in İmparator olarak tah-ta çıkması ya da Cengiz Han adını almasından önceydi. Aslında

Timuçin, Kuşluk ve Tukta Bey'in takibi için Kaşin'e yola koyulduğunda düzenlediği seferin ona vakit kaybettirmesinden huzursuzdu ve bir an önce Karakurum'a dönüp hükûmetin kurulması ve düzenlenmesi aşamasında gerekli önlemleri almak istiyordu. Dolayısıyla kaçakları daha fazla kovalamamaya, bir an önce Karakurum'a dönmeye ve Kuşluk ile Tukta'ya karşı düzenleyeceği tüm saldırıları gelecek mevsime ertelemeye karar verdi. Karakurum'a döndü, kış boyunca hükûmetin kurulması ve önceki bölümde belirtildiği gibi, bahar ayında yapılan kağanların büyük buluşmasını organize etmekle meşgul oldu.

Bu esnada Tukta Bey ve Kuşluk, Tayian'ın kardeşi Boyrak tarafından oldukça nazik bir biçimde karşılandı. Bir süre, Kaşin'i aldıktan sonra Timuçin'in Prens'i kovalamaya devam edeceğini düşündüler ve dolayısıyla Boyrak koruma önlemleri aldı. Ancak sonunda Timuçin'in takipten vazgeçtiğini ve Karakurum'a döndüğünü duyduklarında kaygıları bir an için hafifledi. Tehlikenin aslında sadece ertelendiğinin farkındaydılar; yeğenini korumak ve abisinin intikamını almakta kararlı olan Boyrak, özen ve sebatla ordu mevcudiyetini arttırmak, takviyelerini güçlendirmek ve gelecek yıl karşı karşıya kalacağını bildiği savaşa karşı tüm hazırlıklarını yapmakla meşgul oldu.

Boyrak'ın savaş beklentilerinin herkes farkındaydı. Hükûmet işlerini yoluna koyan ve artık Cengiz Han olan Timuçin ilerleyen yıl, Boyrak ve Tukta'ya karşı sefer fırsatını kaçırmadı. Güçlü bir ordunun liderliğinde Boyrak'ın topraklarına doğru ilerledi. Boyrak onunla karşı karşıya geldi. Büyük bir savaş oldu. Boyrak tamamen bozguna uğratıldı. Savaşın kaybedildiğini anladığında kaçma girişiminde bulundu. Ancak kovalanıp yakalandı ve Cengiz Han'ın kampına getirildi ve orada öldürüldü. Savaşın kazananı şüphesiz, çaresiz esirine uyguladığı bu vahşi ölüm biçimini onun Yemuka gibi dürüst ve onurlu değil isyancı ve asi bir düşman olmasına bağlayacak ve infazının bir esirin öldürülmesi değil suçlunun cezasını bulması olarak değerlendirecekti.

Boyrak'ın esir alınıp öldürölmesine rağmen Kuşluk ve Tukta Bey kaçmayı başarmıştı. Kuzeye ya da güneye doğru kaçtılar ancak görünüşe bakılırsa nereye gittikleri esasen bilinmiyor. Nihayetinde İrtiş Nehri kıyılarında bir yere sığındılar. Bu nehir Asya Kitası'nın merkezine yakın bir yerden başlayıp, kuzeye doğru akar ve Kuzey Okyanusu'na dökölür. Bu nehir, Cengiz Han İmparatorluğu'nun kuzeybatısındaki topraklardan ve onun sınırlarının ötesinden geçiyordu. Prens Kuşluk ve Tukta Bey hâlâ onlara bağı olan ufak bir atlı birlikte bu ölkede gezinirken sonunda Ardıç adında bir kale buldular ve orada kalmaya karar verdiler.

Burada dostlarının aralarındaydılar, görünüşe bakılırsa Ardıç, Tukta Bey'e ait bölgenin sınırlarında yer alıyordu. Civar da kiler hemen Tukta Bey'in yardımına koştular ve kısa sürede kaçak Kağan kendini güçlü bir ordunun başında buldu. Bu güç, Boyrak'ın öldürölldüğü savaşta Tukta Bey'in yanında yer alan ancak sonrasında farklı yerlere kaçmaları dolayısıyla ayrı düşen kopuk birliklerinde de katılmasıyla daha da çoğaldı.

Görünüşe bakılırsa Cengiz Han ilk etapta kaçakların ne yaptığını bilmiyordu. En azından gelecek yıl onların peşine düşmeye karar vermeden olanlardan haberi yoktu. Sonrasında kaçakların nerede olduğunu ve ne yaptıklarını duyduğunda İrtiş'e girip onlara saldırmak için sefer hazırlığına başladı. Ülkeye ulaştığında kış bitimiydi. Yılın o mevsiminde Tukta Bey'in birliklerini güçlendirmesini önlemek için acele davrandı. Tukta Bey ve onunla olan diğ erleri, düşmanlarının o mevsimde geliyor olduğunu duyunca şaşırdı. Kalelerini korumak için aldıkları önlemler henüz tamamlanmamıştı ancak Cengiz Han'ın onlara karşı getirdiğı orduyla açık alanda mücadele edemeyeceklerini anladılar, kalenin yanında siper aldılar ve orada düşmanlarını beklediler.

O enlemde kışlar oldukça soğuk geçer ve Cengiz Han'ın aşmak zorunda olduğı ölk e pek çok zorlu şartlara sahipti. Geçmek zorunda olduğı nehrin kolları buz doluydu ve yolların

çoğu kar dolayısıyla kapanmıştı. İmparator, Tukta Bey ve taraftarlarının saklandığı kalenin nerede olduğunu dahi bilmiyordu ve geçtiği bölgelerdeki bazı kabilelerin rehberliği olmadan yolu bulması imkânsızdı. Cengiz Han'ın kumanda ettiği ordunun muazzamlığını gören bu kabileler, ona direnmenin faydasız olduğunu anladı. Dolayısıyla hemen ona biat ettiler ve atlı birliklere katılıp onlara yolu göstermek için nehrin aşağısına doğru ilerlediler.

Bu kılavuzların önderliğinde Cengiz Han yolu buldu. Ardıc Kalesi'ne varır varmaz Tukta Bey ve taraftarlarını anlaşıma yapmaya zorladı. Tukta'nın ordusu çok geçmeden bozguna uğratıldı ve kaçtı. Tukta, ona katılan pek çok diğer kağan ve lider gibi öldürüldü; ancak Prens Kuşluk bir kez daha kaçmayı başardı.

Hızlı atlara binen ufak bir birlikte kaçtı, bir süre başıboş gezinip, beraberindekilerle epey sıkıntı ve yoksulluk çektikten sonra mutsuz kaçak nihayet Asya'nın batısında Hazar Denizi'ne doğru yer alan Türkistan adlı ülkeye hükmeden güçlü Prens Gürkan'ın yanına ulaştı. Burası, sonrasında geniş ölçüde Asya'nın ve Avrupa'nın batı kısımlarına yayılan Türklerindi.

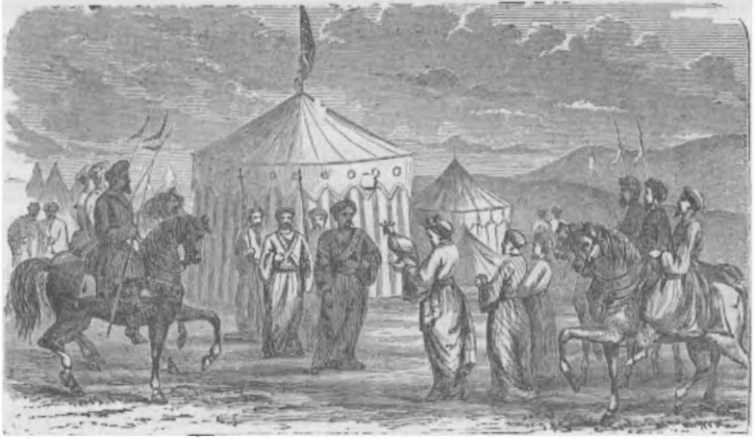
Gürkan, Kuşluk ve beraberindekileri oldukça dostane bir tavırla karşıladı ve Cengiz Han onları takip etmedi. Mesafe uzak olduğundan mı yoksa Gürkan'ın daha güçlü bir ordu olmadan sınırlarına girilemeyecek kadar güçlü bir rakip olduğundan mı, takibe devam etmemiştir, orası kesin değildir. Her hâlükârda takipten vazgeçip, Ardıc'ta kazandığı zaferin meyvelerini garantiye alıp, bölgede yaşayan tüm kağan ve kabilelerin bağlılık sözünü aldıktan sonra eve doğru yola koyuldu.

Cengiz Han'a bağlılık sözü veren kağanlardan biri, o dönem insanları arasında gözlenen bir gelenek doğrultusunda, ona *Shongar* adında bir kuş hediye etti. Shongar oldukça büyük ve vahşi bir av hayvanıydı ve Orta Çağ'da Avrupa'nın prensleri ve soyluları için oldukça değerli olan kartallar gibi eğitilebiliyorlardı. Ast kağanların, üst kağanların otoritelerine olan bağlılık-

larının simgesi ve belirtisi olarak onlara bu kuşlardan hediye etmeleri bir âdetti. Bu durumlarda kuşlar altın ve değerli taşlarla süslenir, dolayısıyla hediye bazen oldukça pahalı ve etkili olur.

Tukta Bey'in bozguna uğratılıp öldürüldüğü savaştan sonra İrtiş'te ona bağlılık sözü vermiş kağanlardan biri olan lider Urus Unal'dan almıştı Cengiz Han bu hediye. Bu hediye Urus tarafından Cengiz Han'a bağlılık ve saygı göstergesi olarak büyük bir törenle takdim edildi.

Prens Kuşluk'un son durumunun ne olduğuna sonraki bölümde yer verilecektir.

Resim 8: Shongar'ın temsili

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İdikut

1208

ÖNCESİNDE KUŞLUK'UN KAÇIP sığındığı Türkistan Prensi Gürkan'ın egemenliği altındaki bir kabilenin güçlü ve büyük kağanı olan İdikut, sonrasında başkaldırıp, o zamanın politik koşullarındaki diğer farklı kabileler ve milletler gibi Cengiz Han'ın emri altına girdi. İdikut'un yönetimindeki kabile Türkistan'a vergi ödüyordu ve Gürkan'ın İdikut'un ülkesinde vergileri toplamak ve yerine ulaştırmakla yükümlü bir memuru vardı. Bu memurun adı *Shuwakem*'di. Ancak o zamanki tüm vergi toplayıcılar gibi hakkından daha fazlasını alıyordu. O çağdaki hükûmetler tarafından benimsenen sistemde vergiden ya da fethedilmiş vilayetlerden toplanan gelir, diğerlerinden kira almak gibi tanınılıyordu. Belli bir bölgeden aldıkları vergiyi, daha öncesinde belli bir miktar ödemiş olan, -elbette verginin toplamından daha az- zengin bir adama, insanlardan vergi toplarken yaptığı masrafları düşerek satarlardı. Vergi toplayıcısının, insanlardan zorla aldığı paralar sonrasında hükûmete yaptığı toplam ödemeden artan, ona kâr kalıyordu. İnsanlar onun bu davranışını hükûmete şikâyet etse bile hükûmet onlara nadiren yaptırım-

larda bulunuyordu çünkü vergi toplayıcılarının cezalandırılmaları, azarlanmaları ya da bir şekilde onlara müdahale edilmesi hâlinde diğer yıl için onlardan faydalanamayacaklarını biliyorlardı.

Zorla ve baskı altında para toplayarak gelir elde etme planına, başka çaresi olmayan halk mecburen tahammül gösteriyordu. Modern zamanlarda ve uygar toplumlarda bu sistem neredeyse evrensel ölçüde uygulamadan kalkmıştır. Şimdi ise vergiler o işle görevli memurlar tarafından toplanmakta ve sabit bir miktar yerine ne toplanıyorsa o miktar, doğrudan hükûmete aktarılmaktadır. Dolayısıyla vergi toplayıcılar bazı bakımlardan tarafsız olmaktadır, kanunların onlardan talep ettiğinden fazla miktar toplarlarsa kâr payı doğrudan hükûmete gitmekte ve yaptıkları baskıdan az ya da hemen hemen hiç avantajları olmamaktadır. Bunun yanı sıra hükûmetten büyük ölçüde bağımsız ve vergi yükümlülerinin mağdur edildiğiklerini düşündükleri an başvurabilecekleri mahkemeler kurulmuştur. Halk için bu süreç sıkıntılı ve maliyetli olsa da eski sistemde hiçbir alternatifi yokken en azından bu şekilde adaletin yerini bulduğundan emin olunmuştur. O zamanlar kralın ya da liderin bizzat kendisine başvurmaktan başka çare yoktu ve bu şikâyetler çok nadiren dikkate alınıyordu. Yanı sıra hükümdarın kendini böyle bir çekişmenin ortasına atmak, zorla alınan paranın geri verilmesi ile ilgilenmek ya da zorla alındığını kanıtlamak gibi bir niyeti yoktur. Bu durumda zavallı vergi yükümlüsü parayı toplayan memur ve anlaşmazlık durumunda müdahale edecek hakemin ona karşı tavır aldığını ve kendisinin haksız olduğunu düşünür; ancak günümüzde vergi toplama konusunda tarafsız memurlar ve anlaşmazlık durumunda başvurulacak tarafsız hâkimler olduğu için bu tür durumlardan kaçınılmaktadır. Günümüzde tek problem ise vergilerin gereğinden daha fazla toplanmasına neden olan fazla ve abartılı kamu harcamalarıdır. Belki gelecek nesiller, bu durum için daha yalın ve basit çözümler üretebilirler.

İdikut'un bölgesinde Türkistan Kağanı Gürkan adına toplanan vergilerden sorumlu kişi daha önce de söylediğimiz gibi Shuwakem'di. İnsanlardan hakkından fazlasını toplamak adına onlara baskı yapıyordu. Gelirleri topluyor ve bu baskılarla kendini mi zengin ediyordu yoksa doğrudan Gürkan'ın adına çalışıyor ve işine olan aşkından dolayı yurdu Türkistan'a daha fazla gelir gönderip adından iyi söz ettirmek mi istiyordu, orası kesin değildi. Her hâlükârda insanlar durumdan oldukça şikâyetçiydi. Shuwakem'in efendisi Gürkan'a ulaşma şansları olmadığı için şikâyetlerini kendi kağanları İdikut'a taşıdılar.

İdikut, Shuwakem'i azarladı ancak Shuwakem bunu dikkate alıp uygulamalarının şiddetini hafifletmek yerine İdikut'un müdahalesine içerledi, ona kibirli ve tehditkâr bir cevap verdi. Bu İdikut'u çok sinirlendirdi. Aslında onun da öncesinde İdikut tahmin edileceği üzere kendi topraklarında yabancı bir prensin müttefikliğine dayanarak kibirli ve baskıcı bir tutum takınılmasına öfkeliydi ve yapılan zorlamalar yüzünden Shuwakem'e söyledikleri karşısında aldığı tepki onun sabrını taşırmıştı. Derhâl Shuwakem için suikast düzenledi. Ayrıca topraklarında Gürkan adına çalışan memurları, muhtemelen vergi toplamada Shuwakem'e yardım eden diğerlerini de öldürdü.

Bu memurların öldürülmesi Gürkan'a karşı aleni bir başkaldırıydı ve İdikut bu durumun sonuçlarından korunmak için derhâl kabilesi ile birlikte Cengiz Han'ın egemenliği altına girmeye karar verdi; iki elçiyle Moğol İmparatoru'na teklif gönderdi.

Uygun bir birlik ve görevlilerin eşliğinde Moğol sınırlarına giren elçiler, Cengiz Han kendi egemenliğinden ayrılan kabile ya da atlı birliklere doğru yola çıkarken ona yetiştiler. Oldukça nazik karşılandılar; Cengiz Han'ın, Gürkan'a bir savaş açmak ya da Prens Kuşluk'un takibi dolayısıyla onun sınırlarını istila etmek gibi bir hazırlığı olmasa da gelecekte böyle bir şey yapma niyeti vardı ve Gürkan'a vergiyle bağlı kabilelerin onun egemenliğinden çıkıp kendi safına çekerek düşmanını zayıflatmasına sevinmişti.

Dolayısıyla İdikut'un elçilerini samimi ve dostane bir tavırla karşıladı. İdikut'un bu elçiler aracılığıyla gönderdiği teklifi seve seve kabul etti. İdikut'a teklifini heves ve samimiyetle kabul ettiğini kanıtlamak, ondan gelen ittifak teklifine Cengiz Han'ın verdiği içten cevabı iletmek için elçileri temin etmek ve İdikut'u koruma sözüne ispat etmek için iki elçisini dönüş yolunda İdikut'un elçilerinin yanına kattı.

Elçileri geri dönüp amacına başarıyla ulaştığını öğrendiğinde İdikut çok sevindi. Bu yeni ittifakı onaylamak ve İmparator'a olan saygısını, hizmetini sunmak için şahsi olarak Cengiz Han'ın kampını ziyaret etmeye karar verdi. Bu doğrultuda muhteşem hediyeler hazırladı, muhafız birliklerinin başına geçti ve Cengiz Han'ın kampının yolunu tuttu. İmparator onu oldukça samimi ve dostane bir tavırla karşıladı. Hediyelerini kabul etti ve kızlarından birini evlenmesi için İdikut'a verdi.

Shuwakem ve diğer memurların öldürüldüğünü duyan Gürkan çok öfkelen-di. İdikut'un topraklarını yakıp onu kılıçtan geçirerek hizmetkârının intikamını alacağını duyurdu. Ancak İdikut'un Cengiz Han'ın koruması altına girdiğini ve özellikle de İmparator'un kızlarından biriyle evlendiğini duyunca intikamını ertelemenin ve oldukça güçlü bir İmparator'un düşmanlığını kazanmamanın daha doğru olacağını düşündü.

Prens Kuşluk yıllarca Türkistan ve ona bağlı bölgelerde yaşadı. Koruyucusu Gürkan'ın kızıyla evlendi. Kısmen bu bağın ve kendi yurdunda sahip olduğu üst rütbenin sonucu ve belki de kısmen şahsi cesareti ve askerî kabiliyetleri sonucu Batı Asya kağanları arasında oldukça etkili bir yere sahip oldu, sonunda Gürkan'a karşı bir isyan organize etti, ona karşı savaş açtı ve topraklarının yarısından fazlasını elinden aldı. Sonra büyük bir ordu toplayıp Cengiz Han'a karşı savaş hazırlığına girişti. Cengiz Han ona en iyi generallerinden birini, küçük ancak oldukça sıkı ve disiplinli bir birliğin başında gönderdi. Bu General'in adı Jena'ydi. Kuşluk onu tehdit eden bu tehlikeden hiç korkmamıştı. Kendi ordusu Jena'ninkinden daha büyüktü ve korku-

suzca düşmanla karşılaşmaya gitti. Ancak savaşta yenildi ve savaşın kaybedildiğini anlayınca ona takılıp hayatını kurtaran ufak bir atlı birlik eşliğinde kaçtı.

Jena derhâl kaçağı takip etmek için hızlı atlara binen ufak bir birlikle yola koyuldu. Kuşluk'un yanında olan grup savaşta yorgun düşmüş, kaçışlarının heyecanı ve korkusuyla serseme dönmüştü. Bir arada kalmayı başaramadılar ve takipçileri tarafından geriye üç kişi kalana dek teker teker öldürüldüler. Kalan üç kişi Kuşluk'tan ayrılmadı ve Jena'nın ekibi izlerini kaybedene dek onunla devam ettiler.

Sonunda yol ayrımına gelen Jena bir köylüye oradan geçen atlılar görüp görmediğini sordu. Kısa zaman önce dört atlının geçtiğini ve hangi yöne doğru gittiklerini Jena'ya söyledi.

Jena ve grubu köylünün gösterdiği yöne doğru ilerlediler, hızlarını iki katına çıkarıp çok geçmeden umutsuz kaçakları yakaladılar. Acımadan Kuşluk'a saldırdılar ve onu orada öldürdüler. Sonra kafasını kesip Cengiz Han'a götürmek üzere yola koyuldular.

Cengiz Han bu seferdeki başarısından dolayı Jena'yı harika bir şekilde ödüllendirdi ve sonra Kuşluk'un kellesini bir sırığa geçirdi, geçtiği tüm kamp ve köylerde, düşmana karşı elde ettiği galibiyetinin bir simgesi ve ona karşı gelme girişiminde bulacakların başına gelecek tehlikenin bir ispatı olarak gezdirdi.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM
Hujaku'nun Hikâyesi
1211

MOĞOL VE TATAR MİLLETLERİ üzerinde elde ettiği bu olağanüstü güç sonrasında Cengiz Han saltanatının olaylarına dair bize ulaşan bilgiler eksiksiz olmamakla birlikte pek çok bakımdan karmaşıktır. Görünüşe bakılırsa 1211 yılında, yani seçimle büyük kağan olmasından beş yıl sonra Cengiz Han, Çin'le çok önemli sonuçlar doğuran bir savaşa girdi. Çin Krallığı, Moğol topraklarının güneyinde kalıyordu ve sınır, bilindiği üzere doğudan batıya, tepelerden vadilerden geçen, büyük çölden denize uzanan ve yüzlerce mil uzunluğunda olan ünlü Çin Seddi ile korunuyordu. Bu yapı, baştan sona belli bölgelere inşa edilmiş kulelerle ve belli aralıklarla güçlü garnizonlar yerleştirilmiş şehirlerle, her an göreve hazır ve onların hizmetine ihtiyaç duyulacak farklı noktalara gönderilmek üzere bekletilen birliklerle korunuyordu.

Set yalnızca Çin sınırlarını kapsamıyordu, Çin sınırlarının ötesinde kalan ve Çin hükûmetinin elinde olan bölgeler ile Çin ordusunun yönetimi ve garnizonu altında olup, dışarıda kalan pek çok geniş şehirler ve güçlü kaleleri de kapsıyordu.

Setin dışında kalan bölgelerde yaşayanlar çoğunlukla Moğol ve Tatar ırkına mensuptu. Kitan olarak adlandırılan bir millet ya da kabile vardı ve Çin boyunduruğuna karşı ayaklanmaya meyilliydiler. Onları kontrol altında tutmaya yardımcı olmaları için Çin imparatorlarından biri set dışında kalan ve Çinli ailelerin iki katı nüfusa sahip Kitanların yaşadığı geniş şehirler ve kalelerde vilayet amirinin bulunması gerektiğini emreden bir hüküm verdi. Bu düzenleme, Kitanların huzursuzluğunu büyük ölçüde arttırdı ve onları öncesinden daha çok isyana meyilli yaptı.

Bunun yanı sıra zaman zaman Çin hükûmeti ve Cengiz Han arasında anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Görünüşe bakılırsa Moğollar uzun süre Çin İmparatoru'na ödedikleri bir tür vergiyi ödememişti ve uzun yıllar önce Cengiz Han henüz Timuçin iken ve Vang Han toprağı olan Karakurum'da yaşarken İmparator vergiyi alması için Yong-tsi adında bir kraliyet prensi göndermişti. Yong-tsi ve Timuçin, Moğol topraklarındayken tanıştılar ancak hiçbir zaman anlaşamadılar. Çin Prensi, Timuçin'e alınacağı davranışlarda bulunmuştu. O zamanlar ve sonrasında da olduğu gibi gurur ve cesaretiyle bilinen Timuçin kuvvetle muhtemel vergi ödemeye karşı çıkmıştı. Her durumda Yong-tsi ona çok öfkelenmişti ve döndüğünde İmparatoru'na onun aleyhinde yorumlarda bulunup öldürülmesi gerektiğini söyledi. Ancak İmparator böylesi tehlikeli bir riske girmeyi reddetti. Yong-tsi'nin teklifi her nasılsa Timuçin'e ulaştı ve gizliden de olsa bir gün intikamını almaya kararlıydı.

Nihayetinde Timuçin tahta yükseldikten üç ya da dört yıl sonra Çin İmparatoru öldü ve yerine Yong-tsi geçti. Hemen ertesi sene genel vergiyi talep etmek için Cengiz Han'a bir görevli yolladı. Görevli, Cengiz Han'ın kampında onun huzuruna çıkıp talebini iletğinde Cengiz Han onu böyle bir mesajla kimin gönderdiğini sordu.

Görevli, Çin İmparatoru Yong-tsi olduğunu söyledi.

"Yong-tsi!" diye tekrarladı Cengiz Han küçümser bir ses to-

nuyla. “Bir Çin atasözü vardır,” dedi; “İnsanların imparatorlarını tanrı yoluyla seçmelerini söyler; ancak görünüşe bakılırsa onlar daha dürüst bir adamın dahi nasıl seçileceğini bilmiyorlar.”

Çinlilerin böyle bir atasözü olduğu doğrudur. Görünüşe bakılırsa Çinliler şimdi olduğu gibi o zamanlar da milli bir kendini beğenmişlik ve gösterişle dikkat çekiyorlardı.

“Git ve İmparatoru'na de ki,” diye ekledi Cengiz Han, “Ben egemen bir hükümdarım ve onu asla hükümdarım olarak kabul etmeyeceğim.”

Elçi bu cüretkâr mesajla geri döndüğünde Yong-tsi çok öfkelenildi ve savaş hazırlığı yapmaya başladı. Cengiz Han da hemen hazırlıklara başladı. Setin dışındaki bölgelerde ikâmet eden öncü kağanlara ona katılım daveti için elçiler gönderdi. Büyük bir ordu oluşturdu ve ordunun çeşitli bölüklerini en müktedir generallerinin emrine verdi. Yon-tsi de büyük bir ordu oluşturdu. Tarihçiler onun ordusunun üç yüz bin kişiden meydana geldiğini söylemektedir. Ordusunu Hujaku adında güçlü bir generalin emri altına verdi ve General'e kuzeye doğru ilerlemesini emretti, böylece Cengiz Han ordusunun yolunu kesecek, set ve dışındaki kaleleri onun saldırısına karşı koruyacaktı.

Cengiz Han'ın başlattığı mücadele oldukça başarılı oldu. Moğollar setin ötesindeki pek çok şehri ve kaleyi ele geçirdi ve elde ettikleri her galibiyette, o vilayette yaşayan kabile ya da milletler onlara katılmaya ikna oldu. Pek çoğu Çin otoritesine başkaldırıp onların tarafına geçti. Bunlardan biri yüz bin kişilik orduya hükmeden bir liderdi. Cengiz Han'la yaptığı ittifakı kutsal bir şekilde mühürlemek için bir elçi ve anlaşmaya şahit olanlar eşliğinde dağa çıkıp bu tarz durumlarda yapılan geleneksel bir tören gerçekleştirdi. Törende beyaz bir at ve siyah bir öküz kurban edildi ve sonrasında ok kırılırken, kutsal müsaadeyle Cengiz Han'a bağlılık yemini etti.

Prensin bu bağlılık eylemi dolayısıyla Cengiz Han onu tüm ülkenin kralı yapıp adını herkese duyurarak ödüllendirdi. Bu

pek çok diğerk kağan ve lideri onun safına geçmek adına cesaretlendirdi; nihayetinde setin kapılarından birini ve onu koruyan kaleyi kumanda eden biri ona katıldı. Böylelikle Cengiz Han'a Çin Krallığı'nın iç kısımlarına ilerleyebilme imkânı doğdu ve Yon-tsi ile büyük General Hujaku ciddi bir paniğe kapıldı.

Çeşitli ilerleyiş ve geri dönüşlerden sonra Cengiz Han, Hujaku'nun ordusuyla birlikte, bir dağın eteğinde oldukça sağlam bir konumda kamp kurduğunu öğrendi ve oraya gidip ona saldırıma karar verdi. Dediğı gibi de yaptı; savaş sonucu Hujaku bozguna uğratıldı ve geri çekilmek zorunda kaldı. Takviye edilmiş bir şehre doğru ilerledi ve Cengiz Han onu takip edip şehri kuşattı. Tehlikenin yakın olduğunu anlayan Hujaku kaçtı. Cengiz Han, setin üstünden atılan bir ok sonucu derin bir yara aldığında, şehri ele geçirmek üzereydi.

Yara o kadar derindi ki bu acı içinde Cengiz Han ordularının operasyonunu başarılı bir şekilde yönlendiremeyeceğine karar verdi, ordularını geri çekti ve iyileşene dek beklemek için topraklarına döndü. Birkaç ay sonra tamamen iyileşti ve ertesi yıl yeni bir sefere hazırlanıp tekrar Çin'e doğru yola koyuldu.

Bu esnada bir önceki yıl Cengiz Han tarafından defalarca bozguna uğratılan ve geri çekilen Hujaku'nun onuru yerle bir olmuştu. Ordudaki diğerk generaller ve saraydaki memurlar arasındaki rakip ve düşmanları ona karşı bir komplo kurdular. İmparator'a, onun orduyu kumanda edemediğini, emri altına verilen şehir ve bölgeleri korkaklığı ve beceriksizliği yüzünden korumakta başarısız olduğunu söylediler. Bu yorumlar sonucu Hujaku kumanda görevinden alınıp işine son verildi.

Bu, onu oldukça öfkeliendirdi ve intikamını almaya karar verdi. Sarayda ona karşı olanlar kadar yanında olan gruplar da vardı; uzun ve yıkıcı bir rekabet sürecinden sonra ikinci grup galip geldi ve İmparator'u, Hujaku'yu eski görevine atamaya ikna ettiler.

Ancak çekişme henüz sonlanmamıştı ve ertesi yıl Cengiz

Han istilasını yenilemek için döndüğünde Çin konseyinin zihni dağınıktı ve bu anlaşmazlık operasyonlarını zayıflatmıştı. Bu nedenle Cengiz Han kolay bir zafer kazandı. Çin generalleri ortak düşmanlarına karşı bir iş birliği içersinde olmak yerine birbirlerine karşı yürüttükleri savaşı devam ettirdiler.

Sonunda anlaşmazlık o denli içinden çıkılmaz bir hâl aldı ki Hujaku kendine karşı olan tarafta yer alma niyetinde olan İmparator'u tahttan indirmeye karar verdi: Karşı tarafın tüm liderlerini öldürecek ve sonra İmparator'u da öldürüp tahta kendisi geçecekti.

Bu planını yoluna koyabilme hazırlığı için Cengiz Han ve Moğollara karşı hareket etmekten vazgeçip onların ülkenin daha da içlerine ilerlemelerine izin verdi. Elbette bu genel hoşnutsuzluğu ve gerginliği arttırdı; aynı zamanda Hujaku'nun tahtındığı tavra başkaldırının yolunu da hazırladı.

Nihayetinde harekete geçme zamanı geldi. Hujaku aniden güçlü bir ordunun başına geçip başkentin kapılarına dayandı ve Moğolların geldiği alarmini verdi. Hızla şehre, saraya doğru ilerledi ve orada da alarm verdi. O esnada onun hizmetinde olan askerî birlikler şehrin dört bir yanına dağıldı, ona karşı olan tüm grup liderlerini tutuklayıp öldürdüler. Hujaku onların düşmanla bir olup şehre ihanet ettiğini düşündürecek bir hile uydurdu. Bu suçun yol açtığı gerginlik ve kafa karışıklığı ile Moğolların geldiğinin sanılmasının verdiği panik havasıyla serseme dönen şehrin otoritelerinden kimse Hujaku'ya direnmedi ya da tutukladığı kimseleri korumaya kalkışmadı. İçlerinden bazılarını orada öldürdü. Diğerlerini hapse tıktı. Böylelikle kendini şehrin karşı konulmaz efendisi olarak buldu, sonra kaleyi ele geçirdi, İmparator'u zapt etti ve tahttan indirip zindana kattı. Çok geçmeden de onu öldürdü.

Bu Yong-tsi'nin sonuydu; ancak Hujaku onun yerine tahta çıkma planlarını hayata geçirme konusunda başarılı olamadı. Oldukça güçlü bir muhalefetle karşılaştı ve planlarının bu kısmından vazgeçti, kendisi ordu kumandanlığı görevine devam

ederken tahta kraliyet ailesinden bir prens çıkarıldı. Böylelikle başkentteki düşmanlarının gücünü ve etkisini yerle bir ettiğini düşündü, bir kez daha ordunun başına geçip Cengiz Han'la karşılaşmak için yola koyuldu.

O sıralarda başına bir kaza geldi ve ayağı incindi, bir tür sakatlık yaşadı ancak durmadan devam etti. Sonunda köprüyle nehri geçmeye çalışırken Cengiz Han ordusunun öncü kuvvetleriyle karşılaştılar. Hujaku onlara saldırmaya kararlıydı. Ayağının durumu o kadar kötüydü ki ne yürüyebiliyor ne de ata binebiliyordu ancak kendini bir tür arabaya yerleştirmiş ve savaşa öyle girmişti.

Moğollar tamamen bozguna uğratıldı ve geri çekildiler. Bu sonuç Cengiz Han'ın orada bulunmadığı için orduya komuta etmiyor olmasından kaynaklanıyor olabilirdi. O, ordunun omurga kısmıyla geride duruyordu.

Hujaku ertesi gün Moğol öncü kollarını takip edip onlara saldırarak zaferini sürdürmeye istekliydı. Ancak savaşta yaşadığı gerginlik ve yorgunluk, savaş alanında ileri geri taşınma sırasında yaşadığı sert hareketler ve sarsılmalar dolayısıyla daha da kötüye giden ayağı yüzünden bunu şahsi olarak yapamadı. Gece boyu yanan yarası sabah olduğunda tekrar açılmıştı; dolayısıyla tekrar düşmanın karşısına çıkma fikrinden vazgeçmek zorunda kaldı ve yerine bir generalini gönderdi. Yetki verdiği General'in adı Kan-ki idi.

Kan-ki düşmana karşı yola koyuldu ancak kısa zaman sonra mağlubiyetle döndü. Durumu duyan Hujaku öfkelenildi. Belki de ayağındaki yara onu sabırsız ve mantıksız kılıyordu. Yine de Kan-ki'nin başarısızlığını onun düşmanı takip etmekteki korkaklık ya da hainlikten kaynaklanan tembelliğine bağladı ve her hâlükârda ölümle cezalandırılması gerektiğini söyledi.

Hemen İmparator'a durumu bildiren bir rapor yolladı, Kan-ki'ye karşı dile getirdiği ölüm cezasının uygulanmasını ve bu cezanın uygulanmasından kendisinin sorumlu kılınmasını istedi.

Ancak Kan-ki'nin cesur ve adil bir görevli olduğunu bilen İmparator buna razı olmadı.

İmparator'un cevabını beklerken Hujaku'nun öfkesi biraz dindi. İmparator'un cevabını aldıktan sonra Kan-ki'ye onu bir kez daha deneyeceğini söyledi.

“Birliklerin kumandasını tekrar eline al,” dedi; “Ve tekrar düşmanla karşılaş. Eğer onları yenersen ilk başarısızlığını görmezden gelirim ve hayatını bağışlarım; ancak ikinci kez yenilirsən ölürsün.”

Müfrezesinin başına geçen Kan-ki, Moğollara saldırmak üzere yola koyuldu. Kuzeye kumdan bir ovaya ya da yakınına doğru ilerlediler. Saldırı başlayacağı esnada kuvvetli bir kuzey rüzgârı esmeye başladı, düşmanları Moğollar sırtlarını rüzgâra dönüp ondan çok az etkilenirken; diğer askerlerin gözlerine dolan kumlar görmelerine engel oldu. Kan-ki büyük bir kayıpla geri püskürtüldü ve kalan adamlarını da koruyabilmek adına Hujaku'nun birliğine dönmek zorunda kaldı.

Umudu kalmamıştı. Hujaku eğer Kan-ki galibiyetle dönmezse onu öldüreceğini söylemişti ve onun sözünü tutacak kadar vahşi ve gözü kara bir adam olduğunu biliyordu. Buna boyun eğmemeye kararlıydı. Hukaju'nun infazıyla ölmektense birliklerinin başında savaşarak ölmeyi yeğlerdi. Kendisi gibi Hujaku'dan nefret edenlerle bir ordu oluşturdu, şehre döndüklerinde silahlarla orayı ele geçirip sarayı kuşatacaklar ve General'i yakalayıp esir alacaklardı ya da direnirse onu öldüreceklerdi.

Birlikler şehrin kapılarına geldiğinde muhafızları yakalayıp etkisiz hâle getirdiler ve şehrin sakinlerini önce şaşkırtan sonra korkutan bir şekilde silahlarını savurup sesli naralar ve çığlıklar eşliğinde içeri girip ilerlediler. Çok geçmeden sarayda panik havası oluştu. Birlikler saraya ulaşıp etrafını kuşattı, içeri girmek için kapıda gürültü koparmaya başladılar. Zorla içeri girdiler. Bu esnada Hujaku korkmuş ve paniğe kapılmıştı, bahçe duvarlarını aşabilme umuduyla saraydan bahçeye doğru kaçtı. Askerler onu takip etti. O endişe ve gerginlik içinde bahçe du-

varından düşer gibi atladı ve bacağını kırdı. Askerler geldiğinde yerde çaresizce kıvranıyordu. Takibin verdiği coşkuyla öfkeli ve zalim olan askerler yattığı yerde onu mızraklarıyla öldürdüler.

Kan-ki, düşmanının kellesini alıp İmparator'a sunmak ve askerî bir isyan başlatıp kendinden üst bir memuru öldürme suçundan infazına karar verilmesi durumuna karşı mahkemeye teslim olmak için başkente doğru yola çıktı. Tüm savaş kurallarına göre bu oldukça çirkin ve affedilemez bir saldırıydı.

Ancak İmparator kavgacı ve ele avuca sığmaz eski General'in yolundan çekilmesine oldukça sevindi. Hujaku gibi son derece disiplinsiz, hırslı ve pervasız biri onunla çalışanlar için her zaman bir nefret ve korku sebebiydi. İmparator, Hukaju'nun yıllardır işlemiş olduğu suçların cezası olarak infaz edildiğini ilan etti ve hemen sonra Kan-ki'yi ordunun kumandasına tayin etti.

ON ALTINCI BÖLÜM
Çin'deki Zaferler
1211-1216

HUJAKU'NUN ÖLÜMÜNDEN SONRA Çin İmparatoru diğer generalleri vasıtasıyla topraklarını Cengiz Han'a karşı korumaya çalıştı ve savaş yıllar boyu devam etti. Bu esnada Cengiz Han, Çin'in kuzey bölgesini ele geçirdi ve tüm ülkeyi en gözü kara, en zalim şekilde yağmaladı. Ülke oldukça kalabalık ve zengindi. İnsanlar Moğollar ve Tatarların aksine geçimlerini topraktan sağlıyor, başarılı bir şekilde üretim ve mekanik sanatlarla ilgiliniyorlardı. Ülkenin toprakları oldukça verimliydi ve Moğolların sınırsız meralarının yerine her yer ekili tarlalar, bahçeler, meyve bahçeleri ve dut ağaçları ile doluyken gelişmekte olan köyler ve kalabalık şehirler, ülkenin her yanına dağılmıştı. Bu refah ve endüstri birikimini korumak için yıllar önce bu set inşa edilmişti; onların kuzeyinde bulunan Orta Asya, eski çağlardan bu yana, Cengiz Han adı altında birleşmiş eşkıyaların hoyrat, gezgin ve ahlaksız birliklerine ev sahipliği yaparken Çinliler her zaman yerleşik, çalışkan ve barış içindeydi. Set, yüzyıllar boyunca uygun bir şekilde korunmuştu, o âna dek bu güçlü bariyeri zorlayacak kuvvette ordu kurup yönetecek bir kumandan

çıkamamıştı. Ancak Cengiz Han o bariyeri aşma noktasına gelmiş, korkunç ve gözü kara birlikler tüm güç ve öfkeleriyle setten içeri akın etmişti. Hujaku'nun öldürülmesini takip eden 1214 yılında Cengiz Han, Çin seferi için geniş bir ordu topladı, ülkeye farklı yollardan girip, farklı kısımlarını talan edebilmek için orduyu dört tabura böldü. Bu taburlardan her biri kendi başına koca ve güçlü bir orduydü, böylesi pervasız ve acımasız dört düşman yığınının eş zamanlı baskını tüm ülkeyi korku ve dehşete sürükledi.

Çin İmparatoru, bu akını biraz engelleyebilmek adına emri altındaki en iyi birlikleri dağ geçişlerini, nehir üstündeki köprüleri ve geçitleri korumaları için görevlendirdi. Ancak hepsi nafileydi. Cengiz Han ordusunu büyük ölçüde, bir önceki yıl Çin'de elde ettiği yağmalamalar yardımıyla geliştirmiş ve donatmıştı, bu yeni seferde elde edecekleri ganimetlerle ilgili adamlarına büyük sözler vermiş ve hararetli övgülerde bulunmuştu. Dolayısıyla şevk ve hevesle dolan askerler verilen vaatlere sahip olabilmek için tez canlılıkla saldırıyorlardı.

Güvenlik önlemleri doğrultusunda Çin İmparatoru köy ve kırsalda yaşayan eli silah tutanların en yakın büyük şehre ya da kaleye takviye olarak gitmesini ve hizmet için silahlandırılmasını emretti. Dolayısıyla ülke içinde ilerleyen Moğollar gittikleri köy ve mezralarda sakatlar, yaşlı adamlar, kadınlar ve çocuklardan başka kimseyi bulamadı. En nihayetinde güzel gördükleri ve yaşça büyük buldukları çocukları yakaladılar ve köle yapmak için yanlarına kattılar. Tüm gümüş ve altınlara, ipeklere ve buldukları tüm değerli ve pahalı ticari eşyalara el koydular ve yağmalayıp paylaştılar. Yağmaladıkları koyun ve büyükbaşların sayısı da oldukça fazlaydı. Elde ettikleri bu ganimetlerden devasa bir sürü oluşturup Moğol ülkesine doğru ilerlediler. Geri kalan hayvanları ise kesip ordunun gıda tedariki için kullandılar.

Bir şehri ve civarını yağmaladıktan, kendileri için faydalı olabilecek şeylere el koyduktan sonra şehri yakıp, duman için-

deki yıkıntıları ve canları bağışlanmış nüfusun geri kalanını bu harap manzarayla ızdırıp içinde bırakıp gitmek istilacıların geleneydi.

Ele geçirdikleri esirleri en alçak ve acımasız şekilde kullanıyorlardı. Onlara karşı direnmek için hazırlanmış bir ordu ya da garnizonun bulunduğu şehirlere girdiklerinde bu çaresiz esirleri öne atıyor, kendilerine siper ediyor ve böylece duvarlarda konuşlanmış okçular kendi kadın ve çocuklarını öldürmeden düşmanlarına ulaşamıyorlardı. Görevliler bu duruma rağmen askerlere ateş etmelerini emrediyorlardı. Ancak kadın ve çocukların acı çığlıkları içindeki hareketi karşısında dayanamayan askerler emre itaat etmeyi reddediyor ve bu durum sonucu oluşan kargaşa ve gerginlik sayesinde Moğollar şehri kolayca ele geçiriyordu.

Çin'de iki büyük nehir vardır, her ikisi de batıdan doğuya akar, birbirlerine ve sınırlarına uzaklıkları öyle bir mesafededir ki, ülkeyi üç eşit parçaya bölerler. En kuzeydeki nehrin adı Hoang Ho'dur. İki yıl süren istilalar sonucu Moğollar bu nehrin kuzeyini yani Çin'in neredeyse üçte birini ele geçirdiler. Ancak yine o bölgede oldukça iyi korunan ve istila etmelerinin zor olduğunu düşündükleri şehirler de vardı.

Diğer yerler arasında İmparator'un bizzat ikâmet ettiği, oldukça sıkı bir şekilde muhafaza edilen ve Moğolların bir süre yaşmaya cesaret edemediği Yeng-king imparatorluk şehri vardı. Sonunda Cengiz Han şehre kendisi geldi ve son derece güçlü bir ordu konuşlandırdı. Âni bir saldırı beklentisiyle İmparator ve saray paniğe kapıldı. Cengiz Han hâlâ tereddüt içindeydi. Generallerinden bazıları seti tırmanıp şehre girmeyi önerdi. Ancak o, farklı bir plan uygulamanın daha akıllıca olacağını düşündü.

Bu doğrultuda, İmparator'la iletişime geçilmesi sonucu sağlanacak bir barış teklifiyle içeriye bir görevli gönderdi. Bu teklife göre Cengiz Han şehri bırakmaya meylliydi ancak şehre saldırmaya ve yağmalamaya sabırsızlanan askerlerini yatıştırmak

için onlara değerli hediyeler verilebilirdi; eğer İmparator onun askerlerini bu şekilde tatmin etmeyi onaylarsa şehri bırakıp geri çekilecekti.

Bu teklifi alan İmparator ve danışmanlarının kafası karıştı. Bu teklifin nasıl karşılanması gerektiği konusunda danışmanlar arasında büyük bir fikir ayrılığı oluştu. Bazıları hemen reddettiler. Bu basit reddedişten memnun olmayan bir general bu teklif karşısında hissettikleri öfke ve kızgınlığı göstermelerini, ordunun sınırlardan çıkıp Moğollara kamplarında saldırmalarını önerdi.

İmparator'a, durumun gereklerini kabul edip düşmanla barış yapması için ısrar eden bakanlar da vardı. Düşmana kampında saldırma fikrinin o an uygulanacak bir plan olmadığını ve eğer set içinde bekleyip kendilerini savunmaya kalkıştırlarsa, kendilerini büyük bir tehlikeye atacaklarını, onlarla karşılaşacak orantılı bir güç avantajına dahi sahip olmadıklarını söylediler; eğer şehri korumayı başaramazlarsa kesin ve telafi edilemez biçimde hezimete uğrayacaklardı; diğer yandan eğer saldırıyı püskürtmeyi başarırlarsa bu kısa süreli bir kurtuluş olacaktı çünkü Moğollar çok geçmeden daha fazla sayıda ve o an olduğundan daha öfkeli ve gergin bir orduyla tekrar geleceklerdi. Yanı sıra ordu huzursuz olacak ve ruhen çökecek, dolayısıyla zayıf bir direniş gösterecekti. Köyden ailelerini ve evlerini bırakıp gelmiş birliklerden oluşan ordu askerlerinin tek derdi bir an önce tehlikeden kaçıp kadın ve çocuklarına ne olduğunu görmeye gitmek olacaktı.

Nihayetinde İmparator bu öneriyi kabul etti ve Cengiz Han'ın kampına anlaşma koşullarını sormak üzere bir elçi yolladı. Cengiz Han koşulları ilettiler. Oldukça zorluydu ancak İmparator kabul etmeye mecburdu. Şartlardan birinde Cengiz Han eski Çin hükümdarı Yong-tsi'nin kızı olan Çin prenseslerinden birini diğer eşlerinin yanına katmak üzere istiyordu. Ayrıca esir olarak beş yüz genç adam ve bir o kadar genç kız, üç bin at, çok miktarda ipek ve yüklü miktarda para talep ediyordu. Bu ko-

şullar yerine getirilir getirilmez, köleleri ve ganimetleri hizmetlileri ve askerleri arasında paylaştıran Cengiz Han, kuşatmayı geri çekip kuzeye doğru ilerleyecekti.

Askerlerin köylerden ve şehirlerden topladıkları esirlerden –yukarıda bahsedilen çocuklar ve kadınlar– oluşan kitle içinden, köle olabilecek yaşta olanları seçip yanlarına katıyor, ayak altında dolaşan küçük çocukları ise katlediyorlardı.

Moğol ordusu gittikten sonra İmparator bir türlü rahat edemedi. Böylesi fidye karşılığı rüşvetle defedilen bir düşmanın geri dönmek için bahaneler bulmaya fazlaca yatkın olacağını düşünen İmparator kendini güvende hissetmiyordu. Moğollar geri çekildikten kısa süre sonra İmparator konseyine, sarayını güneye, Hoang Ho'nun diğer tarafındaki Henan vilayetinde büyük bir şehre taşınmayı teklif etti. Danışmanlarından bazıları onun bu teklifine şiddetle itiraz ettiler. Eğer İmparator böyle geri çekilirse imparatorluğunun kuzey vilayetlerinin telafi edilemez biçimde kaybedileceğini söylediler. Cengiz Han ise çok geçmeden imparatorluğun tamamını kesin suretle ele geçirirdi. Yapılacak en doğru hareketin kalmaya devam edip başkenti ve ülkeyi korumaya kararlı görünmek olduğunu söylediler. Yeni birlikler oluşturmali, takviyeleri güçlendirmeli, garnizonları onarmalı, gıda ve askerî mühimmat depolamalılardı ki böylece düşmanın geri dönmesi durumunda onlara karşı dinç ve etkili bir direniş göstermek için hazırlıkları tam olacaktı.

Ancak İmparator ikna edilemedi. Hazinesinin yetersiz olduğunu, birliklerin cesaretini yitirdiğini, başkent etrafındaki şehirlerin yerle bir edildiğini, Moğol istilalarının nüfusu, yeni birlikler kuracak asker kalmayacak derecede azalttığını; dolayısıyla hükûmet için verilecek en güvenli kararın güneye, nehrin ötesine çekilmek olduğunu söyledi. Oğlunu güçlü bir garnizonla başkenti korumak için orada bırakacağını da ekledi.

Bu doğrultuda ailesinden birkaç kişi ve ufak bir birlikle yolculuğa çıktı –herkes tarafından adi ve rezil bir kaçış olarak hesaba katılan yolculuğa. Bu adımla kendini sonsuz sorunların

içine attı. Yolda ona eşlik eden muhafızlar arasında isyan baş gösterdi. İsyana önderlik eden generallerden biri Cengiz Han'a İmparator'un başkenti terk ettiğini bildirmek ve eğer kabul ederse emri altındaki birliklerle ona katılmak istediğini iletmek için bir elçi yolladı.

Cengiz Han, İmparator'un başkentten çekildiğini duyduğunda öfkeleniye ya da öfkelenmiş gibi davrandı. Bu tavrı kendine bir tür düşmanlık eylemi, anlaşmanın ihlali ve savaşın tekrarlanması olarak değerlendirdi. Derhâl öncü generallerinden birini –Mingan adında– büyük bir ordunun başında güneşe doğru ilerleyip Yen-king'i bir kez daha kuşatmakla görevlendirdi.

Tüm ümidini yitiren, kendini tamamen bunalıma ve korkuya kaptıran yaşlı İmparator, Yeng-king'de başkenti korumak üzere bıraktığı oğlunun can güvenliğinden fazlasıyla endişe duyuyordu. Oğluna şehri terk edip yanına gelmesi yönünde emir yolladı. Prens bu emre itaat ederek oradan ayrılması şehirde, İmparator'un tavrıyla baş gösteren huzursuzluğu ve gerginliği arttırıp belirsiz bir hava yarattı.

Prens giderken garnizonun başına iki general bıraktı. İsimleri Wan-yen ve Mon-yen'di. Mingan'ın emri altındaki Moğol ordusu gitgide yaklaşırken onları şehri korumakla görevlendirmişlerdi. Generaller, içinde bulundukları durumun zorluklarıyla şaşkın ve ürkektiler. Savunma düzenleri yetersizdi ve ne yapacaklarını bilmiyorlardı.

Sonunda içlerinden biri, Wan-yen, diğerine kendilerini öldürmeyi teklif etti. Mon-yen bunu yapmayı reddetti. Mon-yen birliklerin en güvendiği kumandandı ve insanın görevini intihar yoluyla terk etmesinden daha onursuz bir yol olmadığını düşünüyordu. Görevinin birliklerin başında kalmak olduğunu ve eğer oldukları yerde onları koruyamazsa, birliklerini güvenli bir yere çekmeyi deneyeceğini söyledi.

Teklifi geri çevrilen Wan-yen çileden çıktı. Dairesine gidip İmparator'a, durumun umutsuzluğunu, şehri korumanın im-

kânsızlığını anlatan ve kralının onu atadığı görevi tamamlayamaması dolayısıyla ölümü hak ettiğini bildiren bir mektup kaleme aldı.

Mektubu zarfa koyup mühürledi, sonra hizmetlilerini çağırarak, oldukça sakin bir tavırla kişisel eşyalarını aralarında paylaştıran onlarla vedalaştı ve sonra onları azletti.

Yanında sadece bir hizmetlisi kalmıştı. Hizmetlisinin yanında birkaç kelime yazıp onu da gönderdi. Hizmetli gider gitmez önceden hazırlanmasını emrettiği bir fincan zehri içti ve birkaç dakika sonra bedeni cansız düştü.

Bu esnada diğer General Mon-yen şehri terk etme hazırlıkları yapıyordu. Planı, İmparator'un işine yarayacak birlikleri yanına alıp sarayın ve şehrin diğer sakinlerini kaderlerine terk etmektir. Sarayda İmparator'un kaçarken ardında bıraktığı eşleri de vardı, sadece içlerinden en sevdiklerini yanında götürmüştü. Mon-yen'in güneyde İmparator'a katılmak için şehri terk edeceğini duyan diğer kadınlar gidip, onları yanına alması için ona yalvardılar.

Kendini onların taleplerinden kurtarmak için dediklerini yapacağını ancak öncelikle muhafızlarla birlikte şehri terk edip yolu açması gerektiğini ve hemen sonra onlar için geri döneceğini söyledi. Kadınlar bu söze ikna oldular ve yolculuğa hazırlanmak için saraya döndüler. Mon-yen şehri terk etti ve çok geçmeden Moğol Generali Mingan şehrin kapısına ulaştı, etkili bir direnişle karşılaşmadı ve kolayca şehre girdi, beraberinde korku ve kargaşa sahnesi kapladı tüm şehri. Askerler yağma aramak için tüm şehre yayıldılar ve yollarına çıkan herkesi öldürdüler. Sarayı yağmaladılar ve ateşe verdiler. Saray oldukça büyüktü, kıyafet ve diğer değerli eşya depoları muazzamdı, askerler değerli buldukları her şeyi alıp gittikten sonra dahi yangın, yıkıntıların arasında bir ay ya da daha fazla devam etti.

Mon-yen tarafından kaçma umuduyla zalimce kandırılan çaresiz kadınlara ne olduğu ise belli değildir. Şüphesiz onlar da şehrin diğer sakinleri gibi genel katliamda can verdiler. Askerler

şehri yağmalamakla meşgul oldukları esnada anlamsız bir öfke içindeydiler ve yollarına çıkan herkese mızraklarını saplamak-tan vahşi bir keyif duyuyorlardı.

Mon-yen, İmparator'un makamına ulaştığında onları kurtarmanın sözde imkânsızlığıyla, kadınları kaderlerine terk etmiş olduğu için af diledi. Eğer manevralarına ayak bağı olacak bir grup kadınla yola çıksaydı kendisi ve beraberindeki birliklerin kaçışının mümkün olamayacağını söyledi. İmparator öz-rünü kabul etti ve bu açıklamayla tatmin olmuş göründü ancak çok geçmeden Mon-yen, İmparator'a komplo kurmakla suçlandı ve öldürüldü.

Mingan çok miktarda ipek, altın ve gümüş tabakların bulunduğu imparatorluk hazinesini ele geçirdi. Ele geçirdiklerini kuzeyde, Tataristan'da kurduğu büyük kampta olan Cengiz Han'a gönderdi.

Bundan sonra Cengiz Han tarafından Çin'de başka seferler yapıldı, bu seferler sayesinde zaferlerini daha da güneye doğru genişletti ve ülkenin oldukça büyük bir bölümünü ele geçirdi. Zaferleri onandıktan sonra onun emrine girmek isteyen Çinli görevliler arasından uygun olanları, vilayetlere vali olarak atamak için seçti, böylece onları da kendi egemenliğine kattı; görevliler bağlılıklarını İmparator'dan çekip ona transfer ettiler ve kendi bölgelerinden yıllık olarak toplayacakları haraçları ona göndereceklerine dair söz verdiler. Bu bölgede her şey yoluna koyulunca Cengiz Han dikkatini imparatorluğunun batı sınırlarına yani Moğol ve Tatar bölgelerinin Türkistan ve Müslüman topraklarına sınır olan noktalarına çevirdi.

ON YEDİNCİ BÖLÜM
Sultan Muhammed
1217

CENGİZ HAN, GEÇEN bölümde tanımına yer verilen seferlerle Çin'in Katay adlı bölgesini sınırlarına kattı ve Katay'ın da katılmasıyla birlikte zaten oldukça geniş olan toprakları daha da muazzam bir büyüklüğe ulaştı. Doğrudan kendi yönetimi altında olan ya da haraçla ona bağlı olan vilayet ve krallıklarla birlikte sınırları Orta Asya'nın tüm kuzey ve güneyi, doğuda Japon ve Çin Denizi kıyıları, batıda ise Hazar Denizi yakınlığına, üç bin mil mesafede uzanıyordu.

Batı sınırlarının ötesinde ise Türkistan ve Müslümanlar tarafından yönetilen diğer ülkeler yer alıyordu. Diğer Müslüman prensler arasında Sultan Muhammed adında oldukça yüce ve güçlü, Hazar Denizi civarında oldukça geniş bir bölgeye hükmeden bir hükümdar vardı ve gücünün temelini oluşturan bölge, Karazm diye anılıyordu. Buna bağlı olarak zaman zaman Muhammed Karazm diye de adlandırılıyordu.

Asya'nın doğusundaki yaklaşımlarıyla rakiplerini bastıran, gücüne güç katıp pozisyonunu sağlamlaştıran Cengiz Han'ın, onun topraklarını da fethedip Hazar sınırındaki ülkeleri impa-

ratorluğuna ekleme düşüncesiyle bir bahane bulup Sultan'a saldırması beklenebilir. Ancak her nedense Cengiz Han, bu durumda farklı bir politika izlemeye karar verdi. Ya savaş yorgunu olduğundan ve dinlenmek istediğinden ya da Sultan'ın sınırları çok uzak olduğundan ya da gücü saldırmayı göze alamayacak derece olduğundan mıdır bilinmez; ona ordu yerine anlaşma ve dostluk teklif edecek bir elçi gönderdi.

Elçi'nin gönderildiği zaman tarih 1217'ydi ve Elçi'nin adı Makinut'du.

Makinut, görevini yerine getirmek üzere geniş bir hizmetli ve muhafız heyeti eşliğinde yola koyuldu. Yolculuk haftalarca sürdü ancak sonunda Sultan'ın sınırlarına vardı. Ulaştıktan sonra Sultan'a ziyareti onaylandı, kendi sekreterlerinin refakati ve Sultan'ın saray görevlilerinin hazır bulunmasıyla birlikte mesajını ilettili.

Konuşmasında hükümdarı Cengiz Han'ın elde ettiği son zaferlere ve bu doğrultuda sınırlarının ne kadar genişlediğine yer verdi. Kıtanın doğu hudutlarından Sultan'ın topraklarının sınırına dek Orta Asya'daki tüm bölgelerin sahibi olduğunu ve böylece Sultan'a komşu olduğunu, onunla her ikisinin de karşılıklı çıkarlarına uygunluğu aşikâr bir dostluk ve ittifak anlaşması yapmaya istekli olduğunu ilettili. Bu doğrultuda kendisi Sultan'ın sarayına teklif getirmesi için gönderilmişti. İmparator'un bu teklifi tamamen iyi niyetli duygularla sunduğunu söyledi. Sultan'ın onu babası olarak görmesini dilediğini ve İmparator'un da onu oğlu gibi göreceğini ilettili.

O zamanlarda geçerli olan ataerkil yönetim sisteminde baba oğul ilişkisi sadece yaşlı ve genç arasındaki bağı içermiyordu, bir tarafın üstünlük ve otoritesini diğer tarafın ise bağımlılık ve kısıtlılığını ima ediyordu. Belki de Cengiz Han teklifinin böyle anlaşılmasını istememiş sadece Sultan ve kendisi arasındaki yaş farkını göze alarak hayat tecrübelerinin daha fazla olduğunu iletme istemişti. Her nasılsa Sultan ilk başta Elçi'nin teklif ediş biçiminden hiç memnun olmadı.

Yine de sessizce Makinut'un sözlerini dinledi ve halka açık görüşme bitene dek sesini çıkarmadı. Sonra özel bir görüşme için Makinut'u başka bir daireye aldı. Öncelikle, Cengiz Han'ın kazandığını söylediği tüm zaferlerin gerçek boyutunu anlatmasını istedi, onu yatıştırmak ve gerçekleri anlatmaya ikna etmek için mücevherlerle donatılmış bir şal hediye etti.

"Nasıl yani?" diye sordu; "İmparator tüm bu zaferleri kazandı mı gerçekten, imparatorluğu sandığı kadar geniş ve güçlü mü? Bana doğruları anlat."

"Size anlattıklarımın hepsi doğrudur efendim," diye cevap verdi Makinut. "İmparator'um onu temsil ettiğim derecede güçlüdür ve sizler onunla anlaşmazlığa düştüğünüzde onun gücünün farkına varacaksınız."

Elçi'nin kullandığı bu küstah ve cüretkâr dil, Sultan'ın hissettiği öfkeyi daha da arttırdı. Çok sinirlendiği belliydi ve hiddetli bir tavırla cevap verdi.

"Efendinin bana," dedi; "Fethettiği toprakları anlatan, gücünü öven ya da benden daha büyük olduğunu sanan ve benim onu babam olarak onurlandırmamı bekleyip ona oğlu gibi davranacak olmamdan memnun olduğunu içeren bir mesaj göndererek ne demek istediğini bilmiyorum. Kendisi bu kadar önemli biri mi?"

Makinut biraz fazla ayan beyan konuştuğunu düşündü ve hemen dediklerini yumuşatıp değiştirdi, iltifat etmek için İmparatoru'nun sonradan elde ettiği büyük güce rağmen Sultan'ın Cengiz Han'dan daha üstün ve şanlı olduğunun gayet farkında olduğunu söyledi. Ona emanet edilen bu mesajı ilettiğinden dolayı Sultan'ın kendisine kızmaması için yalvardı. Sadece bir hizmetli olduğunu ve efendisinin emirlerini yerine getirmek zorunda olduğunu söyledi. İmparator'un kullandığı dilin neden olacağı herhangi bir olumsuzluğun kendisiyle ilgili olmadığına ancak İmparator'un bu mesajı son derece dostane ve onurlu niyetlerle gönderdiğine dair Sultan'ı temin etti.

Böylesi uzlaşmacı bir tavrın takınılmasından sonra Sultan

nihayet ikna oldu ve Elçi'nin teklif ettiği her şeyi kabul etmeye razı oldu. Ticaret ve barış anlaşması yapıp imzalandı, her şey tamamlandıktan sonra Makinut bazıları kendisi ve hizmetlileri, gerisi Cengiz Han'a ait olan bir dolu hediyeyle Moğol topraklarına döndü.

Ayrıca yeni anlaşmayla birlikte ürünleriyle Cengiz Han'ın ülkesine girecek olan tüccarlar, onlara yeni açılan pazarda ne yapacaklarını görmek için bir kafilâ hâlinde Elçi'ye eşlik ettiler. Tüccarlar geçecekleri bölgelerde Elçi'ye refakat eden birlikler tarafından kendilerinin de korunması adına onunla birlikte yola çıktılar. Bu bölgeler kanun ve kurallara pek uymayan Tatar atlılarıyla doluydu ve zengin ticari mallarla muhafız birlikleri olmadan oradan geçmek güvenli olmazdı.

Cengiz Han bu elçilik sonucundan oldukça memnun kaldı. Ayrıca Sultan'ın ona gönderdiği pahalı aksesuarlarla donatılmış elbiseler, güzel ve süslü silahlar, değerli taşlar ve ona benzer hediyelerden epey hoşnut olmuştu. Tüccarları karşıladı ve kendi sınırlarında özgürce dolaşıp mallarını satabilmeleri için onlara fırsatlar sundu.

Gelecekteki karavanların güven içinde seyahat edebilmeleri için Sultan toprakları ve kendi sınırları arasına muhafızlar yerleştirdi. Bu muhafızlar yol boyunca uygun yerlerde özellikle de nehir geçişlerinde, dağ geçitlerinde inşa edilmiş kalelerde ikâmet ettiler; bu birliklere, herkesin şahsına tayin edilen yönlerde bölgenin dört bir yanını soygunculardan korumak için kontrol etmeleri emir verildi. Soygun çeteleri gördüklerinde birlikler onları ortadan kaldırıra dek avlayacaklardı. Bu şekilde kısa zaman sonra bölge tamamen güven içinde olacaktı ve ticari kervanlar değerli mallarla hatta altın ve gümüşlerle korkusuzca gidip gelebilecekti.

İlk etapta Muhammed'in ülkesinin tüccarlarından bazıları mallarına fazla fiyat biçtiler. En azından anlatılan bir hikâyeye göre yapılan anlaşmadan hemen sonra gelen bir grup tüccar mallarını önce Cengiz Han'a sergiledi ancak öyle fiyatlar söy-

lediler ki İmparator şaşırđı. “Sanırım,” dedi; “Bu fiyatları verirken daha önce hiçbir şey satın almadığımı düşündünüz.”

Sonra hazinesini görmeleri için onları aldı ve onlara altın ve gümüş yemek takımları, pahalı ipekler, değerli taşlarla bezenmiş silahlar, teçhizatlar ve diğerk mallarla dolu bini geçkin sayıdaki devasa sandıklarını gösterdi. Bunları onlara, daha önce tüccarlarla bu tarz alışverişler yaptığını ve malların gerçek değerini bildiğini anlamaları için gösterdiğini söyledi. Muhtemelen ticaret yapacakları kişinin bu konudaki cehaletini varsayıp fahiş fiyatlar sunan tüccarları mallarıyla birlikte geri gönderdi ve sınırlarında hiçbir şekilde ticaret yapmalarına müsaade etmedi.

Bu tehdidini uygulamaya koydu. Tüccarlar mallarını satmadan dönmek zorunda kaldılar.

Öncekilerin maceralarını duyan diğerk tüccar grubu geldi-

Resim 9: Tüccarlar mallarını sergiliyor

ğinde onlardan farklı bir tavır takınmaya kararlıydı. Bu doğrultuda mallarıyla birlikte Kağan'ın huzuruna geldiklerinde ve Kağan malların fiyatını sorduğunda, ürünlerin değerini hesaplamakta kendilerinden daha iyi olan hükümdarın onlara fiyat biçmesini istediler. Ve eğer İmparator isterse hiç para ödemedi de istediğini alabileceğini eklediler.

Bu cevap İmparator'u fazlasıyla memnun etti. Seçtiği ürünler için değerlerinin iki katını ödedi ve sınırlarında oldukları sürece onlara ticari imtiyazlar tanıyacağını garanti etti.

Sultan ve Cengiz Han'ın sınırları arasında başlatılan ticaret sadece Sultan'ın topraklarından gelen tüccarların elinde değildi. En son bahsi geçen tüccar kafilesinin gelişinden sonra Cengiz Han, yanlarına aldıkları Moğol ürünleriyle orada bir pazar bulmayı uman kendi tüccar kafilesini Sultan'ın topraklarına gitmek üzere oluşturdu. Dört ana tüccar vardı ancak onlara çok sayıda yardımcı, hizmetli ve deve sürücüsü eşlik ettiği için kafil koca bir kervan olmuştu. Cengiz Han, Sultan'a olan dostane hislerinin itimadını yenilemek ve iki ülke arasında mutlu bir şekilde başlayan ticari münasebeti mümkün olduğunca teşvik etme ve destekleme isteklerini iletmek üzere kervanla birlikte üç elçi gönderdi.

Cengiz Han'ın bu görev için seçtiği üç elçi de Müslümandı. Sarayında bu dine mensup pek çok görevli vardı, Moğolların Müslümanlıktan çok farklı bir milli inanışları olmasına rağmen; Cengiz Han'ın imparatorluğunda tüm dinlere hoş görülme yaklaşılıyordu ve İmparator inançlarını sorgulamadan sadece görevlerindeki başarılarına bakarak iyi olduğunu düşündüğü kimseleri hizmetine alıyordu. Ancak şimdi Sultan'a gönderdiği heyet içindeki elçileri, kendi dininden kişiler aracılığıyla mesaj almanın Sultan'ı memnun edeceği düşüncesiyle sarayındaki Müslümanlardan seçmişti. Yanı sıra görevlendirdiği bu üç kişi Türkistanlıydılar ve hem dile hem de ülkeye gayet hâkimdiler.

Elçilerin ve tüccarların yanı sıra Cengiz Han, eşlerine ve sarayının büyük beylerine, kervanın geçeceği yerlerden ev sahi-

belerine ya da efendilerine Müslüman şehirlerde gördükleri ilginç ve kullanışlı şeylerden almaları için kervanla birlikte hizmetli ya da ulak göndermelerine izin vermişti. Beyler ve hanımlar kendilerine böyle bir fırsat sunulduğu için oldukça mutlu olmuştu.

Tüm bu insanlar, elçiler ve ekipleri, tüccarlar ve hizmetlileri, saraydaki beyler ve hanımlar tarafından gönderilen özel ulaklar tahmin edileceği üzere oldukça geniş bir kafilе oluşturmuştu. Söylenene göre kervan yola çıkmaya hazır olduğunda içinde en az dört yüz elliden kişi vardı.

Nihayet tüm hazırlıklar tamamlandı ve kervan uzun bir seyahat için yola koyuldu. Kervana uygun bir koruma eşlik ediyordu ancak pahalı ticari mallar ve onu taşıyanların daha etkili bir şekilde muhafaza edilmesi için Cengiz Han önceden yol üstündeki tüm askerî karargâhlara emirler gönderdi, kervan geçerken kaptanların sorumlu oldukları yollardaki güvenlik tedbirlerini iki katına çıkarmalarını emretti.

Bu ve diğer basit önlemler sayesinde yolculuk güven içinde tamamlandı ve kervan herhangi bir talihsizlik yaşamadan Müslüman topraklarına ulaştı. Ancak ulaşmalarının hemen ardından bir sıra talihsizlikler onları bekliyordu. Bir süredir devam etmekte olan olaylar patlak vermişti ve bunları tanımlamak için biraz geriye gitmek zorundayım.

Görünüşe bakılırsa Sultan Muhammed ve Müslüman gücünün büyük lideri Bağdat Halifesi arasında zaman zaman anlaşmazlıklar baş gösteriyordu. Sultan Muhammed, Müslüman imparatorluğuna büyük hizmetleri dokunmuş diğer sultanlara verilen ayrıcalık ve güçlerin kendisine de tanınması için Halife'ye başvurdu. Yapmış olduğu hizmetlerle bu ödüllere layık olduğunu ilettili. Yüzden fazla prens ve lideri yendiğini, kellelerini kesip topraklarını sınırlarına dâhil ettiğini ve böylece Müslüman gücünü büyük ölçüde genişletip yaydığını söyledi.

Muhammed bu talebini Bağdat'a yolladığı bir elçi aracılığıyla Halife'ye ilettili. Halife, Elçi'nin söylediklerine razı olmayı red-

detti. Muhammed'in gösterdiği hizmetlerin talep ettiği ayrıcalıkları ve onuru hak etmeye yetecek kadar önemli ve değerli olmadığını söyledi. Muhammed'in isteğini reddetmesine rağmen Sultan'a hürmetini gösterme isteğiyle gelen Elçi'nin yanına dönüş yoluna kendi Elçisi'ni de kattı ve Halife'nin almak zorunda olduğu kararı saygılı ve nazik bir tutumla iletmesini emretti.

Muhammed, Halife'nin Elçisi'ni şerefle karşıladı ve Elçi ordayken Halife'nin cevabının kendisinde yarattığı öfkeyi gizledi. Elçi gider gitmez tüm büyük liderler, generaller ve topraklarındaki devlet bakanlarından oluşan büyük bir konsey topladı, Bağdat'a ilerleyecek ve Halife'yi devirip onun yerine geçmesini sağlayacak bir ordu oluşturmaya kararlı olduğunu ilettiler. Konseyde bir araya gelen büyük şahsiyetler bu plana uymaya hazırdı, eğer başarılı olurlarsa pek çok onura layık görüleceklerini ve elde edilecek ganimetin dağıtılması sonucu paylarına çokça zenginlik düşeceğini biliyorlardı. Dolayısıyla hepsi Sultan'a ordu oluşturup donatma konusunda yardım etmeye hevesliydi. Vakti geldiğinde kafileler hazırlandı ve Sultan ilerlemeye başladı. Ancak bu tarz durumlarda sıkça yaşandığı gibi hazırlıklar bazı gecikmeler dolayısıyla engellenmişti ve ordu harekete geçtiğinde bunları tamamlamak imkânsızdı. İlerlemeye başladıktan sonra çok yavaş hareket ettiler ve onlar dağ geçitlerindeyken kış geldi. O kış, alışılmadık biçimde çetindi ve birlikler yağmurdan, kardan ve koşullar yüzünden karşılaştıkları zorluklardan çok çektiler; sonunda Sultan bu şekilde devam etmenin imkânsız olduğunu gördü. Dolayısıyla geri dönmek zorunda kaldı ve işe yeniden koyuldu. En kötüsü de Halife artık onun planlarından haberdardı ve gelecek mevsimden evvel kendini etkili bir biçimde savunmanın önlemlerini alacaktı.

Halife, Sultan'ın ordusunun yaşadığı talihsizlikleri ve zorlu istilanın tehlikelerinden kaçışını duyduğunda önce sevindi ve sonra isyankâr Sultan'a savaş açmaya karar verdi. Sefer planları yaparken aklına, kendisi batıdan saldırırken Cengiz Han'ı da kışkırtıp Sultan'ın topraklarına doğudan saldırmasını sağlama

fikri geldi; Halife'nin başkenti Bağdat, Sultan'ın sınırlarının batısında kalırken; Moğol toprakları doğusunda kalıyordu.

Ancak Halife danışmanlarına planını sunduğunda bazıları şiddetle karşı çıktı. Sultan ve onun ülkesinin insanları, Halife'nin kendisi gibi Müslümandı, Moğollar ise diğer dindendi ya da Müslümanların deyişiyle inançsız ya da kâfirdi; Halife'nin teklifine karşı çıkan danışmanlar anlık ve geçici bir tehlikeye karşı korunmak adına Tanrı'nın düşmanlarını imanlı bir bölgeye sokmanın yanlış olacağını ve belki de işin sonunda bu durumun hem imparatorluklarının hem de imanlarının yerle bir olmasına neden olabileceğini söylediler. Kendi dindaşlarının karşısına barbar kâfir birliklerini getirerek yapılacak savaş sonucu dinsiz bir zafer elde edileceğini düşünüyorlardı.

Bunun üzerine Halife durumun, şu an tehdidi altında bulundukları yenilgiden kendilerini korumak için her şeyi yapmalarını caiz kılacak kadar acil olduğunu söyledi. Ve Cengiz Han'ın kendileriyle ittifak yapması durumunda, nihayetinde ordularını onlara çevireceğini ve onların bunu görüp böylesi bir tehlike karşısında önlemler almak zorunda kalacakları ihtimalinden bahsetti. Ayrıca Sultan gibi isyankâr ve hain bir Müslümandansa Cengiz Han gibi dürüst ve kâfir bir düşmanı olmasını yeğlediğini söyledi. Ve dahası kendisinin, Moğol hükümdarının Müslümanlara ya da onların inançlarına karşı herhangi bir kin gütmmediği kanısında olduğunu ekledi. Topraklarında pek çok Müslüman bulunması ve rahatsız edilmeden orada yaşamalarına izin vermesi bunun açık bir kanıtıydı. Hatta sarayında üst rütbelere sahip pek çok Müslüman vardı.

Sonuç olarak ona bir mesaj gönderilip Sultan'a karşı savaşta Halife'nin yanında yer almaya davet edilmesine karar verildi.

Şimdi asıl zorluk, Halife ve Cengiz Han'ın toprakları arasında kalan Sultan'ın bölgesinden geçerek mesajın nasıl ulaştırılacağıydı. Amacını gerçekleştirmek için Halife oldukça basit bir yöntemle başvurdu. Mesajını bir mektupla iletmek yerine bir iğne ve çivit yardımıyla, Elçi'nin kafasına saçıyla gizlenebilecek

bir dövme ile iletmeye karar verdi. Elçi bir köylü kılığına girdi ve yola koyuldu. Yolculuğunu güven içinde tamamlamayı başardı, Halife'nin mesajının okunur hâle gelmesi için yapması gereken tek şey kafasını tıraş etmektir.

Bu iletişim şeklinin oldukça güvenli olduğu düşünülüyordu, herhangi bir aksilik çıkması, adamın elçi olması şüphesiyle yolda durdurulması hâlinde dahi Sultan'ın adamlarının aklına diğerinin kafasına bakmak gelmeyeceği için şüphelerini kanıtlayacak bir şey bulmaları mümkün değildi.

Cengiz Han, Halife'den böyle bir teklif aldığına memnun oldu ancak Sultan'la yapmış olduğu ticaret ve barış anlaşması dolayısıyla ona karşı hasım bir harekette bulunamayacağını bildiren bir cevap gönderdi. Sultan anlaşma koşullarını gözettiği sürece şerefi gereği anlaşmayı hiçe saymayacağını söyledi. Eğer Sultan'ın tez canlı tavırları koşulların değişmesine neden olursa da ilk fırsatta ona karşı savaş açmakta gecikmeyeceğini ekledi.

Hâl böyleyken Cengiz Han'ın yola çıkardığı tüccar ve elçi kervanı Sultan'ın sınırlarına ulaşmıştı.

Sınırı geçtikten sonra ulaştıkları ilk önemli yer Otrar adında bir şehirdi. Şehrin Valisi tarafından oldukça nazik bir şekilde karşılandılar ve yol yorgunluğunu atmaları için verilen dinlenme fırsatıyla memnun edildiler. Ancak görünüşe bakılırsa Vali'nin dostluğu göstermelikti, hemen Sultan'a, Moğol ülkesinden tüccar ve elçi olduklarını söyleyen bir grup insanın geldiğini ancak onların casus olduğunu düşündüğünü çünkü garnizonların gücü ve ülkenin savunma biçimi hakkında oldukça meraklı olduklarını yazdı. Onların Cengiz Han tarafından imparatorluğu ele geçirmenin en iyi yolunu bulmak üzere gönderilmiş casuslar olduğuna emin olduğunu da ekledi.

Bir rivayete göre Vali'nin Sultan'a bu yorumları yapmasına neden olan şey Otrar'ın yerlisi olan ve Vali'yi rütbesiz zamanlarından beri tanıyan elçilerden birinin ona karşı takındığı samimi tavra alınmış olmasıydı. Diğer bir rivayete göre ise Vali'nin amacı kervanın seferine engel olup tüccar ve elçilerin berabe-

rinde getirdikleri pahalı ticari mallar ve değerli hediyelere el koymaktı.

Her hâlükârda, Sultan'a onları yabacı hafiyeler ve casuslar olarak ihbar etti ve kısa zaman içinde Sultan'dan, hepsini öldürmesi ya da uygun olduğunu düşündüğü bir yolla onlardan kurtulması yönünde cevap aldı. Bu doğrultuda tüm kafileyi sarayında büyük bir eğlenceye davet etti ve muhtemelen çoğu içkinin etkisiyle kendinden geçtikten ve etkisiz hâle geldikten sonra verdiği işaretle muhafızları kafiyele saldırtıp onları katletti.

Ya da hepsini katletme girişiminde bulundular ancak tüccarlardan biri o kargaşada kaçmayı başardı. Moğol topraklarına dönüp Cengiz Han'a olanları rapor etti.

Bu haberi duyan Cengiz Han çileden çıktı. Derhâl oğullarını, sarayının büyük bey ve liderlerini topladı ve kafilenin başına gelen katliamı, hepsinin yüreklerini öfkeyle doldurup intikam ateşiyle yakacak bir edayla anlattı.

Cengiz Han derhâl, Sultan'ın aralarındaki anlaşmayı yüz kızartıcı bir hareketle ihlal ettiğini ve o andan itibaren kendini onun amansız düşmanı ilan ettiğini, onun bu ihanetinin intikamını, ülkesini ateşe ve kana bulayarak alacağını yazan bir mesaj gönderdi.

Denilene göre bu mesaj, uluslararası hukuk kurallarına göre kutsal olarak kabul edilen üç elçi tarafından gönderildi. Ancak Sultan mesajı alır almaz elçilerin başlarını vurdurttu.

Bu yeni katliam Cengiz Han'ın öfkesini ve hiddetini hiç olmadığı kadar tırmandırdı. Anlatılanlara göre üç gün ne yedi ne de uyudu, yanı sıra acı, öfke ve matem dolu olduğu görüldü. Sonrasında gece gündüz kendini ordusunu toplayıp harekete hazır hâle getirmeye verdi ve her şey tamam olana dek dinlenmeden devam etti.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sultan'la Savaş

1217-1218

CENGİZ HAN, GENİŞ çaplı bir savaş hazırlığı yaptı. Tüm prenslere, kağanlara, valilere ve imparatorluğundaki liderlere savaşın nedenini açıklayan ve belirlediği buluşma yerinde topladıkları birliklerle hazır olmalarını emreden mektuplarla ulaklar gönderdi.

Adamların nasıl silahlandırılıp donatılacağı yönünde direktifler verdi. Gerekli silahlar, kılıç, yay, dolu ok kılıfları ve savaş baltalarıydı. Her asker yanında, at üstünde ve çadırlarda yaşayan insanlar arasında oldukça aranan halat ve halat takımları taşıyacaktı.

Görevliler silah taşıyıp zırh giyeceklerdi. Bunu yapabilenler kendini savaş zırhıyla koruyabilecekti. Kalanlar ise sadece kask ve göğüslük takacaktı. Ayrıca atlarda metalden ya da sıkı ve kalın deriden yapılan zırhlarla okların hedefi olmaktan korunacaktı.

Haber salınan birlikler buluşma yerinde bir araya geldiğinde söylenene göre Cengiz Han'ın ordusu yedi yüz bin kişiyi bulmuştu.

Ordu toplandıktan sonra Cengiz Han, birliklerin uyacağı belirli kural ve düzenlemeleri, yani savaş kurallarını sıraladı. Kurallardan biri tehlike ne kadar yakın olursa olsun birliklerden hiçbiri savaşmadan geri çekilmeyecekti. Alaydaki bir bölük ya da taburdaki bir alay gibi alt rütbeden bir grup, otorite tarafından emredilmemiş bir geri çekilmeden evvel başına buyruk hareket edip kaçarsa, diğerleri düşmanla savaşmayı bırakıp kaçan gruba saldıracak ve öldürecekti.

İmparator ayrıca seferde ölmesi hâlindeki şartları da belirledi. Böyle bir durumda imparatorluğun liderlerinden ve kağanlarından oluşan büyük konsey toplanacak, bu kağanlar ve kendi oğulları huzurunda, düzenlemiş olduğu anayasa ve kanunlar okunacak, okunduktan sonra topluluk anayasanın belirlediği sınırlar çerçevesinde yeni kağanını seçecekti.

Tüm bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra Cengiz Han, ordusunu yola koydu. Şüphesiz orduyu farklı ve büyük bölüklere ayırmak ve her bir bölüğü ülkenin farklı yön ve yollarından yollamak zorunda kaldı. Bu kadar büyük bir ordunun uzun yolculuk boyunca bir arada kalması imkânsızdı, atlar ve insanlar yanlarında birkaç gün yetecek olan miktardan fazla yiyecek taşıyamayacakları için hayvanlar ve askerler için gerekli olan besin stokunu geçtikleri bölgelerden temin edeceklerdi.

Cengiz Han, büyük bölüklerden birini, babasının kendini süper güce ulaştıran seferlerinde sivrilen oğlu Prens Jughı'nın emrine verdi.

Jughı ordusuna, Prens Kuşluk'un sığındığı ve hâlâ Cengiz Han'a bir derece soğukluk besleyen Türkistan topraklarından ilerlemeyi emretti. Ordunun ana omurgasıyla birlikte Cengiz Han güneyden, doğrudan Sultan'ın topraklarına doğru bir yön tuttu.

Bu sırada Sultan da boş durmuyordu. Toplayabildiği kadar adamı bir araya getirdi. Toplanan ordunun asker sayısı dört yüz bini buldu. Kendi çapında büyük ancak yine de Cengiz Han'ınkinden daha küçük bir orduydı.

Sultan istilacılarıyla karşılaşmaları için ordusunu yola koydu. İlerledikten bir süre sonra Türkistan'dan geçen Jughî'nin ordusunun, kendi topraklarının kuzeyinde olduğunu haberini aldı ve ana orduya dâhil olmadan Moğol güçlerinin o kısmıyla karşılaşıp yenmek ümidiyle yönünü o tarafa çevirmeye karar verdi. Kararını derhâl uygulamaya koydu.

Planı doğrultusunda Jughî'nin olduğunu tahmin ettiği bölgeye doğru ilerledi. Sonunda nehir kenarında, yerde cansız bedenlerin bulunduğu bir bölgeye geldiler. Yerde yatanlar içinde yaralanmış ancak henüz ölmemiş bir adam vardı. Yaralı, askere bu adamların henüz oradan geçen Jughî'nin ordusu tarafından katledildiğini anlattı. Sultan doğruca o yönde ilerledi ve çok geçmeden onlara yetişti. Jughî babasına katılmak için hızlandı.

Jughî yapılacak en doğru şeyin ne olduğunu generallerine danıştı. Generaller ona savaştan kaçınmasını tavsiye ettiler.

“Sultan'ın tüm ordusuyla karşılaşacak kadar,” dediler; “Güçlü değiliz. Planlı bir şekilde geri çekilelim, böylece düşmana savaş vermeden önce ana orduya katılmış oluruz. Sultan bizi takip etmeye kalksa dahi ordusunu o kadar uzun süre bir arada tutamaz. Yolda bölüklere ayrılmaları gerekecek, sonra geri dönüp onların işini bitirebiliriz, bu bizim için kalabalığa saldırmaktan daha güvenli bir plan olacaktır.”

Jughî bu tavsiyeyi dinlemeye gönüllü olmadı.

“Babam ve kardeşlerim,” dedi; “Onun emirlerinin aksine düşmanla savaşmadan onlardan kaçtığımızı görürlerse ne düşünürler? Hayır. Cesaretimize güvenerek burada kalacak ve elimizden gelenin en iyisini yapacağız. Hepimiz öleceksek bile savaşta ölmek, kaçarken ölmekten iyidir. Sizler içinde bulunduğumuz tehlikeyi bana bildirerek görevinizi yaptınız ve şimdi bana düşen ise sizi bu tehlikeden şerefli bir şekilde kurtarmaktır.”

Ordusuna durmasını ve savaşa hazırlanmasını emretti.

Savaş çok geçmeden başladı ve gün boyunca devam etti.

Moğollar sayıca az olmalarına rağmen düşmanlarından disiplin ve cesaret olarak üstündüler, avantaj onlarda olmasına rağmen kesin bir zafer kazanamadılar. Geceye doğru Sultan'ın birlikleri geçit vermeye meyil gösterdi ve görevliler birlikleri, karanlık çöküp savaşa ara verilene dek yerlerinde kalmaya ikna etmek için oldukça zorlandılar. Sonunda savaşçılar arkadaşlarını düşmandan ayırt edemez hâle geldiğinde iki ordu da kamplarına çekilip gece için ateş yaktılar.

Jughi gün boyunca savaşarak babasına karşı ordusunu haklı çıkaracak onurlu bir tavır sergilediklerini ve ertesi gün başka bir savaş riskine girmeden geri çekilmenin en doğrusu olduğunu düşündü. Sonra düşmanı kandırmak için kamp ateşinin üstüne yakıt ekledi ve gece tüm adamlarıyla birlikte kamptan çıktı. Ertesi sabah Sultan'ın orduları silahlarına davrandığında o, babasına katılmak için epey yol katetmişti ve onların erişiminden oldukça uzaktaydı.

Çok geçmeden babasına katıldı ve babası onu büyük bir keyifle karşıladı. Cengiz Han oğlunun uyguladığı plandan oldukça memnun oldu, rütbe ve hediyelerle oğlunu ödüllendirdi.

Bundan sonra iki ordu arasında büyük savaşlar yaşandı. Bu savaşlardan birinde askerleri savaşa teşvik etmek için diğer savaş enstrümanlarının yanı sıra dört buçuk metre uzunluğunda bir borazanın çalındığından bahsedilmektedir.

Savaşlarda Moğollar galip geldi. Sultan elinden geldiğince istilacılara kafa tutmaya devam etti, ta ki yüz altmış bin askerini kaybettiğini anlayana dek. Bu, neredeyse ordusunun yarısıydı ve kaybı, açık alanda Moğollara karşı direnmenin artık faydasız olduğuna ikna olacak kadar güçsüz düşürmüştü onu; ordusunu kendi imparatorluğunun farklı şehirlerine ve kalelerine gönderdi, ortalık düzelene dek gönderildikleri yerlere kapanıp kendilerini savunmalarını emretti.

Her nasılsa Sultan kendine sığınacak bir yer aramadı. Birliklerin içinden en aktif, uyanık ve en iyi at binenlerden oluşan bir grup seçti ve onlardan, yardımına en çok ihtiyaç olan böl-

gelerde bir yerden bir yere hızla hareket edebileceği bir çevik kuvvet ekibi oluşturdu.

Cengiz Han şimdi de Sultan'ın birliklerinin kendine siper ettiği şehirlere saldırmaya hazırlanıyordu. Öncelikle tüccarlarının ve elçilerinin katledildiği Otrar'ı ele geçirmek istiyordu. Ancak şehir o kadar geniş olmadığı için kendisi gitmek yerine şehri ele geçirme görevini, uygun bir müfrezenin başında gönderdiği iki genç oğluna verdi.

Kendisi ise ana orduyla Sultan'ın imparatorluğunun büyük, merkezi şehirleri olan Semerkant ve Buhara'ya doğru yola koyuldu.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM
Buhara'nın Düşmesi
1218-1219

BUHARA BÜYÜK VE GÜZEL bir şehirdi. Oldukça iyi ve verimli bir bölgenin tam merkezinde yer alıyordu, o zamanlar ticaret için oldukça elverişli bir konumdaydı. Ayrıca eğitim, sanat ve bilim merkeziydi. Batı Asya'nın her bölgesinden öğrencilerin başvurduğu, bilim ve sanat eğitimi veren enstitüleri mevcuttu.

Şehir güçlü duvarlarla çevriliydi. Bunun yanı sıra çevresi elli kilometre olan ve şehrin kenar mahallelerini, park ve bahçelerin, halka açık eğlence yerlerinin ve zengin kimselerin yaşadığı villaların bulunduğu güzel semtleri içine alan harici bir duvar vardı. Cengiz Han merhametsiz barbarlardan oluşan birlikleriyle bu huzur dolu refah ve endüstri merkezini ele geçirip yağmalamaya geliyordu.

Moğolların Buhara'ya ilerleyişleri esnasında ulaştıkları ilk şehir Zarnuk'tu. Şehre yaklaşıldığını gören kalabalıklar acı dolu çığlık ve haykırışlarla duvarlara tırmandılar. İnsanlar büyük bir korku içinde kapıları kapadı. Cengiz Han onlara, direnme girişimlerinin faydasız olacağını ve tek seferde teslim olmalarını iletmesi için bir görevli yolladı. Hisarlarını terk edip, genç ve

güçlü adamları Cengiz Han'a göndermelerini söyledi. Görevli, Cengiz Han'ı sakinleştirmek ve şehri bırakmaya ikna etmek için halkın ona hediyeler yollamasını öğütledi.

Şehrin sakinleri bu tavsiyeye uydu. Kapılar açıldı. Eli silah tutan tüm gençler toplanıp Moğol kampına doğru yola koyulmak üzere hazırlandılar. Gençlere halkın arasından şehirdeki en iyi ürünleri hediye olarak getiren yaşlı adamlar eşlik etti. Cengiz Han hediyeleri kabul etti, gençlere ordusuna kaydolmayı emretti, yaşlıları serbest bırakıp kaldığı yerden yoluna devam etti.

Sıradaki şehrin adı Nur'du. Zarnuklu adamlardan biri şehre ulaşmanın en kestirme yolunu müfrezeyle göstermek için rehberlik yaptı. Nur bir tür kutsal şehirdi, pek çok seyyah ve dindar tarafından ziyaret edilen kutsal mabetleri vardı.

Nur insanları, şehrin kapılarını kapadılar ve bir süre teslim olmayı reddettiler. Ancak sonunda direnmenin faydasız olduğunu anladılar ve kapıları açıp Moğolların içeri girmesine izin verdiler. Cengiz Han kendisine direnen halkı cezalandırmak adına sürülerine ve tedariklerine, açlıktan ölmeleri için dokunmadan şehirde bulduğu tüm malları askerleri arasında ganimet olarak paylaştırdı.

Ordu nihayet Buhara'nın bulunduğu büyük ovaya ulaştı ve şehrin yakınında kamp kurdu. Buhara, çevresini saran elli kilometre uzunluğundaki dış duvarından da tahmin edileceği üzere oldukça geniş ve kalabalık bir şehirdi. Cengiz Han zorluk ve gecikme yaşamadan şehri ele geçiremeyeceğini biliyordu. Sadece şehrin önemi ve zenginliği için değil bu kez Sultan'ın da o duvarlar içinde olduğunu düşündüğü için orayı kuşatıp ele geçirmeye çok hevesliydi. Sultan'ın tüm hazinesini yanına alarak çevik kuvvetiyle birlikte oraya sığındığını duymuştu.

Ancak bu yanlıştı. Sultan orada değildi. Tüm değerli varlıklarını alıp oraya gitmişti, bu doğrudu ancak Cengiz Han oraya ulaşmadan evvel gizlice, daha güvende olacağını düşündüğü Semerkant'a çekilmişti.

Aslında Sultan ümidini ve cesaretini yitirmeye başlamıştı. Zihnini meşgul eden diğer sorunlar arasında bazı mektuplar bulunup ona getirilmişti, mektuplarda kendi görevlileri arasında, onu terk edip Cengiz Han'ın tarafına geçme planları yapıldığı yazıyordu ve sanki mektuplar henüz Cengiz Han'a ulaşmadan ele geçirilmiş gibi sunulmuşlardı. Mektuplarda imza yoktu ve Sultan kimin yazdığını bulamadı ancak ortaya çıkarılan bu sözde komplo Sultan'ı endişe ve üzüntüye sürüklemişti.

Bunlar sadece sözde komplolardı, mektuplar Cengiz Han'ın kampında bir adam tarafından Cengiz Han'ın izni ya da suç ortaklığıyla yazılmıştı. Bu adam bir Müslüman'dı ve öncesinde Sultan'ın görevindeydi; ancak Sultan onun babasını ve kardeşini sözde bir suç iddiasıyla infaz etmiş ve buna duyduğu öfkeden dolayı Cengiz Han'ın tarafına geçmişti ve şimdi eski İmparatoru'na elinden gelen tüm kötülükleri yapmaya kararlıydı. Sultan'ın sarayındaki insanlar ve ordu ile olan yakın ilişkileri Sultan'ı kandıracak böyle bir mektup yazabilmesine olanak sağlamıştı.

Cengiz Han'ın ordusu Buhara'yı kuşattığında yazın ortasıydı ve bir sonraki yılın baharına kadar harici duvarı aşamadılar, şehir oldukça iyi takviye ve muhafaza edilmişti. Dış duvarı aştıktan sonra Moğollar şehrin banliyölerini yerle bir etti, işlenmiş bahçe ve tarlaları harap etti ve villaları yağmaladı. Sonra iç duvarın etrafına konuşlandılar ve şehri kuşatmaya başladılar.

Sultan şehrin komutasını üç büyük generaline bırakmıştı. Bu adamlar Cengiz Han'ın duvarlardan saldırmasını beklemeye kararlıydı ve âniden kapılardan dışarı hücum ettiler ve tüm güçleriyle kuşatmacılara siperlerinde saldırdılar. Bu saldırıyı gece yarısı Moğolların en az beklediği anda yaptılar. Yine de başarısız oldular. Büyük kayıpla şehre geri çekildiler. Görünüşe bakılırsa generaller bu umutsuz girişimi yapmaya ve başarısız olması durumunda da şehri kaderine terk etmeye karar vermişti. Bu doğrultuda şehrin bir kapısından içeri giren generaller kendilerini ve beraberlerindeki garnizonu kurtarıp sonunda Sultan'a ulaşmak umuduyla diğer kapıdan çıktılar. Şehir-

den çıktıktan sonra güneye, Amoor Nehri'ne doğru ilerlediler. Generaller ailelerini ve garnizonun esas subaylarını da yanlarına aldılar.

Gece karanlıktı ve görünmeden şehri terk etmeyi başardılar. Sabah olduğunda her şey ortaya çıktı ve Cengiz Han onları yakalamaları için iyi at binen birliklerden oluşan güçlü bir müfreze yolladı. Birlikler yaklaşık bir gün süren kovalamadan sonra kaçan garnizonu nehir kenarında yakaladı. Zavallı kaçakların kurtuluşu yoktu ve acımasız Moğollar atlarıyla üstlerine sürüp, atların toynaklarıyla üstlerinde tepinip, kılıçlarıyla parçalara ayırarak hepsini bozguna uğrattı.

Müfreze, garnizonun peşine düştüğü esnada şehirde artık savunma yapacak birlik kalmadığını ve içeride tam bir kargaşanın hâkim olduğunu bilen Cengiz Han, bir final saldırısı yapmaya karar verdi; ancak adamları içeri girmek için duvarları yıkmaya çalışırken sulh hâkimleri, rahipler ve halktan oluşan bir kabile ellerinde şehrin anahtarlarıyla kapıların birinden çıktı. Bu anahtarlar teslimiyetin simgesi olarak Cengiz Han'a önerildi ve hayatlarını bağışlaması için ona yalvardılar.

İmparator anahtarları aldı, şehirde saklanan askerlerin ele verilmesi ve Sultan'la ilgisi olduğundan şüphelenen kimselerin yakalanıp ona teslim edilmesi şartıyla hayatlarını bağışlayacağını söyledi. Bunu yapacaklarına dair yemin ettiler.

Ancak askerler –şehirde kalanlar– teslim olmadılar. Çoğu hisar benzeri kaleye çekildi ve enerjik, yürekli bir adam olan ve asla teslim olmayacağını ilan eden Kale Valisi'nin emrine girdiler. Şehirde pek çok genç adam ve kaleye çekilip teslim olmaya kararlı öncü insanların oğulları vardı.

Şehrin anahtarlarını böyle ele geçiren Cengiz Han kapıların açılmasını, birliklerinin içeri girip şehri ele geçirmesini emretti. Halka, askerlerinin canlarını bağışlayacağına dair söz verdi ve yargıçların barışçıl bir şekilde tahıl ve yiyecek ambarlarını, orduya tedarik sağlamak için teslim etmeleri hâlinde kimsenin evini yağmalamayacağını söyledi; ayrıca gümüş ve altın göm-

müş ya da gizlemiş kimselerin getirip onları teslim etmesini ya da yerlerini bildirmelerini istediğini de ekledi. İnsanlar kendilerine emredilenleri yapacaklarına söz verdiler.

Şehre girdikten sonra Cengiz Han muhafız birliklerinin önderliğinde at üstünde şehrin caddelerini gezerken büyük ve gösterişli bir binaya geldi. Kapıları geniş bir yapıydı ve doğrudan atını içeri sürdü. Ardındaki birlikler ve oradaki askerler de onu takip ettiler. Ayrıca şehri gezerken ona eşlik eden sulh hâkimleri de yanındaydı.

Tüm kalabalık yapıya girdikten sonra Cengiz Han etrafa baktı ve alaylı bir tavırla oranın Sultan'ın sarayı olup olmadığını sordu.

“Hayır,” dediler; “Burası Tanrı'nın evi.”

Yapı bir camiydi.

Bunu duyan Cengiz Han atından indi, dizginleri tutması için hâkimlerden birine verdi ve oldukça saygısız bir tavırla dindarların oturduğu kutsal yere çıktı. Kur'an'ın bir kopyasını alıp atların ayaklarının altına fırlattı. Bir süre kendini bu ve buna benzer mabede hakaret eder tavırlarla eğlendirdikten sonra yerin kutsallığını ve yaptığı hareketlerle insanların zedelediği hislerini umursamadan askerlere tedariklerini getirmelerini söyledi ve gürültülü bir şekilde orada yiyip içmelerine izin verdi.

Bundan birkaç gün sonra Cengiz Han tüm hâkimleri ve şehrin önde gelenlerini topladı ve bu amaçla kurulmuş yüksek bir stant ya da kürsüden onlara konuşma yaptı. Konuşmasına tanrısına övgüyle başladı, kutsal yardım ile elde ettiği başarıları anlattı ve bunların, tanrının lutfu olduğunu söyledi. Sonrasında, Sultan'ın onunla yaptığı kutsal anlaşmadan sonra tüccarlarını ve elçilerini öldürerek nasıl hain bir davranış sergilediğini anlattı. Sultan'ın iğrenç bir zorba olduğunu ve tanrının kendisini, böylesi canavarları yeryüzünden silmekle görevlendirdiğini söyledi. Sonuç olarak onları koruyacağını, askerlerinin onların evlerini yağmalamasına izin vermeyeceğini, onların adil ve dürüst biçimde tüm para ve diğer hazinelerini teslim etmeye söz

verdiklerini söyledi; eğer içlerinden biri bunu yapmaz ya da hazinelerinin nerede olduğunu söylemezse onlara işkence edip zorla söyletecekti.

Şehrin perişan halkı, kaderlerinin şehri ele geçiren bu kor-kunç birliklerin insafına kaldığını düşünerek hiçbir şey gizlemeye teşebbüs etmedi. Gizledikleri tüm hazinelerini getirdiler ve hatta işgalcilere, eğer isterlerse ev eşyalarını dahi alabileceklerini söylediler. Sadece hayatlarını ve evlerini kurtarma derdindeydiler. Cengiz Han ilk başta gösterilen bu itaatten memnundu ancak sonra bazı askerlerin ondan saklandığını duyduğu bahanesiyle ve belki de hisarın uzun süre ona direnmiş olmasının verdiği rahatsızlıkla şehrin ateşe verilmesini emretti. Binaların neredeyse tamamı ahşaptı ve öfkeli alevler çabucak yayıldı. Halk yığını alevler arasında kaldı ve büyük çoğunluğu sefil bir şekilde can verdi. Hemen sonra hisar kuşatıldı ve görünüşe bakılırsa yaşattığı kötülükten tatmin olan Cengiz Han, hepsini katletmesi beklenirken, Vali ve askerlerin hayatlarını bağışladı.

Hisar, şehir ve ona ait her şey yerle bir edilip dumanlar içinde kalmış yıkıntı yığına döndü. Halktan yağmalanan mallar Moğol birlikler arasında paylaştırıldı, kaçan insanlar civar bölgelerde sefil ve dilenci gibi dolaşırken açlıktan öldüler.

Böyle bir fatih ile korsan ya da soyguncu lideri arasında, suç işleme oranlarının büyüklüğü dışında ne gibi bir fark olabilir?

Cengiz Han'ın Buhara'yı ele geçirerek elde ettiği tatmin duygusu, çok geçmeden Otrar'ı kuşatması için gönderdiği iki oğlundan gelen haberle daha da katlandı, şehri ve elçilerle tüccarları vahşice öldüren Vali'yi ele geçirip öldürmüşlerdi. Bu Vali'nin adı Gayer Han'dı. Bu şehrin, Cengiz Han'ın ilk saldıracağı şehirlerden biri olacağını bilen Sultan, Vali ve elli bin kişilik bir orduyu şehri koruması için görevlendirmişti. Sonrasında Kariakis adında bir generalin emri altında takviye olarak on bin asker daha göndermişti.

Bu askerlerle birlikte Vali kendini şehre kapamıştı. Eğer tes-

lim olursa ya da yakalanırsa hiçbir şansının olmadığını bildiği için takviyeleri güçlendirdi ve tedarik depolarını kontrol etti, kanının son damlasına dek savaşmaya kararlıydı. Ona yardıma gelen muhafız kaptanı, şehri inatla korumak için aynı nedene sahip değildi ve bu iki kumandan arasında görüş ayrılığı birazdan göreceğimiz gibi zorluklara neden oldu.

Moğol prensleri dış duvarın etrafına kazılmış hendekleri, içlerine duvarları oyacak şahmerdanlar yerleştirmek fikriyle doldurarak şehri kuşatmaya başladılar. Ancak bu tür durumlarda sıkça yaşandığı üzere kuşatılanların hücumuyla işleri büyük sekteye uğradı, gecenin bir yarısı kuşatma altındaki çok sayıda asker saldırıya geçti ve amansız bir öfkeyle, şehre tekrar çekilmeden evvel bazı düzenekleri yerle bir edip ateşe vermekte başarılı oldular. Moğol prensleri cesaretini yitirmeye başlayıp o sıralarda Buhara'nın kuşatmasıyla meşgul olan babalarına Otrar garnizonu tarafından yapılan amansız savunmayı haber edip, kuşatmayı ablukaya çevirmeyi –yani duvarlardan derhâl çekilip şehrin etrafını sarmayı ve böylece şehre giriş çıkışlarını engelleyip, içeridekilerin tedarikleri tükenip garnizon teslim olana dek beklemek için izin isteyene kadar durum böyle devam etti. Bu şekilde çok sayıda birliğin hayatı kurtarılabilirdi.

Ancak babaları böyle bir şey yapmalarına izin vermedi, kaç kişi ölecek olursa olsun mücadeleye devam edip şehre girmek zorunda olduklarını söyledi.

Prensler taze bir gayretle işe koyuldular, operasyonlarını öyle amansız bir enerjiyle sürdürdüler ki bir aydan kısa bir sürede harici duvarlar ve kuşatılanların onu korumak için yaptığı çalışmalar yerle bir edildi. Kuleler yıkıldı, surlar kırıldı ve kuşatmacılar şehre istedikleri an girebilecekleri oyuklar açtılar. Kuşatılanlar harici duvarları terk edip iç kısımlara çekilmek zorunda kaldı.

Moğollar banliyöleri ele geçirdi ve işlerine yarayacak her şeyi yağmaladıktan sonra önüne geleni yakıp yıktılar, sonra da içeri girmek için saldırıya geçtiler ve orada kuşatmacılar ile garnizon

arasındaki rekabet hiç olmadığı kadar alevlendi. Kuşatılanlar beş ay boyunca duvarlardan mümkün olan her biçimde kendilerini savunmayı sürdürdüler ve zaman zaman Moğol düzeneklerini yıkıp adam öldürmek için ciddi hücumlar düzenlediler.

Sonunda Kariakas, şehrin savunmasında Vali'ye yardım etmek için gönderilen muhafız kaptanı, katliamın son bulup şehrin teslim edilmesi gerektiğini düşünmeye başladı. Ancak düşmanın eline düştüğünde kellesinin gideceğinden emin olan Vali bu tür hiçbir teklifi kabul etmedi. Ayrıca şehrin insanları ve garnizon arasında Moğol düşmanlığı yaymakta başarılı oldu, onları berbat karakterli kâfirler, insan ve Tanrı düşmanı olarak yansıttı ve halk teslim olmama konusunda ondan yana oldu.

Kariakas böyle bir teslimiyet teklifi yaptığı için şehirde ve garnizonda şüphe ve güvensizliğin hedefi olmuştu, kendini güvende hissetmediği için canını kurtarmaya kararlıydı, on bin kişilik ekibiyle bir gece gizlice şehirden çıkıp Prens'e teslim oldu. Bunu yaparak yani Moğollara, birliklerin içeri girebileceği kapıları açıp şehri ele geçirmelerini sağlayarak canının bağışlanacağını ve belki de Cengiz Han'ın emri altına girme izni alabileceğini düşünmüştü.

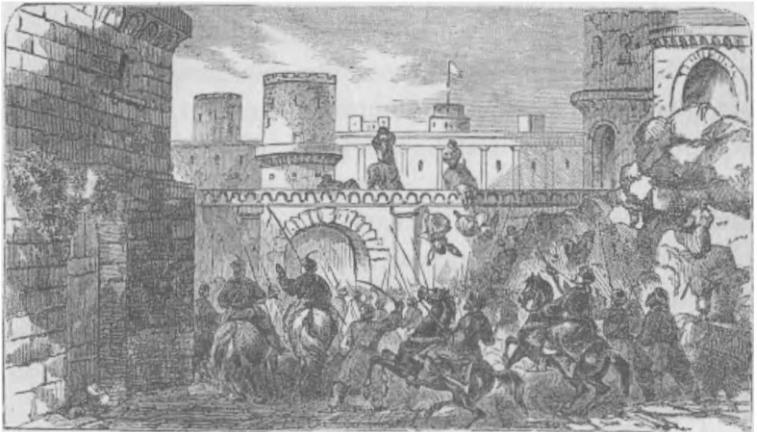
Ancak bu düşüncesinde yanılmıştı. Prensler, kendi köylüsüne ihanet eden birinin daha iyi fırsat bulduğunda onlara da ihanet edeceğini düşündüler; onun ve subaylarının öldürülmesini emrettiler, askerleri ise orduya köle olarak dağıtıldı.

En azından kaçakların çıktığı kapıyı ele geçirerek şehre girme fırsatı yakalamışlardı. Vali topladığı tüm adamlarıyla kaleye kaçtı ve kendini oraya kapadı. Burada yaklaşık bir ay savaştı, adamlarının liderliğinde sürekli hücumlar düzenledi, kuşatmacıları bezdirip yenecek tüm cesur ve gözü karar eylemlerde bulundu. Ancak hepsi nafileydi. Sonunda kalenin duvarları, kurulan düzenekler tarafından yerle bir edildi, Moğollar her yere gözü kara ve korkunç, eş zamanlı baskınlar düzenlediler ve zorla içeri girdiler, en korkunç katliam ve yıkım sahneleri eşliğinde acımasızca buldukları tüm askerleri öldürdüler.

Askerler son âna kadar kendilerini savundular. Bazıları sarayın iç kısımlarına, geçitlere ve evlerin çatısına saklandılar –kale o kadar büyüktü ki kendi başına ufak bir şehir gibiydi– ve Moğol oklarının hedefi olup ölene dek mücadele ettiler. Vali yanında iki adamıyla sarayının terasında yerini aldı, teslim olmayı reddediyor ancak öfkeyle savaşıp yanına yaklaşma girişiminde bulunanları öldürüyordu. Yanındaki karısı onu cesaretlendirmek ve ona güç vermek için elinden geleni yapıyordu.

Cengiz Han, prenslere Vali'yi öldürmemelerini, onu canlı istediğini söylemişti. Onu öldürmenin keyfini yaşamak istiyordu. Bu nedenle terasta onu almaya yeltenen askerler oklarını ona değil yanındaki adamlara isabet ettirmeye çalışıyorlardı ancak Vali ve yanındaki adamları, kaleye tırmanıp oldukları yere gelmeye çalışan çok sayıda adamı oklarıyla öldürmüştü.

Bir süre sonra iki adam öldürüldü ancak Vali hayattaydı. Henüz kimse yanına yanaşamamıştı. Buna teşebbüs edenler vurulup aşağıdaki arkadaşlarının yanına düşüyorlardı. Vali'nin karısı verdiği oklarla kocasını destekliyordu. Sonunda oklar tükeni ve kadın kocasına taş getirdi; Vali ona ulaşmaya çalışanlara taş fırlattı. Sonunda o kadar çok kişi terasa ulaştı ki hepsini alt edemedi, etrafı sarıldı ve yakalandı.

Resim 10: Vali Terrace

Prensler babalarına şehrin alındığını ve Vali'nin esir olarak ellerinde olduğunu haber verdiler. Dönüşte Vali'yle birlikte Buhara'ya gelmeleri emredildi. Yoldayken, esiri öldürmelerine dair başka bir emir geldi ve emri derhâl yerine getirdiler.

Vali'nin cesur ve fedakâr karısına ne olduğu ise bilinmemektedir.

YIRMİNCİ BÖLÜM
Savaşlar ve Kuşatmalar
1219-1220

BUHARA VE OTRAR'IN DÜŞMESİNDEN sonra savaş, Moğollar ve Cengiz Han tarafından büyük bir enerjiyle iki yıl boyunca devam ettirildi ve zavallı Sultan acımasız düşmanlarından oradan oraya kaçtı, ta ki kaçacak başka bir yeri kalmayana kadar. Diğer bölümde göreceğimiz üzere Sultan nihayetinde umutsuz sona gelmişti.

Cengiz Han iki yıl boyunca ona karşı savaşını sürdürürken o günlerde yaşanan pek çok harp sahnesi meydana geldi ve onların yönetim imtiyazına sahip olmak için iki zorba rakip arasında devam eden korkunç mücadeleler sonucunda pek çok insan onulmaz acılara katlandı.

Bu süre zarfında Cengiz Han oğlu Jughı'yi büyük bir orduyla Saganak adlı şehri kuşatıp ele geçirmeye gönderdi. Jughı olay yerine varır varmaz şehrin insanlarını teslimiyete çağırmak için ateşkes bayrağı gönderdi ve aynı zamanda eğer teslim olurlarsa onlara nazik davranılacağına dair söz verdi.

Bayrağı taşıyan kişi Hasan adlı bir Müslüman'dı. Jughı muhtemelen, insanların mesajı kendi hemşerilerinden almalarının

daha iyi karşılanacağını düşünmüştü ancak büyük bir hata yapmıştı. İnsanlar mesajı getiren kişinin Müslüman olduğundan memnun olacağına ona karşı çok öfkeleniler. Onu hain ve asi olarak değerlendirdiler; Vali'nin, Elçi'nin güvenli bir şekilde gelip gitmesine izin verileceğine dair sözüne rağmen, Vali'nin Elçi'yi korumasının imkânsız olduğu büyük bir arbede çıktı ve zavallı adam saldırıda paramparça edildi.

Jughi hemen tüm güçleriyle şehre saldırdı ve şehri ele geçirir geçirmez garnizonun tüm subaylarını ve askerlerini acımadan katletti, üstelik öldürülen Elçisi'nin intikamını almak için halkın yarısını öldürdü. Ve şehrin merkezine Elçi'nin anısına bir heykel dikilmesini emretti.

Jughi ona direnme cüreti gösteren halklara karşı keskin bir şiddetle davranırken hemen teslim olanların belli ölçülerde hayatını bağışlıyor ve onları korumaya alıyordu. Bu politikanın sonucu olarak kuşatılan şehirler savunmaya teşebbüs etmeden derhâl teslim oluyordu. Bir keresinde şehrin sulh hâkimleri ve önde gelenleri iki gün uzaklıktaki mesafeden onları karşılamış, şehrin anahtarlarını getirmiş ve değerli hediyeleri onun ayaklarına serip merhametini dilenmişlerdi.

Jughi'nin ordusunun hileyle aldığı bir şehir vardı. Güçlendirme çalışmaları yapması için çalıştırdığı bir mühendis, şehrin duvarlar dışında kalan bir tarafındaki hendeğin suyla dolu olduğunu ve oradan duvara ulaşmak zor olduğu için, içerideki garnizonun oradan bir saldırı beklemeyeceğini rapor etti. Mühendis askerlerin gece yarısı hendeği geçebileceği hafif köprüler inşa edip, garnizonun dikkatini başka yöne çektikten sonra birliklerin merdivenlerle duvarları aşip şehre girmesini önerdi. Plan kabul edildi, köprüler ve merdivenler hazırlandı, belirlenen gece geldiğinde şehrin diğer tarafına sahte bir saldırı düzenlendi. Garnizon saldırıyı püskürtmek için öbür tarafa yönlendirildi ve böylece hendek tarafındaki duvar savunmasız bırakıldı. Sonra askerler hendeğin üstüne köprüleri attılar ve merdivenleri duvara dayadılar; garnizon onların ne yaptığını fark

edemeden şehre girdiler ve kapılardan birini açtılar, böylece tüm ordu içeri girdi. Planı sunan mühendis duvara dayanan merdivene ilk çıkan kişiydi. Böyle bir merdiven saldırısı cesaret ve soğukkanlılık gerektiriyordu, hava karanlıktı ve kimse duvarın tepesinde kaç düşman askeriyle burun buruna geleceğini bilmiyordu.

Jughi'nin ordusunun hedef aldığı diğer bir şehir oldukça sakin ve güzeldi, pek çok eğitim enstitüsü ile rahat ve eğitilmiş insanların evleri bulunuyordu.

Su kaynakları, bahçeleri, eğlence meydanları, halka ve şahsa özel mesire alanlarıyla çok keyifli bir yerdi. Bu şehrin adı Tokat'tı ve şehrin güzelliği tüm ülkede dillere destandı.

Tokat bir savunmadan ziyade keyif şehriydi ancak yine de bir duvarla çevrilmişti ve Vali orayı savunmaya kararlıydı. Garnizon cesurca savaştı ve kuşatmacıları üç gün boyunca dışarıda tuttular. Sonunda Moğol düzenekleri duvarlarda oyuklar açtığına Vali her hâlükârda içeri gireceklerini anladı ve teslim olmaları durumundaki şartları sormak üzere Jughi'ye elçi yolladı. Jughi onunla anlaşma yapmayacağını söyledi. Çok geçti. En başta teslim olması gerekiyordu.

Moğol güçleri şehre girdi ve tüm garnizonu acımadan katlettiler. Sonra Jughi, adam, kadın ve çocuklara duvarların dışında bir düzlüğe taşınmalarını emretti. Emre itaat eden tüm şehir sakinleri belirlenen bölgeye gitti. Hepsi öldürüleceğini düşünerek korku içinde titreyerek ilerlediler. Sonunda Jughi'nin onları oraya göndermesinin amacının öldürmek değil, askerlerin evlerini daha rahat yağmalaması için sakinleri evden uzak tutmak olduğunu anladılar. Bir süre şehir dışında tutulduktan sonra geri çağrıldılar, evlerine döndüklerinde askerlerin taşıyabilecekleri her şeyi alarak onları yağmalayıp soyduklarını gördüler.

Kojend adında bir başka önemli ve geniş bir şehir daha vardı. Semerkant'ın iki ya da üç yüz mil kuzeyinde, Aral Gölü'ne dökülen Sir Nehri üstünde kalıyordu. Bu şehrin Valisi Timur

Melek'ti. Oldukça güçlü bir liderdi, askerî yetenekleriyle ün yapmış ve ordusunun önde gelen generallerinden biri olarak Sultan'ın hizmetinde aktif görevleri olmuştu.

Tokat'ın düştüğünü duyan Timur, sıradaki şehrin kendisini ninki olduğunu düşündü, Moğol ordusunun yolunda sonraki durak orası gibi görünüyordu; dolayısıyla savunma için gayretli hazırlıklar yapmaya başladı. Şehre ulaşan tüm yolları dağıtıp köprüleri yıktı. Uzun süreli kuşatmaya karşın şehrin sakinleri için stokları doldurdu, çevre bölgelerden mısırlar, meyveler ve büyükbaş hayvanlar sipariş etti, bunların düşmanın eline geçmemesi için uzakta gizli bir yere götürüp sakladı.

Jughi şehre kendisi saldırmadı, Elak Nevian adlı bir generalinin emrine verdiği büyük bir ordu gönderdi. Elak şehre doğru ilerlemeye ve operasyon hazırlıkları yapmaya başladı. Yapılacak ilk iş nehrin diğer kıyısında olan şehre geçebilmek için tekrar bir köprü inşa etmektir. Sonra farklı noktalara bazıları duvarları oyarken aynı zamanda diğerleri de siperlerin üstünden taş, cirit ve ok fırlatıp garnizonun geri çekilmesini sağlayacak devasa düzenekler kurdurdu. Düzenekler iyi iş çıkardı. Duvarları yıkmak için kurulan her bir düzenek oldukça büyük ve güçlüydü. Söylenilene göre bazıları duvarın üstünden değirmen taşı büyük-lüğünde taş atabiliyordu.

Timur Melek de şehrinin korumak için eşit ölçüde aktifti. Yüzen batarya denebilecek düz tabanlı tekneler inşa ettirdi, bunlar düşman kampına atılacak her türlü mühimmatı harekete geçirmek üzere tasarlanmıştı. Söylenilene göre bataryaların üstü, içindeki insanları korumak için kapatılmıştı ve modern savaş gemileri gibi yan taraflarında pencereleri vardı ancak farkları gülle ve bomba yerine ok, cirit, taş ve mızrak atıyorlardı. Botlar, bazıları şehrin alt bazıları üst tarafından olmak üzere yola çıkarıldı ve Moğol çalışmalarına en çok etki edecek biçimde konumlandırıldılar. Çok sayıda adamı öldürüp yaraladılar ve kuşatmacıların çalışmalarını büyük ölçüde engellediler.

Elak hâlâ direniyordu. Şehrin her yanını kapatmaya çalışı-

yordu; ancak şehrin bir tarafında korunmasının mümkün olmadığı büyük sazlık ya da ormanlık bir alan vardı ve Timur duvarlarda ölen adamların yerine bu yolla çok sayıda takviye aldı. Bu esnada Elak da çok uzakta olmayan Jughiden takviye alıyordu ve böylelikle mücadele tüm şiddetiyle devam ediyordu.

Timur sonunda, düşmanın kapana kısılmasını sağlayacağını umduğu zekice bir plan hazırladı. Nehrin üzerinde, şehrin duvarlarına çok uzak olmayan bir ada vardı ve kuşatma başlama-dan evvel Timur oraya gözetleme yeri olarak bir kale inşa ettirip içine yaklaşık bin kişilik bir garnizon yerleştirmişti. Timur, Moğolların dikkatini şehirden çekmek için kaçak gibi davranıp doğrudan Moğol kampına gidecek bir grup adam oluşturdu. Elbette Elak onları, saldıracak zayıf noktalarını bulmak amacıyla şehrin nasıl korunduğu yönünde sorguladı. Sözde kaçaklar ona adadaki kaleye saldırılarını tavsiye etti, oranın kolaylıkla alınabileceğini ve şehre hâkim konumundan dolayı ele geçirildiğinde karşı tarafın teslim olmaya mecbur kalacaklarını söylediler.

Dolayısıyla Elak, devasa düzeneklerinin nehrin kıyısına, adanın karşısına taşınmasını emretti, tüm enerjisini ve mühimmatını kaleye saldırarak tüketti; ancak nehir çok genişti ve kalenin duvarları çok kalın ve yüksek olduğu için atışları çok az etki ediyordu. Sonunda tüm taşları –taşlar o zaman gülle görevi görüyordu– tükendi ve şehir alüvyonlu bir bölgede olduğu için hiçbir yerde taş yoktu, yeni mühimmat tedarik edebilmek için on ya da on iki metre yüksekliğe çıkması gerekiyordu. Tüm bunlarla çok vakit kaybetti ve garnizonun kendini büyük ölçüde iyileştirip savunmasını güçlendirmesine olanak sağladı.

Askerler yeni taş tedariki sağlarken kuşatma operasyonları büyük ölçüde askıya alındı ve ordunun tüm güçleri taş getirip götürmekle meşgul oldu.

Sonunda yüklü miktarda taş toplandı; ancak sonrasında Moğol Generali planını değiştirdi. Düzeneklerden kaleye doğru taş atmak yerine, ki taşların yerine ulaşmadığı anlaşılmıştı, ne-

hirde, kaleye doğru bir iskele yapmaya karar verdi, böylece düzenekleri duvarlara yakın bir görüş elde edecekti ve duvarları yıkma şansı yakalayacaklardı. Bu doğrultuda adamlarını çalı çırpı toplayıp keresteden sal yapmalarını emretti böylece salları taşla doldurulup planlanan kıyıya doğru temel atmak için nehre indirilecekti. Adamlar taşları elleriyle kıyıya taşıdılar ve kenarda hazır bulunan atlılar taşları alıp sallara yerleştiriyordu, taşların koyulacağı yere yaklaşıp dek suya giriyor, taşları attıktan sonra diğerleri için geri dönüyorlardı. Bu şekilde iskelenin yapımında iş bölümü yaparak çalıştılar, bazıları iskelenin kıyıya dayandırılması için çalışırken, atlılar akıntının ortasında temel oluşturmak için uğraştı. Atlıların işi oldukça zor ve tehlikeliydi, nehrin dibindeki kumda sürekli batıp çıktıkları çukurcuklar vardı. Yanı sıra garnizon, çalışmaları engellemek için elinden geleni yapıyordu, duvarın üstünden adamlara oklar, ciritler, taşlar ve ateşli dartlar fırlatıyordu ve bu şekilde pek çok at ve adam öldürmüştü.

A

Yine de Moğollar direndiler ve garnizonun tüm karşı koymalarına rağmen iskeleyi oldukça ilerletmeyi başardılar. Timur düşmanın çok geçmeden, karşı koymanın imkânsız olacağı avantajlı bir pozisyon elde edeceğini anladı. Dolayısıyla kaçmaya karar verdi. Planı, tüm adamları ve eşyalarıyla bir gemiye yüklenip gece yarısı nehre açılmaktı.

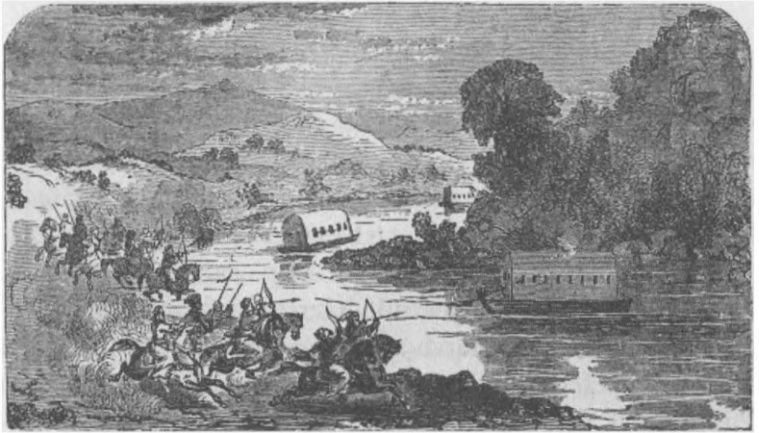
Planın hazırlıkları için adamlarını, ta ki yetmiş tekneye ulaşana dek, gizlice tekne yapımı için çalıştırdı. Tekneler hazır olana dek nehirde gizli bir yerde gözden uzak tutuldu. Hepsi kil ve sirke harcıyla sıvanmış ıslak keçeden yapılma ağır branda ya da çatılarla kapatıldılar. Bunun amacı adamları atılan oklardan, tekneleri de ateşe verilmekten korumaktı.

Teknelerin yola çıkması için kaldırılması gereken bir engel vardı, Moğolların ilk kuşatma esnasında nehri geçmek için şeh-

rin aşağısına inşa ettikleri köprü. Köprüyü yıkmak için Timur bir gece kapıların birinden hücum düzenledi ve köprüyü korumak için oraya yerleştirilmiş adamlara saldırdı. Aynı zamanda nehrin akıntısına, katran ve naftayla karıştırılmış çeşitli yanıcı madde yüklü büyük düz tabanlı tekneler bıraktı. Yanıcı maddeler, tekneler yola çıkmadan ateşe verildi, nehrin akıntısı gemileri birer birer köprüye vurdu, tahtadan yapılan direk ve payandalar ateşi körükledi, muhafızlar şehirden gelen saldırıyla meşgul olurken alevleri fark edemediler ve köprü bu şekilde yıkıldı.

Yol bu şekilde açıldı, çok geçmeden Timur Melek bir gece ailesini ve ordusunun büyük kısmını bu teknelere yerleştirdi; Moğollar neler olduğundan şüphelenmeden tekneler yola çıktı ve akıntıda birer birer gözden kayboldular. Sabah olmadan kaçışın tüm izleri silinmişti.

Çok geçmeden Moğol Generali av planlarının onu nasıl kaçırdığını duydu ve hemen nehrin güney kıyısına doğru kaçakları takip etmeleri için güçlü bir ekip gönderdi. Ekip çok geç-

Resim 11: Teknelerin savaşı

meden onlara ulaştı ve kıyıdaki Moğol atlıları, aralarındaki su mesafesi ve botlarını mümkün olduğunca kuzey kıyısında tutmaya çalışan adamlar arasında şiddetli bir savaş başladı.

Akıntının daraldığı ya da kuzey kıyılarının kayalık bölgelerine denk gelip tekneleri Moğol kıyısına yakın sürmek zorunda kaldıkları zamanlarda savaş oldukça keskin ve kanlı oldu. Moğollar teknelere mümkün olduğunca yakın olabilmek için atlarını suyun içine sürüyorlardı Müslümanlar kendilerini gemilerin pencerelerinden koruyabilirken Moğollar bu şekilde oklar, ciritler ve ateşli dartlar atıyorlardı.

Savaş bir süre bu şekilde devam etti, ta ki tekneler nehrin sığ bir bölgesine varıp –kum setleri ve resifler tarafından engellenip– karaya oturana dek. Timur için artık tekneleri terk edip adamlarıyla karadan kaçmaktan başka çare kalmamıştı. Bunu yapmayı başardı; kıyıya ulaştığında, Elak onlara saldıracak yeterli sayıda birlik getirmeden belli bir yükseltiye çıkıp adamlarını sıraya dizdi.

Sonunda Moğollar ona saldırmaya geldiğinde ilk an onları püskürttü ancak çok geçmeden savaş alanını terk edip kaçışını sürdürmek zorunda kaldı. Elbette Moğollar tarafından takip edildi. Adamlarının sayısı hızlıca azaldı, bazıları öldürüldü ve diğerleri kaçışın kargaşasından dolayı ana birlikten ayrı düştüler. Sonunda Timur neredeyse tek başına kalmıştı. Yakalanmasına çok az kalmıştı. Onu yakından takip eden üç Moğol vardı. Arkasını döndü ve takipçilerinin liderine ok fırlattı. Ok Moğol'un gözüne isabet etti. Yaralı adamın çektiği acının büyüklüğü dolayısıyla diğerleri ona yardım etmek için durdu ve bu sırada Timur kaçtı. Karşılaştığı diğer kıl payı kaçışlardan sonra Sultan'ın kampına ulaştı, Sultan onu keyifle karşıladı ve gösterdiği boyun eğmez tavrından dolayı övgülere boğup derhâl onu başka bir şehrin Valisi olarak atadı.

Bu esnada askerler tarafından terk edilen teknelerden bazıları onları kullanmakla görevli adamlarca kurtarıldı –özellikle de Timur’un ailesini taşıyan tekne. Bu tekne nehrin aşağısına ilerleyip aileyi güvenli bir yere taşıdı.

Timur ve adamlarının bırakıp kaçtığı Kojend şehri artık savunmasız kalmıştı ve ertesi gün Moğollara teslim oldu.

YIRMI BİRİNCİ BÖLÜM
Sultan'ın Ölümü
1220

BU ESNADA JUGHI ve diğer generaller, bir önceki bölümde bahsedildiği gibi, ülkeyi ordularıyla yakıp yıkarken ve yollarına çıkan tüm orta dereceli şehir ve kaleleri kuşatıp ele geçirirken Cengiz Han ana orduyla birlikte oraya sığındığını düşündüğü Sultan'ın takibi için Semerkant'a doğru ilerliyordu. Semerkant başkentti ve oldukça büyük ve bilindik bir şehirdi.

Cengiz Han'ın peşinde olduğu Sultan'ın yanı sıra ailesinden de ele geçirmek istediği kadınlar vardı. İmparatorluğun önde gelen iki kadını, Sultan'ın karısı ve ana Kraliçe. Ana Kraliçe oldukça ayrıcalıkları olan bir kadındı. Kocas, eski Sultan'ın yaşadığı süre zarfında oldukça ün edinmiş bir hanımdı, eğitimi, dindarlığı, nazik gönüllü oluşu, karakterinin mükemmelliği, işlerine ve arkadaşlarına olan ilgisi ve kraliyet üstündeki etkisinin sınırsız oluşu dillere destandı. Hayatının bir döneminde önemli politik işlere imza attı ve *Dünya Kaderinin Kadın Koruyucusu* unvanına layık görüldü. Sahip olduğu gücü oldukça zeki ve faydalı işler için kullandı. Adaleti tarafsız bir şekilde sağladı. Zayıfın yanında oldu ve güçlünün zulmünün önüne geçti. Ona ge-

tirilen tüm olayları sabır ve dikkatle dinledi ve son kararı bu bilgiler ışığında verdi. Tüm bunlarla birlikte oldukça sert ve haşindi, sınırsız güce sahip olan hemen her kadınlarda görüldüğü gibi, onun kararının gerektiği politik durumlarda aşırı derecede katı ve zalim olabiliyordu. Bu kadının adı Hatun'du.

Hatun ise o günlerde Semerkant'ta değildi. Sarayın ana yerleşkesinin bulunduğu Karazm'daydı. Kocasını yani şimdiki Sultan'ın babasının ölümünden bu yana emekliliğini geçiriyordu.

Semerkant daha önce de anlatıldığı gibi büyük ve mükemmel bir şehirdi. Diğer birçok şehir gibi iki duvarla çeviriliydi, sadece dış duvar tüm şehri kapsarken, içerideki duvar camileri, Sultan'ın sarayını ve bazı kamu yapılarını içine alıyordu. Duvarlar Buhara'ninkinden daha iyi inşa edilmiş ve daha sağlam güçlendirilmişti. Söylenilene göre dış duvarda on iki demir kapı vardı. Bu kapıların hepsi birbirlerinden bağımsız birer küme oluşturuyordu. Duvar boyundaki her iki küme çok sayıda adam alabilen bir kaleye açılıyordu. Duvarlar, içindeki adamların siper içinde savaşmasını sağlayacak şekilde mazgallı siperler ve kulelerle güçlendirilmişti, etrafları ise duvarları yıkma girişimiyle yaklaşacak düşmanları engellemek için derin ve geniş hendeklerle çevrilmişti.

Şehir, o zamanlarda yapılması mümkün olan en eksiksiz ve mükemmel hidrolik yapılarla rahatça suya erişiyordu. Şehre su, kurşun borular yardımıyla, şehrin yakınındaki dağlardaki su kaynağından ulaşıyordu. Bu borularla şehrin her yerine su veriliyor ve bedava dağıtılıyordu; öyle ki tüm büyük caddelerin ortasından ufak bir akarsu geçiyordu ve her evin bahçesinde bir çeşme vardı. Bunun yanı sıra halk meydanına ya da parkına, suyun çıkması ve küçük derecikler hâlinde her yere yayılması için açılmış bir toprak set vardı.

Tanımlanan kapı ve kuleler dış duvarda yer alıyordu, duvarlar büyük tarlaları, bahçeleri, bostanları ve tüccarlar tarafından tüm civar bölgelere gönderilen her türlü meyvenin yetiştiği düzenli ekilmiş alanlarını çevreliyordu. Kısa bir mesafeden bakıl-

dığında şehir, bu bahçeler ve tarlalar arasına gizlenmiş gibi görünüyordu, ağaçların tepelerinde beliren minareler ve bazı evlerin yüksek çatılarından başka bir şey göze çarpmıyordu.

Cengiz Han'ın geldiğini duyan civar sakinleri korunmak ve sığınmak için Semerkant'a akın ediyordu, öyle ki şehre sığmıyorlardı. Buna ek olarak Sultan otuz generalin emrinde şehri koruması için yüz bin kişilik ordu gönderdi. Ayrıca kuşatma esnasında ordunun işine yarayacağı durumlarda kullanması için yirmi tane büyük fil de generallerin komutasına verilmişti. Ancak ordu şehre girmek yerine önce şehrin civarında kamp kurdu. Eştikleri büyük hendeklerle kampın konumunu güçlendirdiler, hendekten çıkan topraklarla kampı Moğollardan korumak için tabyalar hâlinde şekillendirdiler. Ancak Cengiz Han gelir gelmez bu siperlerden çekilip duvarların içine girmek zorunda kaldılar. Kendilerini öyle bir kuvvet ve azimle savundular ki duvarlar içindeki anlaşmazlıktan haberi olmayan Cengiz Han muhtemelen şehri ele geçirmenin çok zor olacağını düşündü. Zengin tüccarlar ve şehrin önde gelen varlıklı insanları er ya da geç şehrin Moğolların eline düşeceğine ikna olmuştu, canlarını ve belki mallarını kurtarabilecekleri bir anlaşma karşılığı teslim olmaları gerektiğini düşünüyorlardı.

Ancak generaller bu tarz tekliflere kulak asmadı. Onlar Sultan tarafından şehri korumak için gönderilmişlerdi ve emirlerine onurlu biçimde itaat ederek şehrin savunmasında kanlarının son damlasına kadar savaşıyorlardı.

Duvarlar içindeki anlaşmazlık günden güne daha da büyüdü ve sonunda şehrin sakinlerinden bir grup, o denli güce ve azme ulaştı ki kapılardan birini ele geçirdiler, dindarlardan, hâkimlerden ve şehrin önde gelenlerinden oluşturdukları bir heyeti ellerinde şehrin anahtarlarıyla Cengiz Han'a gönderdiler, garnizonun ve halkın canını bağışlaması durumunda şehrin anah-

tarlarını ona teslim edeceklerini söylediler. Ancak Cengiz Han onların grubu ve teslim olmaya gönüllü olanlar dışında kimse için anlaşma yapmayacağını ilettiler. Garnizonun askerleri ve generalleri için söz vermedi.

Heyet anahtarları verdi ve Cengiz Han şehre girdi. Halkın canı bağışlandı ancak askerler bulundukları yerde katledildiler. Çoğu, caddelerde telef edildi. Kalanlar Vali'nin liderliğinde iç duvara çekildiler ve dört gün boyunca kendilerini savundular. Dört günün sonunda durumlarının umutsuz olduğunu anladılar, Moğollardan merhamet beklenmeyeceğini bilerek düşmana tüm riskleri göze alarak bir saldırı düzenlemeye karar verdiler. Bu doğrultuda Vali, bin attan oluşan bir birliğin başında, çekildiği yerden âniden çıktı ve Moğolların savunmasız bir ânında onları aşip kapıları açmayı başardı ve kaçtı. Şehirde kalan diğer tüm askerler derhâl kılıçtan geçirildi.

Bu esnada durumun kötüye gittiğini anlayan Sultan, elinde tutabildiği kadar büyük bir ordu eşliğinde vilayetten vilayete kaçıyor ve nafîle bir çabayla kendine güvenli bir yer arıyordu. Çok sayıda oğlunun arasında Celaleddin ve Kutbeddin adında ikisi vardı. Celaleddin en büyüğüydü ve doğal olarak babasının vârisiydi; ancak herhangi bir nedenle ana Kraliçe Hatun ondan hoşlanmıyordu, oğlu Sultan'ı şu ya da bu şekilde Celaleddin'i saf dışı bırakmaya ikna etmiş ve onun yerine kendi favorisi olan Kutbeddin'i tahta vâris yapmıştı.

Diğer oğullarını farklı vilayetlere vali yapan Sultan nafîle bir güvenlik arayışı içinde birinden diğerine kaçıyor. Ancak öyle bir yer bulamadı. Kaçarken Moğol orduları tarafından peşi bırakılmayan Sultan'ın hizmetlileri sürekli olarak azaldı ve sonunda umudunu kaybetmeye başladı.

Sonunda, kısa süre kaldığı şehirlerden birinde, evinin eşyalarından, kraliyet mühürlü on sandıktan sorumlu olarak tayin ettiği Subay Omar'a, onları uzakta bir kaleye gizlice taşımasını ve kimsenin haberi olmadan eşyaları oraya kitlemesi talimatını gönderdi.

Bu sandıklar kraliyet mücevherlerini içeriyordu ve değerleri paha biçilemezdi.

Bundan sonra oğullarında biri büyük bir orduyla ona katıldı ancak çok geçmeden çok sayıda Moğol onlara ulaştı, şiddetli bir savaştan sonra Sultan'ın orduları bozguna uğratıldı ve dağıtıldı; kendisi yanında kalmaya ikna ettiği küçük bir birlikle tekrar kaçmak zorunda kaldı. Böylece Hazar Denizi yakınında, gizlenme umuduyla ücra bir şehre ulaştı. Tüm gücü ve cesareti tükenmişti. Büyük bir buhran ve üzüntüye kapılmıştı, vaktini camiye giderek ve dindarlardan, tanrının onu korumasını dilemelerini isteyerek geçiriyordu. Günahlarından tövbe etti ve şayet yüce varlık onu düşmanlarından kurtarıp tahtına tekrar geçirirse tüm yasaları değiştireceğine dair söz verdi.

Sonunda onun takibinde olan Moğollar, ülkenin o bölgesindeki bir köylüden, Sultan'ın nerede olduğunu öğrendiler; bir gün dindarlarla birlikte camideyken Moğolların geldiği haberi ulaştı. Telaşla camiden çıktı ve bazı arkadaşlarının rehberliğinde kıyıya indi, karada kaçacak yeri kalmadığı için deniz yoluyla kaçma ümidiyle bir tekneye bindi.

Moğollar kıyıda belirdiğinde tekneye henüz binmişti. Teknedeki adamlar hemen yola koyuldular. Hayal kırıklığı ve öfke içindeki Moğollar onlara ok attı; ancak hiçbirisi Sultan'a isabet etmedi ve çok geçmeden düşmanlarının elinden kaçtı.

Sultan tahammül ettiği korku ve üzüntünün yorgunluğuyla, çaresizce tekneye uzandı. Çok geçmeden göğsüne saplanan bir acıyla kıvrınmaya başladı, acı o kadar şiddetlendi ki nefes alamaz hâle geldi. Onunla birlikte teknedeki adamlar Sultan'ın ciddi bir şekilde hastalandığını anlayarak, denizin güney köşesinde yer alan Abiskun adlı küçük bir adaya doğru çevirdiler rotalarını. Burada bir çadır kurdular; içine hasta için bir yatak hazırladılar. Ayrıca kıyıya gizlice, doktor getirmesi için bir ulak gönderdiler. Doktor elinden geleni yaptı ancak artık çok geçti. Yanma ve acı bir süre sonra dindi ancak hastanın yavaş yavaş kaybedildiği ve ölmek üzere olduğu aşikârdı.

O sırada adanın çok uzağında olmayan bir yerde olan Sultan'ın, Kutbeddin için saf dışı bırakılan oğlu Celaleddin babasının durumunu haber aldı. Hemen yanına iki kardeşini alıp babasını görmeye gitti. Ancak işlerini, Moğolların neler olduğunu anlamaması için çok gizli yürütmeliydi.

Celaleddin'in gitmesi üzerine, Sultan onu gördüğü için minnettar olduğunu ifade etti ve onun yerine başkasını koyma hükmünü iptal etti.

“Sen, oğlum,” dedi; “Oğullarım içinde Moğollardan benim öcümü alabilecek kadar iyi olan bir tek sensin; bu nedenle daha önce annem olan Kraliçe'nin Kutbeddin için yaptığı rica üzerine verdiğim hükmü iptal ediyorum.”

Sonra kutsal bir şekilde Celaleddin'i vârisi olarak atadı ve diğer prenslere de hükümdarları olarak ona itaat edip bağlılık göstermelerini emretti. Ayrıca ona devrettiği üstün gücün bir simgesi ve nişanesi olarak kılıcını oğluna verdi.

Bu olayın üstünden çok geçmeden Sultan son nefesini verdi. Hizmetliler Moğolların korkusundan Sultan'ı gizlice adaya gömdüler. Gelenekler gereği gömmeden önce dikkatle yıkadılar ve başka bir elbise ya da kefen olmadığı için yaşarken giydiği kıyafetlerini giydirdiler.

Ana Kraliçe Hatun, oğlunun ölümünü ve aynı zamanda gözdesi Kutbeddin'in bir kenara atılıp kendisinin nefret ettiği ve onun da kendisinden nefret ettiğini varsaydığı Celaleddin'in vâris yapıldığını öğrendiğinde çok öfkelen-di. O esnada başkent Karazm'daydı ve yanındaki subay ve askerleri, Sultan'ın kararını kabul etmeyip Kutbeddin'i hükümdarları olarak görmeleri konusunda ikna etme girişiminde bulundu.

O, bu komploları planlamaya çalışırken şehre, Moğolların geldiği haberi ulaştı. Hatun derhâl kaçıp hayatını kurtarmaya karar verdi. Karazm'da kendi vesayeti altında on iki çocuk, imparatorluğun farklı bölgelerini ya da çevresini yöneten prenslerin oğulları vardı. Bu çocuklar ya rehine olarak ya da isyan ve savaşlarda esir olarak alınmıştı ve babalarına ceza olarak hapiste

tutuluyorlardı. Ana Kraliçe çocukların hepsini yanına alamayacağını anlayınca hepsinin öldürülmesini emretti. Moğollar geldiğinde onları serbest bırakacağından korkmuştu.

Kraliçe şehirden gider gitmez Celaleddin ve Kutbeddin tarafları arasındaki güç savaşı kargaşaya neden oldu. Ancak bu kötülüğü yapan Kraliçe bu kargaşanın sonunun ne olacağını dert etmemişti. Onun tek derdi kendini kurtarmaktı. Pek çok macera atlattıktan sonra yolu, Hazar Denizi'nin güney kıyısında, dağlar ile deniz arasında oldukça ücra bir bölgeye düştü ve tüm kovalamaların dışında kalacağını düşündüğü İlan adında bir kaleye sığındı. Kaleye beraberinde mücevherlerini ve tüm değerli varlıklarını da getirdi.

Ancak Cengiz Han'ın her yerde casusları vardı ve çok geçmeden Hatun'un nerede gizlendiğini öğrendi. Ülkenin o kısmındaki birlikleri kumanda eden Hubbe Nevian adlı Moğol Generali'ne ulak gönderip Hatun'un İlan Kalesi'nde gizlendiğini bildirdi, gidip kaleyi kuşatmasını, tüm riskleri alıp Hatun'u ölü ya da diri ona getirmesini emretti.

Hubbe derhâl kaleye doğru yola çıktı. Ana Kraliçe onun geldiğini fark etti ve yanındaki lortlar onu kaçmaya teşvik etti. Eğer onlarla giderse onu Celaleddin'e götüreceklerini ve torununun onu koruyacağını söylediler. Ancak o, böyle bir teklifi dahi değerlendirmede. Celaleddin'e karşı öyle derin bir nefret besliyordu ki hayatını kurtarmak için bile onun emri altına girmezdi. Celaleddin'den gelecek iyiliklerdense Moğollardan göreceği en kötü işkencelere razı olduğunu söyledi.

Kraliçe'nin Celaleddin'e hissettiği büyük kin şahsen ona karşı değildi; torununun annesine duyduğu oldukça eski ve uzun süreli bir antipati ve nefretten ileri geliyordu.

Hatun tehlikeden kaçmayı reddettiği için çok geçmeden Moğol birlikleri bölgeye ulaştı ve duvarların önünde kamp kurdu.

Üç ay boyunca Hubbe ve Moğol birlikleri içeri girmek için şahmerdanlar ve diğer düzeneklerle kalenin duvarlarını oy-

maya çalıştılar ancak nafileydi. Duvarlar çok sağlamdı. Hâlâ kaleye ulaşılmadığını duyan Cengiz Han duvarları oymaktan vazgeçip çevreyi yakın ablukaya almalarını ve kaleye kimsenin girip çıkmasına izin vermemelerini haber saldı, böylece garnizon tedarikleri tükenip açlıkla savaşımaya başlayınca teslim olacaktı.

Hubbe'nin emre itaat ederek başladığı düzenlemeleri gören Vali, endişelenmediğini, tedarik depolarının dolu olduğunu ve dağların arasında bolca yağın yağmur sayesinde su sıkıntısı da çekmediklerini söyledi.

Ancak Vali yağmur hesaplamalarında yanılmıştı. Genelde çok yağış alan bir bölgeydi ancak kalenin ablukaya alınmasından sonra üç hafta boyunca tek damla yağış düşmedi. Civardaki insanlar bu susuzluğun, çocukların katliamı ve işlediği diğer suçların karşılığı olarak gökyüzünün Kraliçe'ye uyguladığı özel bir adalet olduğunu düşündüler. Normal koşullarda o kadar sık yağmur alan bir bölgeydi ki insanlar tüm su ihtiyaçlarını bu şekilde karşılayabiliyordu ve bu yüzden ne kaynak arama ne de kuyu kazma arayışı içinde olmuşlardı.

Kaledeki insanlar susuzluktan çok çekiyordu. Çoğu sefalet içinde öldü ve sonunda depolar da tükenmeye başladı; Hatun teslim olmak için Vali'ye izin vermek zorunda kaldı.

Moğollar derhâl Kraliçe'yi yakalayıp tüm hazinesine el koydu. Ayrıca ona hizmet eden lortları ve leydileri, hanedeki kadınları ve kaçarken beraberinde getirdiği iki ya da üç torununu da esir aldılar. Tüm bu insanlar güçlü bir muhafız birliği altında Cengiz Han'a gönderildiler.

Cengiz Han, Kraliçe'yi bir süre esir olarak tuttu, ona oldukça zalim ve barbarca davrandı. Bazen akşam yemeklerinden sonra onun çadırına getirilmesini emrediyor, Kraliçe'yi aşağılayıp dalga geçerek zaferinin tadını çıkarıyordu. Böyle akşamlarda sofrasındaki yemek artıklarını köpeğe atar gibi Kraliçe'nin önüne atıyordu.

Çocuklarını da ondan aldı ve bir süreliğine ona teselli olması

için sadece bir tanesini bıraktı; ancak bir gün çocuğun üstünü giydirip saçlarını tararken bir subay geldi ve onu kollarından çekip aldı. Bu son darbe daha önce katlandıklarından çok daha acı gelmişti, hepten avutulmaz bir keder ve üzüntüyle baş başa bırakılmıştı.

Bazı rivayetlere göre bu olayın üstünden çok geçmeden öldürüldü ancak diğer rivayetlere göre ise Cengiz Han, onu yıllarca tutsak etti, Kraliçe'nin eskiden güç ve ihtişamla hüküm sürdüğü bölgelerden zaferle geçerken onu da kervanında bir oraya bir buraya taşıdı. Bu acıları hak etmişti, doğrudu; ancak ona böyle zalimce davranan Cengiz Han da daha az suçlu değildi.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM
Zafer Seferleri
1220-1221

BUNDAN SONRA CENGİZ Han yıllarca başarılı bir şekilde fetihlerini Orta Asya'nın tüm batısında devam ettirdi, yurda bıraktığı generalleri ise aynı şekilde doğuda fetihlere devam ettiler. İran'ın neredeyse tümünü istila etti, Hazar Denizi'ni çevrelerine ve hatta Hindistan sınırlarına dayandı.

Hindistan seferi esnasında Celaleddin'in peşindeydi. Babasının ölümünden hemen sonra Celaleddin tüm gücüyle bir ordu kurdu ve Cengiz Han'la savaşmaya devam etti. Başta büyükannesinin, kardeşi Kutbeddin lehine, ona karşı düzenlediği komplo ve isyanlar ile onların sonucunda insanların arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar yüzünden çok büyük sıkıntı ve zorluklarla karşılaştı. Yıl sonuna doğru nihayet isyanları belli ölçülerde bastırmayı ve bir ordu toplamayı başardı; bir savaşta Moğollarla karşılaşabilecek güçte olmadığını bildiğinden seferlerine ket vurmak için onları çeşitli yollarla rahatsız edip, ayak bağı oldu. Cengiz Han zaman zaman onu yakalamaları için ordusunu gönderdi. Genellikle bu karşılaşmaların sonucunda bozguna uğruyordu ancak her seferinde kaçıp belli bir sayıda

adamını tutmayı başarıyordu ve böylece günden güne zayıflamasına rağmen varlığını sürdürüyordu.

Sonunda umudunu yitirdi, Cengiz Han'ın ona karşı yolladığı ordu karşısındaki yenilgisinden sonra geriye kalan az sayıda birliğiyle dağların arasında güçlü bir kaleye sığındı, Vali'ye, artık mücadeleye devam etmesinin faydasız olduğunu ve rekabeti umutsuzca terk edip kendini kaleye kapatmak için geldiğini söyledi.

Vali kendisine, onun gibi şanlı bir soydan gelen ve göz kamaştırıcı bir tahtın vârisi olan Prens'in, kaderin talihsizlikleri sonucu cesaretsizliğe ve ümitsizliğe boyun eğmesinin doğru olmadığını söyledi. Tekrar meydanlara çıkmasını, yeni bir ordu kurmasını ve sonuna dek savaşmasını öğütledi.

Celaledin bu öğüdü dinlemeye karar verdi, kalede dinlendikten kısa zaman sonra tekrar meydanlara çıktı.

Çok çaba sarf etti ancak sonunda yirmi bin adam toplamayı başardı. Bu, düşmanla kıyaslandığında küçük bir orduydı, bu doğrudu; ancak Prens'in önemli operasyonlarını yapmasına olanak sağlayacak şekilde iyi yönetilirlerse, yeterli olurlardı. Ve Celaledin tekrar cesaretlenmeye başlamıştı. Bu yirmi bin kişilik orduyla onu daha da cesaretlendirecek bir iki zafer bile kazandı. Bu karşılaşmalardan biri esnasında Moğol Generali'nin yaptığı hileye rağmen onları bozguna uğrattı. Mücadele için Celaleddin'e karşı gönderilen Moğol ordusu yeterli değildi ve General, Celaleddin'i ordusunun gerçekte olduğundan daha güçlü olduğuna inandırmak için ordudaki tüm kep ve yeleklere içinin samanla doldurulmasını ve yük taşıyan at ve develere yerleştirilmesini emretti; böylece arkadan gelen sıra yedek asker görünümünü verecekti. Bu ise Celaleddin'i savaşmadan teslim olmaya ikna edecekti.

Ancak Celaleddin bir şekilde bu işte bir hile olduğunu anladı; teslim olmak yerine Moğollarla tüm gayretiyle savaştı ve onları yendi. Oldukça azimli bir zafer kazandı ve eğer generaleri yağmalama konusunda münakaşaya girmeselerdi bu zafer,

onun kaderinin değıŖeceğı nokta olabilir. Önde gelen iki generalin de sahip olmak istediğı çok güzel bir Arap atı vardı. Arada anlaşmazlık çıktı ve generallerden biri diğeri yüzüne kamçıyla vurdu. Bunun üzerine kavga şiddetlendi. İki taraf Celaleddin'e başvurdu. Generallerden birinin lehine karar verip diğeri kendine düşman etmek istemediğı için arayı bulmaya çalıştı. Bunu yapmakta başarılı olamadı; generallerden biri darıldı ve gece emri altındaki birlikleri alıp gitti.

Celaleddin kırıgın generali geri getirmek için elinden geleni yaptı; ancak amacına ulaşmadan evvel Cengiz Han çıkageldi, iki grubun arasına büyük bir orduyla girerek onların birleşmesine engel oldu.

Celaleddin'in artık geri çekilmekten başka çaresi kalmamıştı. Cengiz Han onu takip etti ve şu ya da bu şekilde bir süre sonra iki ordu Hindistan sınırlarındaki İndus Nehri kıyılarına vardı.

Yakın mesafeden takip edilen Celaleddin nehir kıyısı civarında dar bir geçide konuşlandı, burada kayalıklar ve uçurum arasında büyük bir savaş başladı. Söylenilene göre Cengiz Han üç yüz bin kişilik bir orduya hükmederken Celaleddin'in emri altında sadece otuz bin askeri vardı. Asker sayıları muhtemelen abartıydı ancak aradaki kıyas doğru olabilir.

Moğol ordusundan ancak ufak bir kısmı Sultan'ın birliklerinin çekildiğı yere girebilmişti; Sultan'ın ordusu amansızca savaştı ve söylenilene göre pes etmeden önce yirmi bin Moğol askerini öldürdüler. Tüm gün boyunca vahşi hayvanlar gibi gözü kara ve aralıksız savaştılar. Geceye doğru Celaleddin artık sona geldiğini gördü. Taraftarlarının çoğı öldürülmüştü. Bazıları nehrin karşısına geçip kaçmış ve çoğı da kaçma girişiminde bulunurken boğulmuştu. Geriye kalan adamları ise yorgundu ve cesaretlerini yitirmişlerdi, ertesi gün savaşı yineleyecek hâlde değillerdi.

Celaleddin, belki öldürölür umuduyla savaşta kendini serbestçe göstermişti. Ancak Cengiz Han onun canlı ele geçirilmesini emretmişti. Hatta iki generalini onu izlemesi ve kim-

senin hiçbir şekilde onu öldürmemesine dikkat etmeleri için atamıştı. Onu canlı ele geçirip ülkeye esir olarak götürecektir ve büyükannesi yaşlı Kraliçe Hatun'a hâlâ yaptığı gibi eski topraklarında onu zafer hatırası olarak sergileyecekti.

Ancak Celaleddin, düşmanına bu keyfi tattırmamaya kararlıydı. Yüzerek kendini kurtarmaya karar verdi. Savaştan dolayı kan ve toz içinde kalmış bir hâlde nefes nefese önce, o bölgelerde ve o zamanlarda âdet olduğu üzere seferlerde ona eşlik eden annesi, karısı ve çocuklarıyla vedalaşmaya gitti. Onları çağırırken endişe ve korku içinde buldu. Üzüntü ve gözyaşları içinde, daha iyi zamanlarda bir araya gelme umuduyla onları teselli ederek veda etti. Nehri geçerken kendine engel olmaması için zırhını ve silahını çıkarıp yanına kılıcını, yayını ve dolu ok kılıfını aldı. Sonra yeni bir ata bindi ve nehre sürdü.

Nehir kenarına ulaştığında, at suyun akıntısını oldukça hızlı ve çalkantılı bulduğu için ilerlemeye razı olmadı; ancak Celaleddin mahmuzlarına bastırdı. Aslında kaybedilecek vakit yoktu; Cengiz Han ve bir grup Moğol onu yakalamak için belirlediğinde kıyıya henüz ulaşmıştı. Celaleddin'in kayalar ve girdaplar arasında at sürdüğünü gördüklerinde durdular. Onu takip etmeye cesaret edemediler ancak tehlikeli macerasının nasıl sonlanacağını görmek için su kenarında beklediler.

Celaleddin düşmanların erişemeyeceği kadar uzaklaştığını anladığında atının ayağını dayayabileceği bir yerde durdu, nefret ve isyan dolu bakışlarla düşmanlarına doğru döndü. Sonra yayını çıkardı ve onlara ok fırlatmaya başladı, kılıfı tükenene dek atmaya devam etti. Moğolların içinden daha cesaretlece olanları Cengiz Han'a, yüzerek gidip onu almaya çalışmayı teklif etti. Ancak Cengiz Han gitmelerine izin vermedi. Bu girişimin nafile olacağını söyledi.

"Ona hiçbir şey yapamazsın," dedi. "Böylesi azimli ve soğukkanlı bir cesarete sahip bir adam tüm girişimlerini alt eder ve karşı koyar. Her adam böyle bir oğlu olduğu için her çocuk da böyle bir babadan geldiği için gurur duyardı."

Okları tükendikten sonra Celaledin tekrar nehre döndü; girdaplar, anafolar ve kayalıkları döven dalgalar arasında geçirdiği bir dizi amansız mücadeleden sonra atı efendisini feraha taşımaya başardı. Atın mücadelesi kıyıdaki Cengiz Han ve ekibi tarafından, gözden kaybolana dek büyük bir ilgiyle izlendi.

Celaledin karaya varıp geçişin yorgunluğundan ve tedirginliğinden biraz olsun kurtulur kurtulmaz ne yapacağına karar vermek için etrafına bakınmaya başladı. Issız ve vahşi bir yerde tek başınaydı, Hindistan ormanlarını sıkça ziyaret eden kaplan ve diğer vahşi hayvanların hedefi olmaktan korkmak için yeterli sebebi vardı. Gece çöküyordu ve ne barınak ne de sığınak izi vardı. Atını bir ağacın gövdesine bağladı ve ağaca tırmanıp geceyi dalların arasında geçirdi.

Ertesi sabah aşağı indi ve ne bulacağını görmek için nehir kenarında yürümeye başladı. Oldukça tedirgin ve üzgündü. Aniden, bir grup subay eşliğinde, savaş esnasında kaçan birlikte karşılaştınca rahatladı ve çok sevindi. Bu subaylardan üçü onun yakın arkadaşıydı ve onları gördüğüne çok memnun oldu. Ordunun yenilmeye başladığı sırada kıyıda buldukları tekne yardımıyla nehrin karşısına geçmişlerdi. Resifler, kayalıklar ve suyun taşkınlığı arasında risk dolu bir geceyi tekne de geçirmişlerdi. Sonra sabaha karşı Celaledin'in onları bulduğu yer yakınında bir yerde karaya çıkmışlardı.

Çok geçmeden üç yüz kişilik bir birlikle karşılaştı, onlar ise biraz daha aşağıda suyun daha sakin olduğu bir noktadan yüzererek kaçmışlardı. Yaklaşık on kilometre aşağıda, benzer şekilde kaçmış dört bin adam daha olduğunu söylediler. Bu adamları bir araya getiren Celaledin, yine kendini belli bir ordunun başında bulmuştu.

Adamların ihtiyaçlarının aciliyeti had safhadaydı, hepsi yiyecekten ve diğer temel gereksinimlerden yoksun bir hâldeydi ve Celaledin bu ihtiyaçları karşılayamadığı için sıkıntı içindeyken nehrin karşı kıyısındaki vefakâr ve düşünceli subaylarından biri yardımına koştu. Bu subayın adı Jamalarrazad'dı.

Efendisinin, nehrin karşı tarafına geçtiğini anlar anlamaz ve ayrıca çok sayıda birliğin de geçmeye teşebbüs etmiş olduğunu ve muhtemelen pek çoğunun diğer kıyaya ulaşmakta başarılı olduğunu bilerek, ertesi sabah hepsinin yiyecek ve giyecek ihtiyacının doğacağını düşündü ve hemen işe koyuldu, tüm gece boyunca yiyecek, silah, para ve askerlere kıyafet yapılacak malzemelerle dolu büyük bir tekne hazırladı. Planı Moğollar tarafından anlaşılmadan tekneyi yola çıkarmayı başardı ve ertesi sabah saatlerinin sonuna doğru karşı kıyıya vardı, böylece Celaleddin'in tüm acil ihtiyaçlarına bolca tedarik sağlandı.

Celaleddin, Jamalarrazad'ın durumu bu şekilde idare etmesine çok memnun oldu ve onu hizmeti altında oldukça yüksek ve sorumluluk sahibi bir rütbeye atayıp, yeni bir onur unvanı verdi.

Bu esnada, nehrin diğer kıyısında olan Cengiz Han ertesi sabah Celaleddin'in kampını ele geçirdi. Dolayısıyla Sultan'ın ailesi eline düştü. İmparator, tüm erkeklerin öldürülmesini ancak kadınların farklı bir son için saklanmasını emretti. Öldürülenler arasında Celaleddin'in sekiz yaşındaki en büyük oğlu da yer alıyordu.

Celaleddin, belki ilerde geri dönüp bulur niyetiyle hazinesinin nehre gömülmesini emretmişti. Ancak Cengiz Han bir şekilde hazinenin nerede gömülü olduğunu öğrendi ve onu çıkarmaları için dalgıçlar gönderdi; böylece hazineyi ganimetinin bir parçası olarak ele geçirdi.

Bu olaylardan sonra Celaleddin beş ya da altı yıl Hindistan'da kaldı, kendisi ve ordusu ülkenin bazı prensleriyle bir araya geldi ve orada pek çok seferler düzenlediler. Sonunda uygun bir fırsat bulduğunda kendi ülkesine geri döndü, orada da uzun süre Moğollara karşı savaştı ancak hiçbir zaman onlara karşı önemli bir pozisyon elde edemedi.

Cengiz Han ise o olaydan sonra iki ya da üç yıl daha Asya'nın batısındaki Müslüman topraklarında istilalarına devam etti ve sınırlarını her yönde genişletti. Bu adımlarını detaylıca

takip etmeye gerek yoktur. Detaylandırmak sadece yağma, istila, cinayet ve tahrip hikâyelerinin tekrarı olacaktır. Bazen de kuşatılan şehir istilacı kapılara ulaştığında, hâkimler ve şehrin önde gelenlerinden oluşan bir heyet ve değerli hediyeler eşliğinde şehrin anahtarlarını gönderip İmparator'un gönlünü hoş tutmak ister. Ve Moğol askerlerine böyle hoş mizaçla yaklaşımları o âna dek işe yaramıştır, ordu böylece şehri yağmalayıp alt üst etmekle kendini eğlerken, halkı sağ bırakır. Diğer zamanlarda ise şehir direnme girişiminde bulunur. Moğollar duvarları oymak ve kuşatılanlara büyük taşlar fırlatmak için düzenekler kurar. Şehrin alüvyon karakterli bir zeminde kurulmuş olması durumunda yeterli taş tedariki sağlamak oldukça güç olmuştur. Böyle durumlarda, taş stoklarının eriyemeye başlamasından sonra askerler şehre uzanan caddelerdeki ya da yakındaki ormanda bulunan büyük ağaçları kesip gövdeleri parçalara ayırırlar ve düzenekler için mühimmat oluşturan devasa bloklar elde ederler. Bu ağır ahşap blokları duvardan fırlatıldığında neredeyse taş etkisi görebilmektedir, modern bombalarla kıyaslandıklarında ise –korkunç bir demir yığını, bataryadan çıkıp dört ya da beş mil uçtukten sonra, havada yanıcı bir iz bırakarak, şehre düşer ve binlerce parçaya ayrılıp demir dolusu gibi etrafa sıçrar– oldukça zararsız savaş araçlarıydı.

Ağaç gövdelerinin kesilip kütüklere ayrılması ve düzenekler için taş toplanması gibi işlerde Moğollar savaşlarda ele geçirip tutsak ettikleri esirleri çalıştırıyordu. Bazı kuşatmalarda bu tür işlerin yükü oldukça ağır oluyordu. Söylenilene göre Nişabur'un kuşatılması sırasında –sakinleri Celaleddin'e gizlice silah, tedarik ve para göndererek Cengiz Han'ı gücendiren ancak sonrasında hemen Moğollara teslim olup onlara dostmuş gibi davranan şehir– Moğol ordusu bu düzeneklerden tam yüz yirmi tane kullandı ve bu düzenekler kuşatılan şehre belli bir mesafede başka bir yerde inşa edildi sonrasında esirler tarafından parçalar hâlinde taşınıp duvarların altında birleştirildi. Esirler bu tür işlerde çalıştırılırken diğer esirler bazen, duvarların üs-

tünden atılan oklar ve ateşli dartları uzak tutup söndürmek için çığ postla kaplı tahta siperlerle onları korurdu.

Bazen de düzeneklerin kurulacağı yer tahta siperlerle korunuyor oldurdu. Böyle durumlara karşı düzenekler de düşman tarafından ateşe verilmekten korunmaları için çığ postla kaplanırdı. Bu iş için gereken post miktarı oldukça fazlaydı ve bunu elde edebilmek için Moğollar düşmandan yağmaladıkları çok sayıdaki büyükbaş ve at sürülerini katlediyordu.

Düzeneklerinin mühimmat stokları yönünden düşmanı engellemek için Moğolların geldiğini duyan şehrin insanları bazen günler öncesinden toplanıp buldukları tüm taşları nehre atar ya da ortadan yok ederlerdi.

Bazı durumlarda da tehdit edilen şehirler, daha önce bahsedildiği gibi, direnme girişiminde bulunmadan teslim olur ve kaderlerini istilacının merhametine bırakırlardı. Böyle durumlarda Moğollar şehir sakinlerinin hayatını bağışlamasına rağmen mallarını yağmalar. Şehrin kısa süren direnme girişiminden sonra garnizonun umudunu yitirip teslim olmadan önce istilacıyla anlaşmaya varmaya çalışmaları da yaşanan bir durumdur. Ancak böyle durumlarda Moğolların sunduğu şartlar çok ağır olur ve garnizon, şartları kabul etmektense son âna kadar savaşıma devam eder.

Örnek olaylardan biri ise şehirlerden birinde Kubru adında oldukça soylu karakterli ve ünlü bir prens ya da şeyhin öldürmesiyle yaşandı. Cengiz Han'ın şehri almak için görevlendirdiği Moğol Generali, üçüncü oğlu Oktay'dı. Oktay şeyhin methini duymuştu ve ona karşı büyük bir saygı beslemişti. Şehre, şeyh ve beraberinde seçeceği on kişi için, şehri terk edip istediği yere gitme özgürlüğü veren bir geçiş belgesiyle elçi yolladı. Ancak şeyh teklifi geri çevirdi. Sonra Oktay şeyhe bin kişiyi beraberinde götürebileceği bir geçiş izni yolladı. Ancak şeyh yine reddetti. Şehirdeki tüm Müslümanları kapsayana dek Oktay'ın cömertliğini kabul etmeyeceğini bildirdi. Payına düşen bu hakkı diğerleriyle paylaşmak zorunda olduğunu, bu insanlara ko-

layca kopamayacağı bir bağla bağlı olduğunu söyledi. Dolayısıyla kuşatma devam etti ve sonunda şehir ele geçirildiğinde şeyh caddedeki diğerleriyle birlikte öldürüldü, kanının son damlasına kadar bir aslan gibi savaşıyordu.

Hiçbir Müslüman lider onun kadar yüce bir ruha sahip olamamıştı. Moğolların geldiğini duyan bir lider gece yarısı halatlarla duvardan kaçtı, şehri ve garnizonu kendi kaderine terk etti.

Zalim düşmanlarından merhamet beklenmeyeceğini bilen şehir garnizonları genellikle son âna dek yırtıcı hayvanlarla savaşır gibi amansız bir savaş çıkarıyorlardı. Aniden kapıları açıp yığınlar hâlinde saldırıyorlar, ellerindeki yanıcı madde ve fenerlerle kuşatmacıların düzeneklerini ateşe verip Moğollar olayın paniğinden ve karmaşasından fırsat bulup onları yakalayamadan tekrar içeri giriyorlardı. Bu şekilde çokça düzenek tahrip ediyor ve çok sayıda adam öldürüyorlardı.

Moğollar yine de direniyordu, er ya da geç şehrin düşeceği belliydi. Sonra şehrin sakinleri tüm umutların tükendiğini anladığında düşmana olan kinleri daha da belirginleşiyor ve bazen şehri kendi elleriyle ateşe veriyorlardı, öfkeli düşmanın eline düşmektense kendilerini, karılarını ve çocuklarını alevlerin içine atıyorlardı.

Uzun bir direniş ve Moğolların umutsuz kurbanlarına yaptığı türlü eziyetlerden sonra şehri rezil bir şekilde ele geçiriyorlardı. Genelde herkese açıklığa çıkmalarını emrediyorlardı, taş taşıyabilecek, düzenek kurabilecek ve diğer işlerde kullanılabilecek genç ve güçlü adamlarla, orduda paylaşılmak ya da köle olarak satılmak üzere genç ve güzel kadınları bir yere ayırıyor; kalanları ise yığın hâlinde bir araya getirip, avını kuşatmış vahşi hayvanlar gibi onları ok saldırısına tutarak öldürüyorlardı, insan kurbanlarına yaptıkları bu eziyet ve duydukları korku dolu çılgınlık karşısında aldıkları keyif, bir aslan, kaplan ya da kurt sürüsünü avladıklarında alacakları hazdan daha fazlaydı.

Tarihçiler tarafından söylenenlere göre istilaların birinde

düzlüğe çıkması emredilen insan sayısı o kadar çoktu ki insanların çıkıp belirlenen yere gitmeleri dört gün sürdü ve içlerinden hayatı kurtulanlar seçildikten sonra öldürülmek üzere ayrılanlar, onları sayan sekreterler tarafından tutulan kayıtlara göre yüz binin üzerindeydi.

Başka bir olayda ise katliam o kadar geniş çaptaydı ki ölenleri saymak on iki gün sürmüştü.

Esirlere işkence yapan bazı mezalimler tanımlanamayacak kadar korkunçtu. Bir keresinde esir düşen yaşlı bir kadın Moğollara hayatını bağışlamaları için yalvardı ve karşılığında değerli bir inci vadetti.

Ona incinin nerede olduğunu sordular; o da yuttuğunu söyledi. Moğollar hemen kadını kestiler ve inciyi bulmak için kılıçlarıyla parçalara ayırdılar. İnciyi buldular ve bu başarıyla cesaretlenerek diğer kadınların da mücevherlerini aynı şekilde saklayabileceklerini düşünerek çok sayıda kadını kesip parçalarına ayırarak inci aradılar ancak bulamadılar.

Bamiyan adlı bir şehrin kuşatması esnasında Cengiz Han'ın, cesaretiyle büyükbabasını memnun etmeyi dileyen torunu dıvara o kadar çok yaklaştı ki okçuların birinin yayından çıkan okun hedefi olup öldü. Cengiz Han bu olaydan çok etkilendi, diğerlerine zalimce yaptığı işkencelere rağmen, ne denli acı çektiği görüldü, acı çekme sırası kendine geldiğinde acısını oldukça yoğun yaşıyordu. Çocuğun annesi oğlunun ölümüyle çok öfkelendi. İntikamdan başka bir şey düşünmüyordu, sevinmek için şehrin ele geçirilmesini bekliyordu. Uygun bir oyuk açılıp askerler şehre girdiğinde diğerleriyle birlikte gitti ve erkek, kadın, çocuk herkesin öldürülmesi için diretti. Onun öfkesi doğrudan çocuklara karşıydı, onların katledilmesiyle oğlunun ölümünün intikamını almış gibi bir keyif yaşıyordu. Çocuklara karşı gösterdiği bu nefret ve öfke daha doğmamış bebekleri dahi kapsıyordu ve bu hislerini tarif edilemeyecek kadar korkunç mezalimler aracılığıyla açığa vuruyordu.

Cengiz Han'ın din hakkındaki görüşlerine, Batı Asya'daki

seferleri sırasında o zamanların bilim ve felsefe merkezi olan Buhara'daki bilge Müslüman doktorlarla yaptığı bir sohbette rastlıyoruz. Onlara dinlerinin prensiplerinin ne olduğunu sordu. Onlar da din prensiplerinin beş temel noktadan oluştuğunu söylediler;

1. Her şeyin yaratıcısı, evrenin üstün kural koyucusu ve hükümdarı olarak tek bir tanrıya inanmak.
2. Yıllık gelir ya da kazançlarının dörtte birini fakirlere vermek.
3. Günde beş kez Tanrı'ya ibadet etmek.
4. Her yılın bir ayı oruç tutmak.
5. Tanrı'ya ibadet için Mekke'deki Kabe'ye hac ziyareti yapmak.

Cengiz Han ilk maddeye kendisinin de inandığını ve ardından gelen diğer üç tanesini de uygun bulduğunu söyledi. Gelirinin dörtte birini fakirlere vermenin, günde beş kez Tanrı'ya ibadet etmenin ve yılın bir ayı oruç tutmanın çok güzel şeyler olduğunu söyledi. Ancak son maddeye, tüm dünyanın Tanrı'nın evi olduğuna ve ona ibadet için bir yerin diğerinden daha uygun olduğunu düşünmenin tuhaf olduğuna kanaat getirdiğinden, karşı olduğunu belirtti.

Bilge Müslümanlar bu cevaptan hiç tatmin olmadılar. Aslında İmparator'un, dinin saf ve eksiksiz bir maddesine olan muhalif görüşüne karşı hoşnutsuzlukları, diğer dört maddeye olan uygun fikirlerini beyan etmesine olan memnuniyetlerini aşmıştı. Riyakârların zamanından günümüze dek dinlerdeki tarikatçılık ve yobazlık kendini hep dış platformlarda güçlendirdiği için aslında bunda şaşılacak bir şey yoktur. Din aslında arka planda doğrudan ruhun manevi ve temel uğraşlarına dayanırken, sürekli gayretli bir ayin yarışına girilmiştir.

YIRMI ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Büyük Kutlamalar
1221-1224

BATI ASYA'DAKİ FETİHLERİNİN belli bir ölçüde tamamlanıp, düzenin kurulduğunu gören Cengiz Han zaferini ve imparatorluğunun genişleyen sınırlarını iki büyük kutlamayla sergiye çıkardı. İlki büyük avdı. İkincisinde ise devasa imparatorluğunun tüm sınıflarına bir tür meclis ya da kurultaya katılım için resmî çağrıda bulundu.

Tarihçiler tarafından aktarılan bu iki kutlamanın yorumları fazlasıyla abartılmıştı. Onların av tabiri şu şekilde:

Sefer tamamlandıktan sonra ve askerin kış aylarını yaşadığı 1221 yılında büyük av düzenlendi. Avın amacı orduyu disiplin gevşekliğinden uzak tutmak ve zihinlerini meşgul edecekleri bir şey olmadığı zaman kamplarda yaşanan düzensizlik ve ahlaksızlıkların önüne geçmek için askerlere meşgale yaratmaktı. Av, ülkenin oldukça ıssız ve vahşi hayvanlarla dolu geniş bir bölgesinde gerçekleştirildi. Askerler sanki gidecekleri ülke silahlı adamlar tarafından korunuyormuş ve onlara saldıracaklarmış gibi bir savaş hazırlığıyla yola çıktı. Farklı birlikler bölgenin farklı noktalarından yönlendirildi, kendilerini tamamen

sağ ve sola yaslayıp tüm bölgeyi kapladılar. Anlatılanlara göre bölge o kadar genişti ki bu şekilde sardıkları yerin merkezine ulaşabilmeleri birkaç hafta aldı.

Böyle bir durumda adamların bölgede, vahşi hayvanların kendini gizleyebileceği çukur, çalılık ve geçitleri incelemeden geçmemek için yavaşça ilerlediği, belki günde birkaç mil yol yaptıkları doğrudur. Ancak buna rağmen sardıkları bölge oldukça genişti.

Planlanan sabah geldiğinde adamlar birkaç makam hâlinde sıraya dizildiler ve trompet, davul, zilli tef ve o zamanlarda çalınan diğer savaş enstrümanlarının sesleri eşliğinde merkeze ilerlemeye başladılar.

Adamların hayvan öldürmeleri kesinlikle yasaktı. Sadece onları saklandıkları yerden ya da inlerinden çıkarıp merkeze dek kovalayacaklardı.

Çok sayıda adam yer altında kaçacak yer arayan hayvan türlerini rahatsız etmek için toprağı oyup deşecek sopalar, kürekler ve benzer aletlerle donanmıştı.

Birkaç hafta böyle devam ettiler. Onlardan kaçan hayvanlar, insanlar tarafından kovalandıkları zamanlardaki gibi bunun geçici bir tehlike olduğunu ve yol üstündeki diğer çalılıklara saklanarak kolayca atlabileceklerini düşünüyorlardı; ancak çok geçmeden asker birlikleri oraya da ulaşıp saklandıkları yerden onları çıkarıyordu ve sağa ya da sola gitme girişiminde bulunduklarında yolları kesiliyordu. Böylece çember giderek daralıp kaçacak alan azalırken hayvanlar kendilerini çok sayıdaki diğer hayvanla bir araya gelirken buldu ve rahatsız olup öfkeleniler, hepsi birbirine saldırmaya başladı, güçlüler zayıfları öldürdü. Böylece çoğu, asker onlara elini dahi sürmeden öldü.

Sonunda kovalanan hayvanların sayısı çoğaldı, yaşadıkları gerilim ve korku o kadar derinleşti ki askerler hayvanları ileri sürmekte zorlandı. Askerler arkalarından ısrarla kovalarken zavallı hayvanlar yarı şaşkın hâlde oraya buraya koşuyor, askerler hayvanların kaçma şanslarını yükselttikleri sesleriyle, haykırış-

larıyla ve dönmelerine fırsat vermeden attıkları oklarıyla engelliyorlardı.

Hayvanlar sonunda, daha önceden sınırları çizilen ve nispeten daha dar olan merkez çemberde toplandı. Çemberin etrafına toplanan, mızrak ve ciritten oluşan silahlarını ortaya doğrultmuş duran, ikili ve üçlü sıralardan oluşan birlikler hayvanların içine kapatıldığı bir duvar görünümünü almıştı. Sıradaki plan, subayların, kağanların, sarayın ve ordunun önde gelenlerinin çemberin içine girip hayvanlara saldırıp onları öldürerek cesaretlerini ve hünerlerini göstermeleriydi.

Böyle bir serüven için gereken cesaret görüldüğü kadar fazla değildi, inlerinden ilk çıktıklarında oldukça vahşi ve korkunç olan bu hayvanlar çemberin daraldığını fark ettiklerinde oldukça huysuzlanmıştı ancak sonunda tüm ümitlerini yitirmiş, süngüleri düşmüş ve uysallaşmışlardı. Bu kısmen, belki de karşı karşıya geldikleri insan manzarasına alışmış olmalarından ya da daha büyük bir ihtimalle uzun süredir devam eden gerginlik ve kaçış sebebiyle bitkin düşmeleri, alıştıkları beslenme ve barınma düzeninden mahrum kalmış olmalarından kaynaklanıyor olabilirdi.

Bu ve buna benzer tüm olaylarda olduğu gibi zavallı askerler ve ayak takımı tüm tehlikeye ve zahmete katlanırken işin en keyifli kısımlarının tadını çıkarmak büyük adamlara kalıyordu.

Hayvanlara saldırmak amacıyla çembere ilk giren Cengiz Han oldu. Onu ailesinin prensleri, diğer kağanlar ve liderler takip etti. Onlar içeri girerken ordu çemberin etrafındaki safı sıkılaştırdı, havayı, trompet, davul, tef ve diğer enstrümanlardan çıkan nağmeler ve kendi çıkardıkları korkunç çığlık ve haykırış sesleriyle doldurdular; böylece hayvanları mümkün olduğunca korkutup sindirecek ve içlerinde tüm direniş düşüncesini ve umudunu tüketeceklerdi.

Anlatılanlara göre bu kadar çok gözdağı verme efektinden sonra hayvanlar tamamen sersemlemişti. “Hayvanlar o kadar korkutulmuştu ki tüm vahşiliklerini kaybettiler. Aslanlar ve

kaplanlar kuzu gibi uysallaştı, ayılar ve yaban domuzları en ürkek hayvanlar gibi sinip afalladılar.”

Yine de Cengiz Han ve prenslerin hayvanlara saldırmak üzere çembere girmeleri tamamen tehlikesiz değildi; elbette onlar için en vahşi ve korkunç hayvanları seçmek bir onur meselesiydi, saldırıyı gören hayvanlar tekrar canlanıyor ve bir dereceye kadar özlerine dönüyorlardı, görünüşe bakılırsa kendilerini savunmak için son amansız gayreti gösteriyorlardı. Birkaç aslan, kaplan ve ayı öldürdükten sonra Cengiz Han ve takımı çemberin bir köşesine, İmparator’un alanı iyi görebilmesi için bir yüksektiye yerleştirilmiş tahtına doğru çekildiler. Cengiz Han katliamı izleyip keyif alacağı tahtına yerleşti, sonrasında çok sayıda adamın çembere girip gözleri kana ve acıya doyana dek zavallı hayvanları öldürerek kendilerini eğlendirmelerine izin verildi.

Sonunda kağanların torunlarından bazıları, birkaç genç prens eşliğinde İmparator’un oturduğu tahta yaklaştılar ve katliamı sona erdirmesini ve kalan hayvanları serbest bırakmasını rica ettiler. İmparator bu ricayı kabul etti. Çember açıldı ve katliamdan kurtulan hayvanlar tekrar vahşi yaşamlarına döndüler, böylece av sona erdi.

Sonra çok sayıda birlik kampa doğru yola çıktı. Ancak av seferi o kadar büyük çaplıydı ki av için yola çıkmaları ve dönüşleri arasında dört ay geçmişti.

Cengiz Han’ın vilayetlerinin büyük kurultayı ya da genel konsey toplantısı iki ya da üç yıl sonra yani Batı Asya seferleri tamamlandığında yapıldı. İmparator’un oğulları ve büyük generaller bu kez tehlike altında olmadan İmparator’un belirlediği yerde bir araya geldiler. Toplantı için seçilen yer, daha önce de anlatıldığı üzere Cengiz Han’ın fethettiği topraklardan biri olan Tokat şehri civarında bir ovardı. Tokat bu toplantının amacına uygun biçimde merkezde bir pozisyona sahipti. Dahası zengin

ve güzel bir şehirdi ve toplantı için gerekli her şey oradan temin edilebilirdi. Ancak toplantı şehrin içinde değil tüm kağanlar ve beraberinde gelecek heyetlerin çadırlarını kurabilmesi için çevresindeki geniş ovada yapıldı.

Kağanlar ve liderler toplanmaya başladığında önce babalarının onları gönderdiği seferlerden muazzam hediyelerle dönen İmparator'un oğulları geldi. Elbette hediyeler, ellerine geçirdikleri şehirlerde yağmaladıkları hazineler ve diğer değerli eşyalardan oluşuyordu. Jughi'nin getirdiği hediyeler değer olarak diğerlerinininkini aşıyordu. Diğerlerinin arasında yüz bin atlık bir sürü vardı. Atlar elbette fethedilen toprakların meralarında ele geçirilmişti ve şimdi birliklerinin binmesi için İmparator'a getirilmişti. Renklerine göre gruplara ayrılmıştı atlar, beyaz, benekli gri, defne, siyah, benekli olacak şekilde her bir gruptan eşit sayıda vardı.

İmparator oğullarını büyük bir keyifle karşıladı ve hediyelerini kabul etti. Karşılık olarak onlara kendi hazinesinden hediyeler verdi.

Sonrasında diğer prensler ve kağanlar geldi, beraberinde getirdikleri birlikleri ve görevlileriyle ovada kamp kurdular, İmparator büyük ziyafet ve programlarla onları eğlendirdi. Diğer programlar arasında bir de büyük bir av organize edildi, daha önce tanımlanan ava benzer bir organizasyondur ancak katılan insanlar ve süresi bakımından daha az ölçekli olmasına rağmen mükemmellik ve görkem olarak diğerini geride bıraktı. Anlatılanlara göre binlerce vahşi hayvan katledildi ve kartallar tarafından çok sayıda ve çeşitte kuş avlandı.

Avın sonunda, cömertlikte tüm diğer ziyafetleri geride bırakan bir ziyafet verildi. Ziyafet masalarında çok çeşitli sayıda içecekler de vardı –sadece güney ülkelerden zengin şaraplar değil, biralar, bal likörleri ve ordunun İran'da yapmayı öğrendiği şerbetler.

Bu esnada kamp için ayrılan büyük alan, kağanların gelmesiyle dolup taşmaya başlamıştı, sonunda ovanın üstünde gözün

alabildiği her yer çadırlar ve tekerler üstündeki taşınır evlerle dolmuştu. Tarihçilerin söylediğine göre kampın ovada kapladığı yer yedi fersah genişliğindeydi. Eğer işgal edilen alan bu ölçülerdeyse, birliklerin atlarına ve sürülere bakıp onlara uygun meralar bulmakla görevli çobanlar ve kağanların hizmetlilerinin kapladığı yer ancak bu ölçüden hariç olabilir. Aslında böylesi göçebe kabilelerin gittikleri her yere çok kalabalık hayvan sürülerini de götürdüğü göz önüne alınırsa kamp için olması gerektiğinden daha büyük bir alanın işgal edilmesi normaldir.

Çadırda yaşamaya oldukça düzensiz ve geçici bir çözüm olarak bakan bizler, bu yaşam tarzının bir sisteme dönüştürülmesini ve bununla ilgili tüm düzenlemelerin eksiksiz yapılmasını görmekten şaşkınız. İki fersahlık bir uzunluğa sahip kamp merkezi bir şehir gibi düzenli biçimde caddelere, meydanlara ve pazar yerlerine ayrılmıştı. Merkezde İmparator'un kendisi ve ev halkı için kurulmuş görkemli çadırlar ve hizmetlileri için kurulmuş daha sade çadırlar yer alıyordu. Diğer büyük kağanların çadırları da onun yakınındaydı. Bu çadırlar zengin malzemelerden yapılmış, gösterişli bir şekilde süslenmişti ve tepedeki renkli ipek flamaları rüzgârda uçuşuyordu.

Bunların yanı sıra toplantının içinde yapılması için kurulmuş devasa bir çadır vardı. Anlatılanlara göre çadır iki bin kişiyi alabilecek büyüklükteydi. Rengi beyazdı ve hemen göze çarpıyordu. İçeriye iki giriş kapısı vardı. Biri kraliyet kapısıydı ve Cengiz Han kendisi kullanıyordu. Diğeri ortak kapıydı, toplantının bireyleri ve seyirciler tarafından kullanılıyordu.

Çadırın içinde toplantı esnasında İmparator tarafından kullanılması için yükseltilmiş görkemli bir taht vardı.

Toplantı esnasında çok sayıda önemli iş halledildi ve İmparator tarafından önemli fermanlar verildi. İmparatorluğun anayasası ile kanun ve kuralları tekrarlandı, yakın ve uzaktaki vilayetlerin yönetimi için gerekli tüm düzenlemeler yapıldı.

Sonunda, konular tamamlandığında ve işler sonuca bağlandığında İmparator şahsi olarak tüm prenslere, kağanlara, gene-

rallere, vilayetlerin valilerine ve orada bulunan mevki sahiplerine dönüş hazırlıkları yapabileceklerinin emrini verdi. Tören bitip kamp dağıldığında her bir kağan kendi kervanının başında yurduna doğru yola koyuldu.

YIRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sonuç

1227

BİR ÖNCEKİ BÖLÜMDE bahsi geçen büyük toplantıdan sonra Cengiz Han üç yıl daha yaşadı. Bu süre boyunca önceki operasyonlarında elde ettiği başarıyla sınırlarını genişletmeye devam etti. Batı Asya'daki sınırlarını kalıcı hâle getirdikten sonra, Moğol milletinin büyük bir onurla layık gördüğü imparatorluğunun Doğu'daki asıl merkezine yedi yıldan sonra döndü. Tekrar Çin'e seferler düzenlemeye başladı. Çok başarılı oldu. Aslında, başına gelen bir felaket dışında daimi ve benzersiz bir refaha sahip kariyer edinmişti.

Bu felaket en sevdiği ve en ayrıcalıklı oğlu Jughı'nın ölümüydü. Bu haber Han'ı öyle büyük bir üzüntüye itti ki bir süre kamu işlerine olan tüm ilgisini yitirdi hatta uzak diyarlarda fetihler gerçekleştiren ordusunun haberleri dahi zihninde sevinç uyandırmıyordu.

Hanın yaşı artık oldukça ilerlemişti, yaklaşık altmış dört yaşındaydı ve bu yaş zihnin artık kaybolan enerjisini toplamada yavaşladığı bir yaştı. Yavaş da olsa bu mateminden etkilerinden kurtuldu ve savaş hazırlıkları yapmaya devam etti. Çin'in ku-

zeyini fethetti ve güneyine düzenleyeceği seferlerin hazırlığını yaparken 1227 yılının bahar ayında hastalığa yakalandı. Yaz boyunca hastalıkla mücadele etti ancak ağustosta daha kötüye gittiğini ve sonunun yaklaştığını anladı.

Bu süre boyunca zihni hep sıradaki seferin düzenlemelerini yapmak ve kendisi öldükten sonra başarıyla uygulayabilmeleri için çevresindeki subayları bu planlardan haberdar etmekle meşguldü. Gittikten sonra generalleri arasında çıkacak anlaşmazlıklardan kaygılanıyordu, onlara sürekli birlik olmalarını, hiçbir anlaşmazlığın ya da fikir uyuşmazlığının aralarına girip onları bölmesine izin vermemelerini tembihliyordu.

Jughiden sonra gelen en büyük oğlu Çağatay, oldukça yumuşak huyluydu ve ondan sonra gelen Oktay gibi geniş sınırları olan bir imparatorluğu yönetebilecek kabiliyete sahip değildi. Oktay'dan sonra gelen oğlu olan Toley babasının hastalığının ciddi olduğunu öğrendikten sonra hep onun yanında kaldı.

Hastalıktan güçsüz ve dermansız düştüğü için tahtirevanla taşınan İmparator ordunun bir kısmıyla seyahat ederken sağlığında, ölümünün yaklaştığını fark ettiği bir kötüye gidiş yaşadı. Yolculuk durduruldu, kamp kuruldu, İmparator onun için ormanın kenarına kurulmuş bir çadıra taşındı. Doktorlar ve müneccimler etrafına gelip cesaret verici tahminlerle onu teselli etmeye çalıştılar ancak hissettiği acı ve sezgileriyle vaktinin geldiğini anlamıştı.

Kamptaki tüm oğullarının ve ailesindeki prenslerin başucuna toplanmasını emretti. Hepsini başına toplandıktan sonra yatağında doğrultuldu, onlara kısa ancak önemli bir konuşma yaptı.

"Size," dedi; "Dünyadaki en büyük imparatorluğu bırakıyorum ancak bunu korumanız daima birlik olmanıza bağlı. Eğer aranızda anlaşmazlık girerse kazanılan her şeyin kaybedilmesi kaçınılmazdır."

Sonra yanı başında duran, sarayının önde gelen şahsiyetlerinden olan kağanlar ve liderlere döndü, ailenin prensleri gibi

onları da çağırmişti, her ne kadar adil ve haklı olmasa da imparatorluğun kurucusu ve onu temelden inşa eden kişi olarak gittikten sonra imparatorluğu bırakacağı vârisi belirleme hakkı olmalıydı.

Hepsi bu öneriye rızalarını dile getirdiler. Oğulları ve ailesinin diğer prensleri diz çöktüler ve şöyle dediler: “Sen bizim babamız ve imparatorumuzsun, bizler ise senin köleniz. Bizi onurlandırdığın tüm emirlerine boyun eğmek ve onlara eksiksiz itaat göstermek bizim görevimizdir.”

Sonra Han, topluluğa, oğlu Oktay’ı vârisi olarak seçtiğini ve onu, anayasaya göre imparatorluk unvanı olan, kağanların kağanı olarak tayin ettiğini ilan etti.

Tüm topluluk tekrar diz çöktü, resmî bir şekilde, İmparator’un seçimini kabul ettiklerini beyan ettiler ve yakında yönetimi devralacak yeni hükümdarlarına bağlılık yemini ettiler.

Sonrasında yaşlı İmparator ikinci oğlu Çağatay’a krallığının, elbette ki kardeşinin genel hükmü altında olacak şekilde, büyük bir kısmını verdi. Diğer oğlu, o an orada hazır bulunan Toley’i, Oktay dönene dek saltanat vekili olarak tayin etti.

Sonra topluluk dağıldı ve çok geçmeden İmparator hayata gözlerini yumdu.

Toley derhâl vekil olarak göreve koyuldu ve onun emriyle babasının cansız bedeni hastalığından önce büyük bir keyifle dinlendiği ulu ağacın altına ihtişamlı bir şekilde defnedildi.

Mezarın bulunduğu yer oldukça güzeldi ve zaman içinde kabrin üstüne ihtişamlı bir anıt inşa edildi. Etrafı ağaçlarla çevrildi ve farklı iyileştirmeler yapıldı, anlatılanlara göre sonunda dünyanın en iyi kaya mezarlarından biri oldu.

İmparator’un vârisi olarak tayin ettiği Oktay, yurda döner dönmez, imparatorluğu ilan edildi ve babasının sarayına yerleşti. Yaşlı İmparator’un ölümü Asya’da hızla yayıldı ve imparatorluktaki tüm vilayetlerden, beyliklerden, krallıklardan ve ayrıca yeni hükümdarla dostane ilişkilerini devam ettirmek isteyen komşu bölgelerden art arda gelen elçiler kendi hüküm-

darlarının taziye mesajlarını iletiler. Elçi gönderilen ülkelerin sayısı o kadar çoktu ki bu taziye seremonilerinin son bulması altı ay sürdü.

Cengiz Han'ın kurduğu büyük imparatorluğun sonu, zaman zaman dünyanın farklı bölgelerinde yükselen, güçlü askerî kumandanlarla birbirinden ayrı ve heterojen milletler üstünde hızla yayılan diğer hükümdarlıklarla aynı oldu. Büyük varlıkların kaldığı vârisler ve oğullar çok geçmeden aralarında anlaşmazlığa düştüler ve büyük imparatorluk, kurulmasından daha kısa zaman içinde parçalara ayrıldı.

CENGİZ HAN

JACOB ABBOTT

Moğol kabilelerini bir araya getirip yarattığı imparatorlukla, son büyük kabile imparatoru olarak anılan Cengiz Han, Asya'nın içlerinden başlayan 20 yıllık bir iktidar yürüyüşüyle Avrupa'ya kadar uzanmayı bilmiş, İslam coğrafyasına fetret devri yaşatmış, muazzam bir coğrafya bilgisi ile donatılmış güçlü ordusu ve bu yönetime asıl gücünü veren ulak teşkilatı ile de siyasi dünyanın kaderini değiştirmiştir.

Tartışmasız en büyük hükümdarlardan biri olan Cengiz Han, bir bakış açısına göre zalim bir imparatorun başka bir şey olması da bir başka bakış açısı onun yönetsel ve askerî dehasını kutsamaktadır.

Bu çalışmada Cengiz Han'ın bir yandan siyasi ve askerî kariyerini okuyacak, bir yandan iyi evlatlar yetiştirmek için türlü fikirler geliştiren, hem kanının hem de ülkesinin geleceğini düşünen bir babanın kaygılarına ve çabasına tanık olacaksınız...

9 786050 632873

f/kanonkitap

ig/kanonkitap

tw/kanonkitap

www.kanonkitap.com

KANON

KDV'DEN MUAFTIR

25,00

tarikh - amlak